

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Profesionālā bakalaura studiju programma
“Skolotājs” apakšprogrammas “Pirmskolas un sākumskolas izglotības skolotājs”

DARJA BELOBOKAĶA

**Pašnovērtējums kā skolēna adekvātā
pašvērtējuma sekmētājs dzimtās valodas stundās sākumskolā.**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Asoc.prof.

Akadēmiskais

amats

Dr.paed.,

Mg.art.

Zinātniskais/
Akadēmiskais

grāds

Ilze Briška

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2018

Anotācija

Pētījuma autore: Darja Belobokaja

Darba nosaukums: Pašnovērtējums kā skolēna adekvātā pašvērtējuma sekmētājs dzimtās valodas stundās sākumskolā.

Darba vadītāja: Asoc.prof., Dr.paed., Mg.art. Ilze Briška

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski pētīt skolotāja iespējas sekmēt sākumskolas skolēnu adekvātā pašvērtējuma veidošanos, **empīriski pārbaudīt** adekvāta pašvērtējuma veidošanos, izmantojot mācību procesa pašnovērtējuma organizāciju.

Pētījuma uzdevumi: Pētīt pašvērtējuma būtību un attīstību jaunākajā skolas vecumā; Pētīt pedagoģiskās pieejas adekvāta pašvērtējuma sekmēšanai; Izveidot pašnovērtēšanas metodisko paņēmieni apkopojumu.

Darba teorētiskajā daļā tiek analizēta pašvērtējuma būtība, tās attīstība un veidošanās. Adekvāta pašvērtējuma veidošanās un attīstība un pašvērtējuma pilnveide mācību darbā. Tiek raksturotas dažādu autoru atziņas par pašvērtējumu, adekvātu pašvērtējumu un psiholoģiski pedagoģiski nosacījumi pašnovērtēšanas prasmes veidošanās veicināšanai.

Praktiskajā daļā tiek aprakstīti pedagoģiskie līdzekļi pašnovērtēšanas prasmes veidošanās veicināšanai un metodiskie paņēmieni skolēna adekvātā pašvērtējuma sekmēšanai. Pilnībā apstiprinājās empīriskās izpētes hipotēze: Regulārs un komplekss pašnovērtējums mācību procesā sākumskolas skolēniem dzimtās valodas stundās ietekmē adekvāta pašvērtējuma attīstības.

Atslēgas vārdi: pašvērtējums, adekvāts pašvērtējums, pašnovērtējums.

Darba apjoms: 59 lpp, 11 attēli, 9 tabulas, 39 literatūras avoti, 1 pielikums.

Annotation

The author of the research: Darja Belobokaya

Thesis: Self Assessment as the Strategy for the Development of Pupils' Adequate Self Conception During Native Language Lessons in Primary School.

Head of work: Associate professor, Ped. Dr., Master of Art. Ilze Briška

The aim of the research is to study, in theory and in practical terms, the ability of a teacher to contribute to the development of Adequate Self Conception of Primary School pupils, to examine empirically the development of Adequate Self Conception through the self-assessment organization of the learning process.

The research tasks: Explore the nature and development of self-assessment at the youngest school age; Explore pedagogical approaches to promoting adequate self-assessment; Create a pooling of self-assessment techniques.

The theoretical part of the work analyses the nature of self-assessment, its development and its formation; Adequate self-assessment, placement, development, and improvement of self-assessment in training. Are described the lessons of different authors on self-assessment, adequate self-assessment and psychologically pedagogical conditions for promoting self-assessment skills.

The practical part describes pedagogical means for promoting self-assessment skills and methods for promoting adequate self-assessment of the pupil.

Empirical research hypothesis: Regular and complex self-assessment of the teaching process for primary school pupils in native languages has an impact on the development of adequate self - assessment.

Key words: self-assessment, Adequate Self Conception, self-appraisal.

The volume of the work: 59 pages, 11 pictures, 9 tables, 39 sources of literature, 1 annex.

Saturs

Ievads.....	5
1. Pašvērtējuma būtība	8
1.1. Pašvērtējuma iedalījums	9
1.2. Bērna attīstība un pašvērtējuma veidošanās	12
1.3. Pašvērtējuma veidošanās procesa problēmas	13
2. Adevāta pašvērtējuma veidošanās un attīstība	16
3. Pašnovērtējums sākumskolas mācību procesā	20
3.1. Pašnovērtējuma algoritma izstrādāšana	22
3.2. Pedagoģiskie nosacījumi pašnovērtēšanas prasmes pilnveides veicināšanai	24
3.3. Metodiskie paņēmieni skolēna pašnovērtēšanas sekmēšanai mācību procesā	25
4. Empīriskā daļa.....	32
4.1. Pētījuma plānošana un sagatavošana	32
4.2. Pētījuma rezultāti	45
4.3. Skolēnu pašnovērtējuma noteikšana pētījumu beigās un secinājumi	50
Literatūras un avotu saraksts	56
<i>Pielikums</i>	60

Ievads

*«Sabiedrības viedoklis ir vājš tirāns
salīdzinājumā ar mūsu pašu privāto
viedokli. Tas, ko cilvēks domā par
sevi, ir tas, ko nosaka...viņa liktenis».*

Walden Thoreau (1854)

Sociāli ekonomiskās pārmaiņas, kas notiek mūsdienu sabiedrībā, noved līdz personības veidošanas prioritāšu maiņai. Spēju sazināties, brīvi un patstāvīgi domāt, rast radošus paņēmienus, kā risināt dažāda veida problēmas, šodien vērtē daudz augstāk, nekā lielu informācijas klāstu. Mūsdienīga izglītība ir orientēta uz šo personības iezīmju attīstību.

Lai cilvēka personības attīstība būtu pilnvērtīga, liela nozīme ir izveidot harmoniskas attiecības starp to, ko cilvēks vēlas, uz ko cer un to, uz ko viņš spējīgs faktiski. Spējas, tāpat kā viss personībā, attīstās darbības laikā. Tomēr pastāv problēmjautājums, vai tas atbilst izvirzītajam mērķim, uz kuru cilvēks tiecas, vai tas paliek aktuāls. Cilvēks vienmēr izvērtē, vai vēlamais atbilst realitātei. Šis novērtējums ne vienmēr ir pareizs. Dažos gadījumos cilvēki pārvērtē savas spējas un izturību, t.i. vēlas vairāk nekā spēj. Citos gadījumos tieši otrādi - pašnovērtējums ir pārāk zems, jo cilvēks spējīgs paveikt daudz vairāk, nekā viņam liekas.

Pašvērtējums - cilvēka attieksme pret viņa spējām, iespējām, personiskajām īpašībām, kā arī pret ārējo izskatu. Tas var būt pareizs (objektīvs), kad personas atzinums par sevi sakrīt ar to, kas viņš īstenībā ir. Tādos gadījumos, kad cilvēks nespēj sevi objektīvi novērtēt, kad viņa viedoklis par sevi ir lielā pretrunā ar to, ko par viņu domā citi, pašvērtējums bieži vien ir nepareizs, vai kā to sauc psihologi, neobjektīvs pašvērtējums.

Kā paaugstināts, tā arī zems pašvērtējums ļoti apgrūtina cilvēka dzīvi. Konflikta situācijas, kurās nonāk cilvēks, bieži vien ir viņa nepareizā pašvērtējuma rezultāts. Lai izveidotu ar cilvēku attiecības un normāli komunicētu ar to, ir svarīgi zināt viņa pašvērtējumu.

Īpaši svarīgi ņemt vērā bērna pašvērtējumu. Tāpat kā viss augošajā organismā, arī pašvērtējumā viss tikai veidojas, tāpēc tas lielākā mērā nekā pieaugušajiem ir jutīgs pret izmaiņām.

Apģūstot mācībās un izglītībā atsevišķas normas un vērtības, citu cilvēku (skolotāju, vienaudžu) ietekmēšanas rezultātā, skolēns sāk īpašā veidā izturēties gan pret saviem mācību sasniegumiem, gan pret sevi kā personību. Ar laiku viņš arvien vairāk prot atšķirt savus reālos sasniegumus no tā, ko viņš varētu sasniegt, ja viņam būtu noteiktas personiskās īpašības. Tādā

veidā skolēnam mācību procesā izveidojas pareizs priekšstats par viņa iespējām - viena no galvenajām pašvērtējuma sastāvdaļām.

Pašvērtējumā atspoguļojas bērna priekšstats par sasniegto un par to, uz ko viņš tiecas, viņa nākotnes projekts, lai arī vēl nepilnīgs, bet ļoti nozīmīgs viņa uzvedības pašregulācijā kopumā un mācību procesā atsevišķi.

Pašvērtējumā atspoguļojas tas, ko bērns uzzina par sevi no citiem, un viņa augošā aktivitāte ir vērsta uz savu darbību un personisko īpašību apzināšanu.

Šīs tēmas aktualitāte ar katru gadu pieaug, jo mūsdienu mainīgajā sabiedrībā var iekļauties tikai pašpārliecināts cilvēks, kas prot adekvāti novērtēt sevi. Viņam jāprot pielāgoties izmaiņām, lai iemācītos kaut ko jaunu. Šīs tēmas sarežģītība slēpjas faktā, ka lielākā cilvēku daļa uzskata, ka zina un prot izskaidrot vārda „pašvērtējums” nozīmi. Tomēr daudziem, kam ir nepietiekams pašvērtējums, pat nenojauš par tā neatbilstību. Tāpēc ir ļoti būtiski izveidot adekvātu pašvērtējumu tieši bērna vecumā. Tas ir īpašs process bērna dzīvē - individuālāks un nozīmīgāks.

Mūsdienu pasaulē mainās viss, arī izglītības sistēma. Skola 2030 “Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas aprakstā” norādīts: „Katrā no mācību jomām un visās jomās kopā tiek attīstīta pašizziņas un pašvadības prasme. Skolēns apzinās un pārvalda savas emocijas, domas un uzvedību; izmanto savas stiprās puses un attīsta vājās; mērķtiecīgi izmanto domāšanas, emocionālo procesu un uzvedības regulēšanas paņēmienus un stratēģijas, lai sistemātiski orientētu sevi uz personisko (t. sk. mācību) un kopienas mērķu sasniegšanu un veiksmīgu darbību daudzveidīgās situācijās.

Pašvadīta mācīšanās tā ir pieeja mācībām, kurā skolēniem ir iespēja uzņemties atbildību par savu mācīšanos, viņus rosina reflektēt par savu mācīšanās un domāšanas procesu, veidojot nepieciešamos patstāvīgās mācīšanās ieradumus mūžizglītībai”. (Skola 2030: Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts, 2018, 22-23)

Ja analizē visu iepriekš minēto, jāsecina, ka viens no mūsdienu skolas uzdevumiem ir palīdzēt veidot personību, kas prot ļoti ātri reaģēt uz dzīves situāciju maiņu un, izmantojot savu pieredzi, savlaicīgi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē. Šādas prasmes var demonstrēt cilvēks, kurš prot daudzpusīgi analizēt savas darbības, sajūtas un situāciju, kā arī pieņemt lēmumus – to visu ietver sevī pašnovērtējuma prasme. Ir svarīgi arī apzināties, ka, lai cilvēks būtu harmonijā ar sevi, ir ļoti būtiski, lai viņš būtu apmierināts ar sevi kā personību, bet tā arī ir šī pētījuma tēma – adekvāta pašvērtējuma veidošana.

Pētāmā problēma

Adekvāts pašvērtējums ļauj bērniem labāk un pareizāk izmantot savus resursus, pareizi uzstādīt mācību mērķus, vairāk iesaistīties savā mācību procesā, būt aktīviem un ar augstāka

līmeņa pašorganizāciju. Manuprāt, galvenā problēma slēpjas faktā, ka bērns patstāvīgi iemācīsies un nonāks līdz adekvātam pašvērtējumam jaunākajā skolas vecumā. Skolas vecuma bērniem ir nepieciešama palīdzība, lai attīstītu pašvērtējumu. **1.problēma: Ne visi skolotāji saprot, kā organizēt mācību procesu tā, lai bērna pašvērtējums mainītos un paliktu adekvāts.** Liela nozīme pašvērtējuma veidošanas procesa attīstībā ir pašnovērtējumam. Ir ļoti būtiski, lai šis process būtu pareizi organizēts, nevis būtu tikai formāla rakstura process.

2.problema: Skolēnam un viņa personības sasniegumiem ir nepietiekams pašvērtējuma līmenis, kas nomāc vai kavē pilnvērtīgu attīstību viņa personības izglītības procesā.

Darba mērķis. Pētīt skolotāja iespējas sekmēt sākumskolas skolēnu adekvātā pašvērtējuma veidošanos dzimtās valodas stundās.

Pētījuma priekšmets: adekvāta pašvērtējuma veidošanās jaunākajā skolas vecumā (1.- 4. klases).

Pētījuma objekts: mācību procesa pašnovērtējuma organizācija dzimtās valodas stundās.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskā: literatūras analīze;
- Empīriskās: novērojumi, testēšana, anketēšana, individuālās pārrunas.

Balstoties uz mērķiem un pētāmā priekšmeta analīzi ir izvirzīta **empīriskās izpētes hipotēze:** Regulārs un komplekss pašnovērtējums mācību procesā 1.-4. klašu skolēniem dzimtās valodas stundās ietekmē adekvāta pašvērtējuma attīstību.

Pētījuma uzdevumi:

1. Pētīt pašvērtējuma būtību, kritērijus un attīstību jaunākajā skolas vecumā.
2. Pētīt pedagoģiskās pieejas adekvāta pašvērtējuma sekmēšanai.
3. Apkopot ieteikumus skolotājiem, kā mācību procesā, izmantojot pašnovērtēšanu, sekmēt skolēna adekvāta pašvērtējuma veidošanos.
4. Analizēt skolēnu pašvērtējuma izaugsmi pedagoģiskā eksperimenta rezultātā.

Pētījuma bāze, norises laiks:

Pētījumā tika novēroti un analizēti sākumskolas skolēni no Rīgas mazākumtautību vispārējās vidējās izglītības iestādes. Pētījumā piedalījās 15 skolēnu – 8 meitenes un 7 zēni. Skolēnu vecums: 7 gadi pētījuma sākumā un 10 gadi pētījuma beigās. Novērošana un darbs ar grupu tika veikts 1., 2., 3., 4.(līdz novembrim) mācību gadu grupā. Sākums 2015. gada septembrī - beigas 2018. gada novembrī.

1. Pašvērtējuma būtība

Pašvērtējuma definīcijas.

„Pašvērtējums ir cilvēka attieksme pret savām spējām, darbības rezultātiem, savām personīgajām īpašībām” (R.Hahele, 2006).

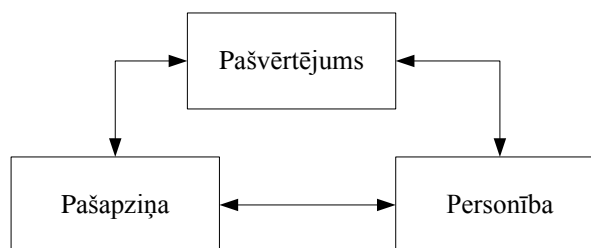
„Pašvērtējums – sevis, savu īpašību, savas darbības, rīcības, sava nozīmīguma vērtējums; atzinums par sevi, sava darba, sevis padarītā vērtību, nozīmīgumu. Pašanalīzes rezultāts. Pašvērtējumā mēdz izmantot testus, paškontroles jautājumus, u.c. Pašvērtējumā veidojas atgriezeniskā saite, kas ļauj koriģēt mācību (darbību) procesu.” (Jonīte, 2010, 8).

„Pašvērtējums ir ES-koncepcijas pamatkomponents, kas raksturo gan cilvēka apmierinātību ar sevi kopumā, gan arī ar savām spējām, īpašībām un sekmēm dažādos darbības veidos” (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 101).

„Pozitīvs pašvērtējums tiek uzskatīts par galveno pamatu veiksmīgām mācībām, darbam, saskarsmei, attīstībai” (Psiholoģijas vārdnīca, 1999).

Viens no personības pašattīstības rosinātājiem ir pašvērtējums. Tas nosaka gan skolēna izziņas darbību, gan attieksmes, gan uzvedību. Pašvērtējumā atspoguļojas skolēna zināšanu, prasmju un attieksmju kvalitāte.

Andersone savā prezentācijā konferencei „*Starptautiskā sadarbība un projektu metode mūsdienīgā mācību procesā*” shematiski atspoguļo, kā pašvērtējuma veidošanās saistīta ar pašapziņas attīstību (Andersone, 2011, 10). (Sk. 1. attēlu)

1. attēls. Pašvērtējuma veidošanās saistīta ar pašapziņas attīstību

Turpretim, V. Reņģe saka, ka „pašvērtējums ir kādu atsevišķu īpašību vai spēju vērtējums, bet pašcieņa – attieksme pret sevi kopumā” (Reņģe, 1999, 58).

Pētot pašvērtējumu, noteikti jāpievērš uzmanība Viljama Džeimsa (William James) pašvērtējuma formulai (Sk. 2.attēlu). Viljams Džeims vairākkārt minēts kā pašvērtējuma kustības radītājs, un šī formula tiek ievērota.

$$\text{Pašvērtējums} = \frac{\text{panākumi}}{\text{pretenzijas}}$$

2. attēls. Viljama Džeimsa pašvērtējuma formula

Šie divi elementi, labi izjūtot sevi (pretenzijas) un cik labi mēs faktiski veicam (panākumi), ir nesaraujami saistīti; mēs varam justies labākne tikai sekojot pasaulei, bet arī mainot mūsu cerības un vēlmes. (Nayler,2010)

Adekvāta pašvērtējuma definīcijas

Adekvāts pašvērtējums – cilvēka sevis paša, savu spēju, morāles īpašību un darbību reālistisks novērtējums. Adekvāts pašvērtējums ļauj objektam būt paškritiskam, pareizi izvērtēt savus spēkus dažādās grūtās situācijās, ievērojot apkārtējo cilvēku prasības (Словарь по книге "Психология человека от рождения до смерти"/ Под общей редакцией А.А. Реана, 2002).

„Pašvērtējums var būt neadekvāti zems, neadekvāti augsts vai adekvāts. Svarīgi, lai pašvērtējums būtu adekvāts, t.i., lai cilvēks apzinātos savas stiprās un vājās puses un prastu tās izmantot”. (Upmane, 2011, 3)

1.1.Pašvērtējuma iedalījums

Pastāv divi pašvērtējuma pamatraksturojumi:

globālais – pozitīvs vai negatīvs sevis vērtējums;

specifiskais – adekvāts (ļauj cilvēkam izturēties pret sevi kritiski, pareizi novērtēt savus spēkus) vai neadekvāts (paaugstināts - sevis pārvērtēšana; pazemināts – sevis pienācīgā nenovērtēšana).

Pašvērtējuma adekvātums ir viens no pašvērtējuma pozitīvajām īpašībām, un tas ir vajadzīgs personības attīstības nosacījums.

A.Zaharova un J.Hudobina veica pētījumu. Galvenais pētījuma uzdevums bija izpētīt kognitīvā (atspoguļo bērna zināšanas par sevi) un emocionālā (viņa attieksme pret sevi) komponentu mijiedarbības specifiku jaunāko klašu skolēnu vecuma grupā.

Šī pētījuma secinājumos tika uzsvērti trīs sākumskolas skolēnu pašvērtējuma līmeņi. Izmantojot šos secinājumus un gradāciju, skolotājam, iespējams, varētu būt vieglāk noteikt bērna pašvērtējumu un apsvērt pedagoģiskus līdzekļus, lai pozitīvi sekmētu tā pašvērtējumu.

1. līmenis - augstākais līmenis; tas tika raksturots ar bērna reālo pašvērtējumu: pamatojot pašvērtējumu, tika uzsvērtā savu īpašību apzināšanās; spēja vispārināt situācijas, kurās realizējas vērtētas īpašības; pašnovērtējuma sprieduma dziļš un daudzveidīgs saturs un tā izmantošana galvenokārt problēmsituācijās.

2. līmenis - vidējais līmenis; tam raksturīgas pretrunīgas reālistiskā pašvērtējuma izpausmes; pamatojot savu pašvērtējumu, bērns balstās galvenokārt uz citu atzinumiem, uz konkrētu pašnovērtējuma faktu un situāciju analīzi, uz šaura satura pašnovērtējuma spriedumu esamību un to īstenošanu gan problemātiskās, gan kategoriskās formās.

3. līmenis - zems; šo līmeni izceļ bērna nepietiekamais pašvērtējums; tā pamatojums balstās uz emocionālajām vēlmēm (vēlējās), trūkst pašanalīzes apstiprināšanas ar reālajiem faktiem, pašnovērtēšanas spriedumu seklais saturs, tos izmanto galvenokārt kategoriskās formās (Захарова, 1993).

Ja pašvērtējums neatbilst realitātei, dvēseles līdzsvars nav iespējams. Adegvāts novērtējums skolēniem ļauj izvirzīt sev reālus, sasniedzamus mērķus, izvērtējot savas vājās un stiprās puses. Tas dod iespēju izvairīties no spriedzes un sekmēt mācīšanos.

Piemēram, skolā neadekvātu pašvērtējumu rosina pārslodze mācību darbā, tas, ka programma par grūtu, jāpiedzīvo neveiksmes, kas satricina pašvērtību, ļoti bieži mēdz gadīties, ka sākumā bērns vienaudžu grupā ir „zvaigzne”, taču vēlāk tā nobāl, zaudējot ticību saviem darbiem un spējām.

Ļoti liels spēks ir neadekvāti zēmam pašvērtējumam. Tam ir milzīga ietekme uz personību, īpaši attīstības periodā. Ja situāciju nemainīt un nepalīdzēt bērnam (skolēnam), problēma var pasliktināties. Pēc Alfrēda Ādlēra domām: vienīgi ilgstošas uzvedības izmaiņas, ilgstoši pozitīvi sasniegumi var mainīt neadekvāti zēmu pašvērtējumu. (Andersonē, 2011, 23)

Tāpat arī skolotāju darbā mēdz parādīties problēmsituācijas. Viņiem ir teicami jāzina, kā organizēt mācību darbību, pēc kādiem principiem vadīties mācību satura izvēlē, plānojumā un interpretācijā, kādus līdzekļus piedāvāt mācību satura radošai apguvei, lai skolēnu aktivitāte iespējami optimāli tiktu izmantota pašnovērtēšanas procesā, attīstot prasmi mācīties un nodrošināt kvalitatīvu mācību sasniegumus.

Īpaši interesanta definīcija ir minēta „Pedagoģijas termiņu skaidrojošā vārdnīcā”, kas pilnīgāk atklāj visus jēdziena aspektus. Pašvērtējums ir: „sevis, savu īpašību, savas darbības, rīcības, sava nozīmīguma vērtējums; atzinums par sevi, sava darba, sevis padarītā vērtību, nozīmīgumu; pašanalīzes rezultāts” (Pedagoģijas termiņu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 123-124).

Bērni ar adekvātu pašvērtējumu ir aktīvi, jautri, atjautīgi, komunikabli, ar humora izjūtu. Tie parasti ar interēsi patstāvīgi meklē kļūdas savos darbos, izvēloties uzdevumus

atbilstoši savām spējām. Pareizi risinot sarežģīto uzdevumu, viņi izvēlas līdzīgu vai grūtāku uzdevumu. Viņu prognozes par savu nākotni kļūst pamatotas un kategoriskas.

Bērni ar augstu adekvātu pašvērtējumu atšķiras ar savu aktivitāti, vēlmi sasniegt panākumus katrā darbības jomā. Tos raksturo maksimāla neatkarība. Viņi uzskata, ka pašu spēkiem spēj sasniegt panākumus. Tie parasti ir optimisti. Turklāt viņu optimisms un pašpārliecība pamatojas uz pareiza (adekvāta) pašvērtējuma un ticības savām spējām un iespējām.

Neatbilstoši zems pašvērtējums jaunākajiem skolēniem acīmredzami parādās viņu uzvedībā un personības iezīmēs. Ja šiem bērniem piedāvā pārbaudīt savu darbu, atrast tajā kļūdas, viņi atkārtoti izlasīs darbu klusumā, neko nemainot, vai atteiksies pārbaudīt sevi, pamatojot savu nevēlēšanos ar to, ka kļūdu nav vai tās vairs nav atrodamas. Ja viņus veicina un mudina skolotāji, tie pakāpeniski pieslēdzas darbam, kur bieži vien arī atrod kādu kļūdu. Šie bērni izvēlas tikai vieglus uzdevumus gan dzīvē, gan ekstremālā situācijā. Tie priecājas par nelielu uzvaru, nevēlas to zaudēt, līdz ar to nedaudz baidās arī no pašas darbības. Citu cilvēku spējas viņi pārvērtē. Neticība saviem spēkiem šiem bērniem īpaši acīmredzama viņu nākotnes plānos. Bērnu ar zemu pašvērtējumu raksturīgā iezīme ir viņu tendence noslēgties sevī, meklēt sevī vājās puses, koncentrēt uz tām savu uzmanību. Normāli attīstīties bērniem ar zemu pašvērtējumu liedz viņu paaugstinātā paškritika un šaubas par saviem spēkiem. Pēc neveiksmes tie uzreiz pāriet pie vienkāršāka uzdevuma, lai veicinātu sevī panākuma motīvu. Tie ne vienmēr paslavē sevi, bet kritiski izturas pret citiem.

Augstprātība, snobisms, takta trūkums, pašpārliecība - šīs personības iezīmes veidojas bērniem ar paaugstinātu pašvērtējumu.

Var secināt, ka pašvērtējums, gadījumā, ja tas ir adekvāts, ir dzinējspēks uz veiksmīgu bērnu mācīšanos. Svarīgi nav tas, cik daudz tu zini un proti dotajā mirklī. Būtiski ir tas, kā tu vari novērtēt, kur tev jāvirzās, vai tas ceļš atbilst tavām dzīves prioritātēm, kādas ir prioritātes, kas ir nepieciešamas, un ko tu esi gatavs darīt, lai sasniegtu savus mērķus. Vissvarīgākais, lai būtu vēlēšanās virzīties uz priekšu. Skolēna adekvātais pašvērtējums ir skolotāja viens no svarīgākajiem darba mērķiem. Adekvātais pašvērtējums dot iespēju un ir galvenais bērna palīgs viņa personības attīstībā.

Elektroniskā žurnāla "Psiholoģija un Psihiatrija" rakstā "Skolnieka pašvērtējums" saka, ka adekvāta pašvērtējuma veidošanas darbs sākas ar skolēnu pašvērtējuma līmeņa noteikšanu. Līdzekļi, kas ļauj mūsdienu psihodiagnostikai noteikt skolēnu pašvērtējuma un pašapziņas līmeni, sadalīti neformālās un formālās diagnostikas metodēs. Formālās diagnostikas metodes izceļas ar pētījuma procesa objektivizāciju. Šādas metodes ir testi,

anketas, psihofizioloģiskās metodes. Neformālās metodes ir saruna, novērojums, darbības produktu analīze.

1. tabula. Pašvērtējuma līmenis un darbību rādītāji (pēc Andersones).

neadekvāti		adekvāti
Paaugstināts pašvērtējums ir, ja	Zems pašvērtējums ir, ja	Pietiekami augsts pašvērtējums ir, ja
izvēlas darbības, kas nav pa spēkam	ir bailes no negatīvas kritikas, to asi uztver	cilvēks darbojas pēc saviem principiem;
pārdzīvo, ja nesaņem apkārtējo atsaucību	ir noraidoša attieksme pret cilvēkiem;	apzinās savu vērtību;
smagi pārdzīvo neveiksmes	pārdzīvo katru neveiksmi;	kritiku uzņem mierīgi, to izanalizē;
	negatīvi novērtē sevi	apkārtējo vērtējumam nav būtiskas nozīmes;
	ir pazemināta aktivitāte, pašiniciatīva	prot regulēt saskarsmi ar citiem cilvēkiem;
		interpretē citu cilvēku darbību un pamatoti pieņem lēmumus.

Kā raksta elektroniskajā žurnālā „Psiholoģija un Psihiatrija”, mazāko klašu skolēnu bērniem pašvērtējuma līmeni var noteikt ar daudzveidīgu spēļu un rotaļu palīdzību. (Psiholoģija un Psihiatrija, 2015). Andersone apskatīja šo jautājumu dziļāk, balstoties uz darbību rādītājiem (Sk. 1.tabulu).

1.2. Bērna attīstība un pašvērtējuma veidošanās

Saskaņā ar psihologiem, jo īpaši pēc I.Lisina viedokļa (Лисина, 1961, 117—124), persona, kas parādās kā sarežģītas garīgās un sociālās attīstības rezultāts, iziet virkni likumsakarīgu posmu. Katram vecumposmam ir raksturīgi savi „orientieri, noteicošie faktori”, kas virza pašvērtējuma veidošanos. Pirmskolas vecumā svarīgākais bērna pašvērtējuma veidošanas faktors ir ģimene, tās režīms, attiecību kvalitāte, stabilas attiecības. Agrā bērnībā galvenais faktors, kas veido attieksmi pret sevi, ir māte. Piecu - sešu gadu vecumā bērnam ir vajadzīga tēva mīlestība un rūpes. Māte sniedz bērnam drošības sajūtu fizioloģiskā līmenī, savukārt tēvs māca risināt sociālās problēmas. Tēva mīlestība veicina ticību saviem spēkiem un ļauj bērnam kļūt par savu autoritāti. Sākoties skolas gaitām, bērna dzīvē ienāk vēl viens nozīmīgs pieaugušais - skolotājs. Viņš ir sabiedrības prasību iemiesojums un svarīgākais skolēna „tiesnesis”. Šī skolotāja loma viņa dzīvē saistīta ar to, ka notiek izmaiņas vadošajā darbībā (spēles pārtop par mācībām), kas vērš skolēnu uz sevis apzināšanos. Viņš izvērtē, kas es biju, un par ko esmu kļuvis, teica E. Sapogova (Сапогова, 2005). Šādos apstākļos skolotāja

atzinums, secinājumu izdarīšana un novērtēšana ir vissvarīgākais faktors skolēna personības attīstībā, bet popularākā novērtējuma forma ir atzīme.

Īrijas Nacionālā speciālās izglītības padomes mājaslapā raksta, ka „Pašnovērtējumā” ir atspoguļoti pašvērtējuma attīstīšanas un uzturēšanas principi:

- Novērtējiet bērnu kā individu ar unikālām priekšrocībām, vajadzībām, interesēm un prasmēm. Koncentrējieties uz bērna stiprajām pusēm.
- Atcerieties, ka jūsu patiesā interese var būt efektīvāka un nozīmīgāka nekā jūsu slavēšana.
- Izvirziet bērnam reālus, sasniedzamus mērķus.
- Apspriežot kādu problēmu, izvairieties no pagātnes grūtībām.
- Saprast un parādīt bērnam, ka kļūdas ir neizbēgama un vērtīga jebkuras mācīšanās pieredzes sastāvdaļa, tā var nodrošināt iespējas iemācīties.
- Lielus uzdevumus sadaliet mazākos, vadāmos. Tas nodrošinās panākumus.
- Saglabājiet bērna veiksmīgus darbus. Izmantojiet to, lai parādītu progresu un attīstību, kad viņš sajūt panīkumu.
- Ja bērns nebauda komandas sporta veidus, veiciniet individuālus sporta veidus. Tas nodrošinās veiksmes, fiziskās aktivitātes un vienaudžu mijiedarbības iespējas.
- Izsakiet ticību bērnam un viņa nākotnei.
- Atļaut un mudināt bērnu sekot viņa vienaudžu grupai (piemēram, apģērbs, mūzika). Tas uzlabos viņa pašsajūtu skolā un vietējā sabiedrībā.
- Sagaidiet, ka bērnam būs neveiksmes, atkārtotas lejupslīdes un regresijas. Atbalstiet un iedrošiniet viņu šajos brīžos. Bērniem visvairāk ir vajadzīga mīlestība, kad viņi to ir pelnījuši vismazāk.
- Nekad, nekad neizrādiet bērnam neapmierinātību. Pieaugušā vilšanās var būt pārāk liels slogs bērnam. (National Council for Special Education)

1.3. Pašvērtējuma veidošanās procesa problēmas

Kā raksta R. Andersone, veicot pašvērtējumu, galvenās problēmas rodas:

- Attiecībās starp diviem aspektiem: objektīvo realitāti un subjekta īpašībām un izpausmēm;
- Attiecībās starp “kāds es vēlos būt” un “kāds es esmu”;
- Cīņu cilvēku izzināšanā un sevis salīdzināšanā ar citiem. Tas atkarīgs no tā, ko ir piedzīvojis, kā to izvērtējis un kā izmainījis savu attieksmi;

– Sasniegumos dažādās darbības jomās. Jo precīzāk apzinās savas spējas, jo precīzākus mērķus sev izvirza (Andersone, 2011, 21).

Katras skolas prioritārais uzdevums ir sagatavot skolēnus reālajai dzīvei, kur cilvēki var atklāti paust un aizstāvēt savu sociālo viedokli, kritiski izvērtēt savas ieceres, domas un darbus, uzņemties atbildību par savu rīcību rezultātiem, parādīt apņemšanos un neatlaidību, lai sasniegtu rezultātus, pielāgoties strauji mainīgajai pasaulei. Īpašību veidošana, kas ļauj izrādīt lielāku profesionālo mobilitāti, un atbilst mūsdienu sabiedrības jaunajām sociālajām prasībām, kas balstās uz personības apzināšanos, jo te viens no svarīgākajiem komponentiem ir pašvērtējums. Pašvērtējums ir savas personības apzināšanās: sevis, savas iespējas, īpašības un vietu starp citiem cilvēkiem, kā arī ir svarīgs uzvedības regulators. Tā ir svarīgākā personības īpašība, kas ļauj kontrolēt savu darbību saistībā ar normatīvajiem kritērijiem, lai izveidotu savu vienotu rīcību atbilstoši sociālajām normām. Pašvērtējums ir personas socializācijas produkts, tas veidojas pakāpeniski, balstoties uz citu cilvēku novērtējumiem.

Magnitogorskas 5.pamatskolas sākumskolas skolotāja E.Vituškina veica aptauju, lai izpētītu skolotāju un vecāku priekšstatus par skolēnu pašvērtējuma veidošanos dažādiem aspektiem. Tika aptaujāti 37 sākumskolas skolotāji no dažādām Magnitogorskas un Čaļabinskas apgabala skolām, kā arī 63 sākumskolas skolēnu vecāki. Šī aptauja ļāva izpētīt skolotāju viedokļus par pašvērtējuma lomu un problēmām, kas saistītas ar pašvērtējuma veidošanos izglītības procesā, vecāku ietekmi uz bērna pašcieņas veidošanos, kā arī skolas un skolotāju līdzdalību šajā procesā. Kā rāda E. Vituškinas aprakstītie aptaujas rezultāti, skolotāji uzskata, ka pašvērtējums palīdz skolēniem realizēties pieaugušo dzīvē, veidot attiecības ar citiem cilvēkiem, nodrošina atbildību un neatkarību. Tomēr 90% skolotājiem, kas piedalījās aptaujā, bija grūtības nosaukt metodes, ko pielieto minētās problēmas risināšanā. Kā galvenās problēmas, ar ko saskarās skolotāji, veidojot skolēnu pašnovērtējumu klasē un ārpusskolas aktivitātēs, ir atzīmētas laika trūkums (38%) un priekšstats par to, ka tas būtu jādara vecākiem (32%). Ir jāatzīmē, ka 100% skolotāju neredz saistību starp skolēna pašvērtējumu un uztraukumu. 89% skolotāju uzskata, ka ir nepieciešams iesaistīt šajā procesā vecākus. Tomēr darba formas, kuras tiek izmantotas (sarunas, aptaujas un vecāku sapulces), neparedz vecāku aktivitāti un dalīšanos pieredzē. 11% skolotāju apgalvo, ka vecāku iesaistīšana nav efektīva, jo skolēniem svarīgāk ir sadarboties ar vienaudžiem, kuriem ir lielāka ietekme un autoritāte nekā vecākiem. Sākumskolas (1.-4.klašu) skolēnu vecāku aptaujas rezultāti ir parādījuši, ka lielākā daļa no viņiem neapzinās savu vietu un lomu bērnu pašvērtējuma veidošanā. Tas nozīmē, ka bez skolotāja organizējošās darbības, vecāku pozīcija ir pasīva. Skolotāju aptaujas rezultāti liecina, ka ir vērojamas pretrunas. No vienas puses skolotāji apzinās skolēnu pašvērtējuma veidošanos mērķtiecīga darba nepieciešamību, skolēnu vecāku un vienaudžu

iesaistīšanās nepieciešamību tajā, bet pedagogi ne vienmēr pārziņa metodikas, lai veiktu šo darbu, t.i., tie neveic koordinējošo darbību, kuras mērķis ir skolotāju, vecāku un skolēnu saskaņotais darbs skolēnu pašvērtējuma veidošanas procesā; skolas un ārpuskolas aktivitātēs netiek iekļauti uzdevumi, kas veido pašvērtējumu; skolēni ne vienmēr ir informēti par savas darbības vērtēšanas metodēm un kritērijiem (Витушина, 2014).

Darbā tika izpētīti arī Īrijas skolotāju aptaujas rezultāti, kurā tika iesaistīti vairāk nekā 650 skolotāju. 99,6% skolotāju tic, ka pedagogs var ietekmēt bērnu pašvērtējuma līmeņa paaugstināšanu. 98,9% skolotāju uzskata, ka bērna pašvērtējuma līmeni var ietekmēt vecāku pašvērtējums. Tomēr skolotāji (98%) atzīst, ka gan vecāki, gan skolotāji var ietekmēt pārmaiņas bērnu pašvērtējuma līmenī, viņi piekrīt, ka ir svarīgi, lai vecāki un skolotāji strādātu kopā, lai uzlabotu bērnu pašvērtējumu. 99% aptaujāto ziņoja, ka skolēnu pašvērtējumu var uzlabot, ja ir pozitīva skolēnu un skolotāju mijiedarbība. 100% skolotāju uzskata, ka bērnu pašnovērtējuma attīstība ir katras skolas filozofijas neatņemamā sastāvdaļa. (INTO, 1995, 58-66)

Latvijas Universitātes lekciju kursā par krievu valodas pasniegšanas saturu un metodiku tika pētīti aptaujas rezultāti Latvijā. “Anketēšana starp sākumskolas klašu pedagogiem uzrādīja: 86% aptaujāto ir grūtības strādāt ar pirmklasniekiem bez atzīmju sistēmas, 69% skolotāju atzīmju vietā lieto žetonus, attēlus u.c. Turklāt pirmklasnieku aptaujas dati liecina, ka paaugstināta trauksme, izvērtējot viņu atbildes un rīcību, ir 87% bērnu.” (М.Гаврилина, 2018, 9)

Analizējot avotus, tika konstatēts, ka adekvāta pašnovērtējuma veidošanas procesā var rasties dažas problēmas. Ir svarīgi, lai bērnam būtu atbalsts adekvāta pašvērtējuma veidošanā ne tikai no skolas, bet arī no vecākiem. Ka tika atzīmēts Īrijas Nacionālās speciālās izglītības padomes mājaslapas rakstā „Pašnovērtējums”: Bērna pašnovērtējums tiks noteikts ar nosacījumu pieņemšanu, ko viņš saņem no citiem, un beznosacījumu piekrišanu, ko viņš saņem no vecākiem. “Bērna pašnovērtējumu nosaka veiksmē un progress šādās jomās: Sociālā (pieņemšana, draudzība); Kompetence (prasmju joma); Fiziskā (apgērbs, pievilcība); Raksturs” (National Council for Special Education).

Pašvērtējumu ietekmē personīgās veiksmes un neveiksmes, no tā atkarīga cilvēka tieksme pēc pašpilnveides, tādēļ viena no galvenajām problēmām ir adekvāta priekšstata par sevi veidošanās, parasti problēmas rada tas, ka sevi pārvērtē vai nenovērtē.

Tātad, analizējot skolēnu adekvāta pašvērtējuma veidošanos, **galvenās problēmas ir:**

- Ne visi skolotāji saprot, kā mācību process jāorganizē tā, lai bērna pašvērtējums mainītos un paliktu adekvāts.
- Daudz vecāku īsti nesaprot savu ietekmi uz bērna adekvātā pašvērtējuma veidošanu.

2. Adekvāta pašvērtējuma veidošanās un attīstība

Viena no adekvāta pašvērtējuma veidošanās problēmām ir tā, ja tiek lūgts uzrakstīt sava darba novērtējumu, tad rodas jautājums, kā to izdarīt, kāda būs iegūtās informācijas analīze un sekas? Lai izvērtētu katra bērna prasmes un kompetences, ir jābūt pierādījumiem par bērna individuālo darbību un attīstību.

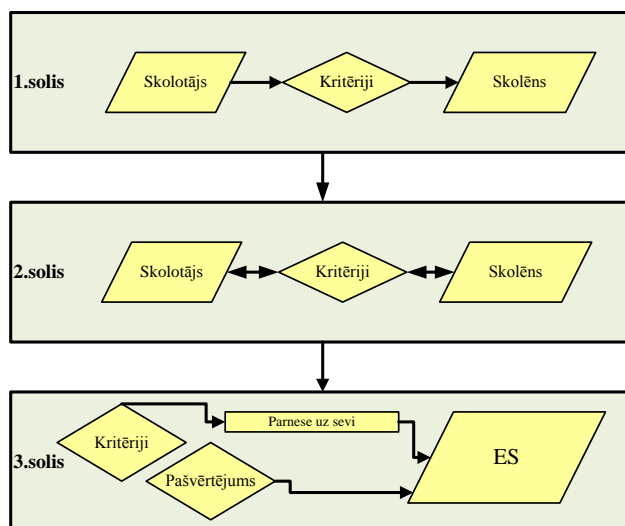
Lai skolotājs varētu ietekmēt bērna pašvērtējuma veidošanos, ir ļoti svarīgi skaidri saprast, kas ir adekvāts pašvērtējums, kā to ir iespējams konstatēt, vai arī noteikt, ka bērnam ir pazemināts vai paaugstināts pašvērtējums. Kādi ir bērna pašvērtējuma attīstības soļi, kas raksturo pašvērtējumu, kā skolotājs var ietekmēt izmaiņas bērna pašvērtējumā. Kādas ir piedaģoģiskās pieejas adekvāta pašvērtējuma sekmēšanai.

G.Moisejeva (sākumskolas un angļu valodas skolotāja) savā paraugstundā „Jaunāko klašu skolēnu adekvātā pašvērtējuma veidošana” apraksta adekvāta pašvērtējuma veidošanas metodiku, kas iekļauj sevī 4 posmus. To var izmantot gan darbam klasē, gan ārpuskolas laikā:

1. Pašvērtējuma līmeņa noteikšana (jāpārbauda regulāri).
2. Pašvērtējuma parauga noteikšana.
3. Patstāvīga salīdzināšana ar paraugu.
4. Korekcija un paškorekcija (Моисеева, 2015).

Andersone atzīst, ka pašvērtējuma līmeņa pārmaiņu process ir sarežģīts un laikietilpīgs. Pašvērtējums veidojas cilvēkā, skolotājam var būt tikai pavadoņa loma, vadot cilvēku pa noteiktiem posmiem, kas, savukārt, mainīs bērna iekšējās izjūtas. Svarīgi atcerēties, ka pašvērtējuma veidošanas ceļam jābūt pakāpeniskam. Ja steigsieties, rezultāts var būt pilnīgi pretējs. (Sk. 3.attēlu).

Novērtēšanai jāatbalsta un jāstimulē skolēnu reflektīvā darbība, radot viņiem iespēju pašiem izvērtēt iekšējā, ārējā novērtējuma vienotību ar pašnovērtējuma vienotību. Latvijas skolās ir izveidots mehānisms, kurā skolēns iemācās pēc pašnovērtēšanas skalas analizēt pats savu darbību.

3. attēls. Pašvērtējuma veidošanas soļi (pēc Andersones)

Skolēnu progresu novērtēšana tiek iekļauta mācību procesā kā mācīšanās un mācīšanas neatņemamā sastāvdaļa, kuras rezultātā tiek noteikta mācīšanās un mācīšanas kvalitāte. Un jau tas vien, ka skolotājs un skolēns pārdomā to, kas notiek un kāpēc tā notiek stundā, noved pie pārmaiņām, jo tiek veikta refleksija

Pašvērtējuma pilnveide refleksijā

Refleksija tā ir pašvērtējuma īpašība, kas visspēcīgāk attīstās tieši sākumskolas vecumā, pateicoties mācību procesam. Refleksija ir pašvērtējuma modalitāte, kas pieļauj dažādu viedokļu iespējamību un mūsdienu zināšanu pārskatīšanu. „Es zinu, ka es ne visu zinu, un ka manas zināšanas nav absolūtas, tās var mainīties faktu spiediena rezultātā” - tas ir uzmanīgs nekategorisks pašvērtējums, tas nav sava spēka (vai bezspēcības) apzināšana, bet gan piedāvājums izmēģināt un pielietot savus spēkus jaunajos apstākļos. Refleksīvajā pašvērtējumā nav patiesa satraukuma (pārlicības par savu nedrošību), kā arī nav narcisisma. „Es neesmu pārliecināts, bet man šķiet...” – tā ir klasiska refleksīvā pašvērtējuma formula sākumskolas vecuma bērniem.

Refleksīvā pašvērtējuma pamatā (zināšanas par paša zināšanām vai nezināšanu, par personīgām iespējām un ierobežojumiem) ir divas prasmes: spēja ieraudzīt sevi no malas, neuzskatīt savu viedokli par vienīgo; spēja analizēt savas darbības. Abas šīs spējas aktīvi veidojas visos mācību procesa posmos, tomēr svarīgākais to veidošanā un funkcionēšanā ir atzīmes iedarbība (Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, 1999).

Aplūkosim divu jēdzienu attiecības – novērtējums un atzīme, ko bieži vien izmanto kā sinonīmus. G. Cukermane raksta, ka, ja „... novērtējums ir (cilvēka) atzinums par „kaut kā” vērtību, līmeni vai kvalitāti”, tad „... atzīme ir valsts noteiktais skolēna zināšanu līmeņa apzīmējums” (Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, 1999). Jēdzienu nobīde notika tāpēc, ka ilgu laiku mūsu valstī ir vienota valsts vērtēšanas sistēma, kas novērtē gan mācību, gan personīgās skolēnu īpašības. Atzīmē ir viens no skolotāja instrumentiem, kas ietekmē skolēnu pašvērtējumu. Tieši tāpēc skolotājam vērtēšanas procesam jāpieiet ļoti uzmanīgi un piesardzīgi, īpaši 1. klasē, jo viņa viedokli skolēns pārveido, novērtējot savu personību kopumā. Jau daudzus gadus pirmajos mācību gados ballu vērtēšanas sistēma netiek izmantota, lai novērtētu sākumskolas skolēnus (1. klase un 2. klase). Tomēr novērtējuma trūkums skolēnus dezorganizē, provocē nenozīmīguma un nenoteiktības sajūtu, nomāc aktivitāti un palēnina personīgo attīstību. Tas nozīmē, ka skolēniem ir nepieciešamība saņemt no skolotāja emocionālu, pozitīvu mutvārdu vērtējumu. Šajā gadījumā tas stimulēs un virzīs bērnus mācību procesam. Lai pilnībā veiktu šīs funkcijas, vērtēšanai jābūt saturiskai visos posmos, nevis tikai, lai pabeigtu mācīšanas un mācīšanās darbības procesu. Uztverot savu mācību darbību kā sabiedriski nozīmīgu un sociāli novērtētu, jaunāko klašu skolēni cenšas precīzi izpildīt skolotāja norādījumus, atdarina viņa uzvedību un komunikācijas stilu.

Tas ļauj izcelt svarīgu faktoru, kas ietekmē skolēna pašvērtējuma veidošanos, skolotāja personiskās īpašības un viņa profesionālo pašapziņu. Apskatīsim šo faktoru sīkāk. L. Vigotskis norāda, ka „skolotājs ir kā sliedes, pa kurām brīvi un patstāvīgi var pārvietoties lokomotīves vagoni, tas viņiem tikai norāda kustības virzienu” (Выготский, 1996, 51). Tomēr, pēc G. Cukermanes domām, „... ja skolotājam ir problēmas ar paštēla uztveri, tas ietekmē viņa vērtēšanas attiecības ar bērniem” (Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, 1999, 132). Nosacījumus, kas rada skolotāja augstu pašvērtējumu, var attiecināt uz profesionālo veiksmi un kompetenci, spēju ieņemt aktīvu sociālo stāvokli, tieksmi uz iekšējām izmaiņām un pašizglītošanos, augsta līmeņa empātiju, pārdomu un komunikācijas prasmēm, spēju organizēt mijiedarbību ar dažāda vecuma dalībnieku grupām izglītības procesā utt. Kā liecina pedagoģiskie novērojumi, septiņgadīgā skolēna pašvērtējuma veidošanā svarīga loma ir ne tikai pāra “skolēns – skolotājs” emocionālajam kontaktam, bet arī “skolotājs – vecāks” kontaktam. Pirmklasnieks joprojām ir ļoti atkarīgs no vecāku novērtējuma un ietekmes, tāpēc konstruktīva un produktīva divu nozīmīgu pieaugušo cilvēku komunikācija rada bērnam psiholoģiskā komforta stāvokli, kas ir optimālā līmeņa spriedzes pamats un vēlme būt sociāli aktīvam. Zinot to, kā skolēnu

pašvērtējums ietekmē mācību darba kvalitāti un efektivitāti, skolotāji bieži vien nav gatavi organizēt pašvērtējuma veidošanās darbības mācību procesā (Витушина, 2014).

Sākumskolā skolēns nespēj patstāvīgi ietekmēt savu pašvērtējumu, viņam ir nepieciešams pieaugušo cilvēku (skolotāju un vecāku) atbalsts. Lai bērnam izveidotos noturīgs pašvērtējums, šim analīzes un pārdomu procesam jābūt nepārtrauktam. Svarīgākais, kas var palīdzēt bērnam nonākt līdz adekvātam pašvērtējumam, ir personīgā „es”, rīcību, plānu un panākumu analīze.

Būtiski palīdzēt bērnam noteikt analīzes struktūru, lai no pašanalīzes netiktu izlaists svarīgs posms.

Bērns ar adekvātu pašvērtējumu var uzlabot un pilnveidot savu mācību izzinošo darbību. To viņš var darīt gan patstāvīgi, gan ar skolotāja palīdzību kā skolā, tā arī ārpus tās. Tas turpmākajā dzīvē palīdzēs viņam pašrealizēties.

Liela nozīme pašvērtējuma veidošanā ir pašnovērtējumam, nevis tā būtība, bet gan prasme to veikt patstāvīgi, apdomāti, analizējot visus faktus un zināšanas. Kā jau tika minēts nodaļā, t.i. refleksīvais pašvērtējums.

Īpaši spēcīgi pašvērtējums attīstās sākumskolas vecumposmā, tas liecina par to, ka šim jautājumam jāvelta liela uzmanība visā mācību procesa laikā. Analizējot visus adekvāta pašvērtējuma veidošanas posmus, var secināt, ka pilnīgi visos posmos jāpielieto pašvērtējuma veidošanas metodika: sevis izpratne, mērķa noteikšana un izvēle, padarītā darba analīze, rezultātu un korekcijas darbību analīze, visur ir nepieciešams iegūt pareizības atzīmi. Pareiza rīcība, pēc paša viedokļa, noteiktā posmā. Tādējādi var secināt, ka pašnovērtējums ir pamatfaktors, kas ietekmē cilvēka pašvērtējuma maiņu. Lai nonāktu pie adekvāta pašvērtējuma, jāiemācās adekvāti novērtēt sevi īpašos gadījumos. Tāpat apmācības notiks pēc principa no vieglākā uz sarežģītāko. No maniem vērojumiem var secināt, ka pašnovērtējumam ir milzīga loma, jo, vērtējot darbu, rīcību, rezultātu, bērns iemācās novērtēt nevis tikai sevi, bet sevi kā skolēnu, cilvēku utt. Tādējādi, bērnam kļūst saprotamāka nepieciešamība veikt izvēli un noteikt prioritātes. Var secināt, ka pašnovērtējums ir tas, kas ir pašvērtējuma pamatā. Tieši tāpēc pašvērtējumu var mainīt uz adekvātu, pašnovērtējums ir galvenais mehānisms pašvērtējuma izmaiņā.

3. Pašnovērtējums sākumskolas mācību procesā

Pašvērtējuma attīstībai sākumskolas vecumposmā ir raksturīga izziņas komponenta straujā attīstība un kvalitatīva pašvērtējuma transformācija, kas sāk līdzināties refleksijai. Būtiska nozīme pašvērtējuma attīstībā ir mācību procesam (А.В. Захарова, Д.И. Фельдштейн). Sākumskolas izglītības rezultāts ir bērna kā mācību darbības subjekta veidošanās, kad skolēns spēj noteikt savas nezināšanas robežas un vērsties pie pieaugušā pēc palīdzības. Lai bērns varētu mācību procesā attīstīties kā subjekts (persona), skolotājam vajadzētu parādīt izmaiņas, kas notikušas viņa prātā mācību procesā. Tas tiek prasīts, lai bērns spētu diferencēt savu pašvērtējumu, kas ļauj salīdzināt viņa iepriekšējos sasniegumus ar šodienas rezultātiem (Цукерман, Гинзбург, 2004).

G.Cukermane īpaši uzsver, cik ļoti svarīgi ir, lai bērna pašnovērtējums būtu pirms skolotāja vērtējuma, tikai tādā gadījumā vērtēšanas attiecības vairs nebūs vienpusīgas. (Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, 1999).

Pamatojoties uz saviem 1997., 1999., 2000. gadu darbiem par mācību darbības lomas izpēti sākumskolas skolēnu pašvērtējuma veidošanā, G.Cukermane norāda, ka refleksīvais pašvērtējums attīstās pateicoties tam, ka skolēns pats piedalās vērtēšanas procesā, vērtēšanas kritēriju izstrādāšanā un pielieto tos dažādās situācijās. Tādējādi skolotājam ir nepieciešamība iemācīt skolēniem fiksēt savas izmaiņas un adekvāti tās izpaust savā runā. Refleksīvā pašvērtējuma attīstība pamatojas uz šādām darbībām:

- bērna personīgo panākumu salīdzināšana vakar un šodien, pamatojoties uz īpašu diferencēto pašvērtējumu;
- piedāvāt bērnam iespējas veikt daudzas vienlīdzīgas izvēles, kas atšķiras pēc novērtējuma aspekta, darbības veida, mijiedarbības rakstura, kā arī radīt apstākļus vakardienas un šodienas vērtējuma arzināšanai un salīdzināšanai (Асмолов, Бурменская, Володарская, Карабанова, Салмина, Молчанов, 2008).

Skolēna prasme fiksēt savas izmaiņas un izprast tās ir bērna spēju pārvaldīt savas rīcības neatņemamā sastāvdaļa, kas tieši saistīta ar regulatīvajām darbībām. (Цукерман, Гинзбург, 2004). Tādējādi skolēna zināšanas par savām iespējām, spēja noteikt šo iespēju robežas, zināšanas un nezināšana, prasmes un nespēja ir pašvērtējuma veidošanas vadlīnijas sākumskolas izglītībā. Svarīgs pašvērtējuma attīstības nosacījums ir refleksijas veidošana, kas atspoguļojas prasmē analizēt savas darbības, redzēt sevi no malas un pieļaut citu viedokļu eksistēšanu (Асмолов, Бурменская, Володарская, Карабанова, Салмина, Молчанов, 2008).

Pašvērtējuma izaugsmei jāiet roku rokā ar tādiem ieguvumiem kā vērtēšanas kritēriju diapazona plašums, to korelācija, vispārinājumi, sabiedriskums, kategorisma trūkums, argumentēšana (A.B. Захарова, 1993).

2006. gadā Hahele sava darbā „*Pašnovērtējums mācību procesā*” nodefinē pašnovērtēšanu kā „procesu, kurā skolēns pēc kopīgiem ar skolotāju izstrādātajiem kritērijiem domā, analizē, plāno savu mācīšanos, rezultātā iegūstot ziņojumu – pašnovērtējumu. Pēc humānās pieejas pamatprincipiem nepieciešams novērtēt skolēnu progresu. Lai to varētu izdarīt, skolotājam svarīgi zināt kritērijus, uz kuriem jābalstās, vērtējot skolēnu zināšanas, prasmes un attieksmes. Pēc šiem kritērijiem arī skolēns veic pats savu novērtējumu, tāpēc kritērijiem jābūt skaidriem, saprotamiem un konstruktīviem”.

Šobrīd skolotājiem galvenās funkcijas ir radīt mācībās tādus apstākļus, kuros skolēns mācītos mācīties, lai varētu sasniegt pašu izvirzītos mērķus un kopīgi apspriest sasniegtos rezultātus. Skolotājam jāatceras skolēna impulsivitāte, vērtīborientācija un jāpiedāvā pietiekami plašs darbības konteksts. Pašnovērtēšanas prasme ir saistīta ar pedagoģijas centrālo mērķi – sekmēt cilvēka gara pilnību (Milaša, 2000, 4. - 7.lpp).

Pašnovērtēšanas prasmes veidošanā ir svarīgi palīdzēt skolēniem izprast: Kādēļ ir vajadzīgs pašnovērtējums?

Hahele secina, ka pašnovērtēšanas prasmi veicinošo pedagoģisko līdzekļu atlasē jāievēro noteikta pakāpenība un pēctecība. Lai to iemācītos, jāpalīdz skolēniem vingrināties mērķa izvēlē, tā sasniegšanā, rezultātu izvērtēšanā un nākamā mērķa izvirzīšanā.

Prasmes veicinošos pedagoģiskajos līdzekļos jāietver:

- Konkrētu pašnovērtēšanas kritēriju izstrāde katrai konkrētai darbībai;
- Vajadzīgā psiholoģiskā noskaņojuma radīšana, ievirzot skolēnus savu mācību rezultātu analīzei;
- Situācijas radīšana, kad skolēniem ir zināmi novērtēšanas kritēriji un viņi tos patstāvīgi salīdzina ar pašnovērtēšanas kritērijiem;
- Secinājumu izdarīšana par savas darbības efektivitāti;
- Pašnovērtēšanas būtiskākais uzdevums ir skolēnam veikt pašregulāciju, pašvadību, pašrefleksiju un paškontroli;

R. Andersone iesaka apskatīt „dominējošās pašnovērtējuma funkcijas:

1. Konstatējošā – veikt sava darba paškontroli, skolēns konstatē, ko no mācību materiāla zina labi, ko vēl nezina pietiekami, salīdzina savu mērķi ar veikumu;
2. Mobilizējošā – skolēns noskaidro, kas vēl jāpāpildina, analizē savu darbību;
3. Projektējošā – izvirza mērķus, uzdevumus, plānos darbību secību” (Andersone, 2011, 32).

Pašnovērtējuma mērķi:

- Izvērtēt sasniegto un noteikt nepieciešamos uzlabojumus;
- Izvirzīt attīstības prioritātes.

Pašnovērtējuma uzdevumi:

- apzināt stiprās puses un nepieciešamos uzlabojumus;
- noskaidrot cēloņseku sakarības iegūtajiem rezultātiem;
- noteikt tālākās attīstības virzienus;
- motivēt un iesaistīt pašvērtēšanas procesā visas ieinteresētās puses (skolēnus, skolotājus, vecākus u.c.).”

(NORDPLUS Horizontal, 2010, 14).

E. Vitušina piedāvā psiholoģiski pedagoģiskos apstākļus, kas veicina pašvērtējuma veidošanos jaunāko klašu skolēniem mācību procesā:

- prasību noteikšana atbilstoši skolēna pašattīstības, pašizglītības un jau izveidotā pašvērtējuma līmenim, proti, prasībām jāatbilst personīgās attīstības programmai;
- skolotāja organizētā individuālā un kopīgā sadarbība, kas nosaka, cik svarīgs ir kopīgs darbs, un katra dalībnieka personīgais ieguldījums tajā;
- atbalsts vērtēšanas procesa organizācijā refleksīvai pieejai, proti, skolēniem ir jāprot analizēt savs progress un jāizdara secinājumi;
- visu izglītības procesa dalībnieku iesaistīšanās vērtēšanas procesā (skolēni, skolotāji, vienaudži un vecāki);
- palīdzība atrast skolēniem komunikācijas atbalsta punktus (vecāki, skolotāji, vienaudži u.c.) tālākai attīstībai (Витушина, 2014, 33).

3.1. Pašnovērtējuma algoritma izstrādāšana

Pašnovērtējuma iemaņu attīstības sākums ir tas brīdis, kad bērns pirmo reizi iegāja klasē. Bērns psiholoģiski nav gatavs novērtēt savu darbu un rezultātus, tas viņam ir jāiemāca. Pakāpenisku mācību modeli šai prasmei piedāvā M.Gavrilina savos metodiskajos materiālos (Гаврилина, 2018, 15-16), uz to pamata izstrādāta 2.tabula.

Kā iesaka Cukermane, pirms ieviest pašnovērtējuma algoritmu, ir nepieciešami sagatavošanas darbi. Skolotājs vada mācību stundas, kurās skolēni tiek iepazīstināti ar dažādiem sadarbības veidiem (individuālā, pāra, grupas, komandas darbs). Mācīšanas process liek tos situācijā, kad ir nepieciešamība novērtēt katru savu darbību. Tiek runāts par darba organizāciju ar panākumu „lineāliem” (D.Elkonina un V.Davidova sistēma). „Lineāla”

vērtējuma skalām vienmēr būtu jābūt atšķirīgām, lai vērtēšanas sistēma netiktu piesaistīta tikai ballu vērtēšanas skalai, ir elastīga un spējīga reaģēt uz skolēnu sasniegumu progresu (vai regresu). Katra uzdevuma „cenu”, t.i., maksimālo punktu skaitu, ko var iegūt par izcili izpildītu uzdevumu, skolotājs apspriež kopā ar bērniem (Цукерман, Гинзбург, 2004).

2. tabula. Pašnovērtējuma prasmes veidošanās (pēc Gavriļinas).

Solis	Nosaukums	Saturs
1.	Sava garastāvokļa apzīmēšana.	Bērniem emocionāli novērtē pagājušo stundu (dienu) (“apmierināts”, “bija grūti” u.tml.) tiem saprotamo simbolu veidā. Piemēram, smaidiņš vai luksofors. Šī refleksija ir pamats savu mācību panākumu novērtēšanai.
2.	Mācīšana par mērķa un rezultāta salīdzināšanu.	Bērni izmēģina novērtēt sava rakstiskā darba saturu. Pedagoģs veido dialogu ar skolēniem, kurā pārsvarā ir šādi jautājumi: Kāds jums bija uzdevums? Ko vajadzēja darīt? (1 pašnovērtējuma algoritma punkts); Vai esat pārliecināts, ka darbs ir izpildīts? (kolektīvais pašnovērtējums - 2 pašnovērtējuma algoritma punkti.)
3.	Sava darba pašnovērtējuma kārtības noteikšana.	Pašnovērtējuma algoritma 1. un 2. punktam pievieno 3. punktu (pareizi/kļūda) un 4. (patstāvīgi/ ar palīdzību). Šajā posmā ir svarīgi novērtēt tikai veiksmīgus risinājumus.
4.	Paša kļūdu atzīšanas mācīšana.	Sakarā ar to, ka katram skolēnam psiholoģiskās gatavības moments iestājas dažādos brīžos, pedagoģs piedāvā šo pašnovērtējuma veidu (novērtēt uzdevuma izpildi, kurā ir nelielas kļūdas) tikai pārliecinājies par skolēna gatavību.
5.	Mācīšana par neveiksmes atzīšanu.	Pedagoģs palīdz bērniem nodarbību laikā novērtēt savas darbības, atzīstot kļūdas. Šajā posmā nedrīkst izlaist bērnu metakognitīvo funkciju attīstību. Ir par maz tikai atzīt kļūdu, ir svarīgi apzināties, kāpēc tā ir notikusi, kā no tās varēja izvairīties. Ja metakognitīvais process ir veikts, tad kļūda veic veiksmes situācijas funkciju (bērns saprata, kā rīkoties).
6.	Pašnovērtējuma prasmes izmantošana	Izmantojot pašnovērtējuma algoritma shematisko attēlojumu, pedagoģs pārstāj pārrunāt visus algoritma jautājumus un piedāvā skolēniem pašiem veikt pašvērtējumu, pielietojot shēmu.

Sākumposmā notiek pašnovērtējuma algoritma visu darbību izmēģinājums. Katram skolēnam ir jāiegremdējas pašnovērtēšanas procesa „virtuvē”, lai kļūtu par tā aktīvu dalībnieku. Kolektīvās apspriešanas laikā skolotājs kopā ar skolēniem izstrādā nākamo pašnovērtējuma algoritmu. Algoritms tiek izstrādāts pa posmiem vairākās stundās. Lai labāk to apgūtu, ir ieteikums pievienot katru nākamo soli iepriekšējam algoritmam. Šāda darba efektivitāte palielinās, ja skolotājam ir iespēja saglabāt noformulētu algoritmu redzamā vietā. Sākumā darbs ar algoritmu parasti aizņem ilgu laiku, taču tas pamazām iet ātrāk. Jāuzsver, ka pēc pašnovērtējuma algoritma veiksmīgās izpildīšanas būtu jāizveido skolēnam panākumu situācija, uzsverot to posmu, darbību, kas viņam izdevās visveiksmīgāk, neatkarīgi no tā, vai

rezultāts ir sasniegts pilnībā vai daļēji. Tāds darbs veicina skolēna identitāti, pārdomu veidošanos, paaugstināta līmeņa spriedzes pazemināšanos, jo notiek veiksmes/neveiksmes cēloņu izpratne (Витушина, 2014).

3.2. Pedagoģiskie nosacījumi pašnovērtēšanas prasmes pilnveides veicināšanai

Kad pašnovērtējuma prasme jau ir izveidota, bērns ir gatavs procesam izmantot dažādu autoru ieteiktos (Andersone, Hahele, E. Kusnic, M. Finley u.c.) pedagoģiskos līdzekļus pašnovērtēšanas prasmes veidošanā.

R. Hahele iesaka skolotājam pievērst uzmanību šādiem nosacījumiem:

- Nepieciešamības apzināšanās un darbības motivācija jeb skaidra uzdevuma saņemšana.
- Darbības motivācija un veicamās darbības secīguma apguve.
- Praktisko darbību izpilde.
- Paškontrolē, lai noskaidrotu apguves pakāpi.
- Koriģējošā darbība.
- Iegūtās prasmes izmantošana tipiskās situācijās.
- Iegūtās prasmes izmantošana nestandarta situācijās.
- Iegūtās prasmes papildināšana, padziļināšana un pielietošana ikdienas praktiskajā darbībā (Hahele, 2006).

Pašnovērtējuma jautājumi attīstības plāna izveidei:

- Ko es gribu sasniegt? (mērķi)
- Kā es to izdarīšu? (plāno konkrētus uzdevumus)
- Kas man vajadzīgs, lai es to izdarītu? (paredz nepieciešamos resursus)
- Kad es to izdarīšu? (plāno laiku)
- Kā es uzzināšu, ka esmu sasniedzis plānoto? (formulē vērtēšanas kritērijus)

Ideja, ko izsaka Hahele darbā „Pedagoģiskie nosacījumi pašnovērtēšanas prasmes veidošanās veicināšanai” pilnībā sakrīt ar citu autoru (Andersone, Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, Витушина, Гинзбург, Василенко) idejām un viedokļiem, kas minēti darbā. Tomēr ir jāatzīmē, ka Haheles piedāvātajiem pedagoģiskajiem nosacījumiem ir struktūra, kurā iekļauti visi citu autoru viedokļi.

- Konkrētu pašnovērtēšanas kritēriju izstrāde katrai konkrētai darbībai;

- Nepieciešamā psiholoģiskā noskaņojuma radīšana, ievirzot skolēnus savu mācību rezultātu analīzei;
- Situācijas radīšana, kad skolēniem ir zināmi novērtēšanas kritēriji, un viņi patstāvīgi salīdzina tos ar pašnovērtēšanas kritērijiem;
- Secinājumu izdarīšana par savas darbības efektivitāti;
- Skolēnu personīgās darbības programmas izveide turpmākajam mācību etapam, ņemot vērā iegūtos rezultātus” (Andersone, 2011, 31);

Andersone, atsaucoties uz E. Kusnic, M. Finley, noteica svarīgākās pazīmes, kas raksturo skolēna pašnovērtējumu un sekmē skolotāja pedagoģisko darbību.

1. Attieksme pret jautājumiem – tā ir motivācija redzēt savu iepriekšējo zināšanu saistību ar jauno materiālu;
2. Integrācija – uzdod skolēniem aktīvāk interesēties par mācību materiālu, lai viņi varētu to integrēt iepriekš apgūtajā materiālā;
3. Jēga un būtiskums – skolēna centieni integrēt jauno informāciju, palīdz izskaidrot tā jēgu un būtību, sākot strādāt ar materiālu, bērni saprot, kā tas ir saistīts ar viņu pasauli, kāda tam ir nozīme;
4. Autoritāte un personīgā viedokļa svarīgums – būtiska loma novērtētāju autoritātei skolēna acīs, viņš ieklausīsies tikai sev svarīgā cilvēka viedoklī;
5. Pašvadība, pašiniciatīva apgūt tālāk un dziļāk – jo lielāka pārlicība par savu mācīšanos, jo aktīvāka mācīšanās pašvadība. Skolēns pats mācās, kontrolē, novērtē;
6. Mācīšanās kā sadarbība – skolēni apzinās to, ka spēj kontrolēt un vadīt savu mācīšanos” (Andersone, 2011, 26-28).

3.3. Metodiskie paņēmieni skolēna pašnovērtēšanas sekmēšanai mācību procesā

Pastāv daudzas metodes, kā skolotājs var organizēt pašnovērtējumu mācību procesā, ietekmējot adekvāta pašvērtējuma veidošanos. Katrs no autoriem piedāvā savas metodes, ko var iedalīt trīs grupās:

1. Metodes, ko var izmantot darbam mācību procesā un patstāvīgā skolēnu darbībā;
2. Atgriezeniskās saites metodes;
3. Refleksijas un analīzes metodes.

Šajā nodaļā iekļautas izpētītās literatūras piedāvātās metodes, ko var izmantot mācību darbā. Darba metodes dod iespēju skolēnam ar skolotāja palīdzību vai patstāvīgi analizēt uzdevumus, izvēlēties grūtības pakāpi un uzdevuma izpildīšanas veidu, sadalīt laiku. Tādā

veidā piedāvātās metodes palīdz bērnam izpildīt visus pašnovērtējuma uzdevumus, kā arī ietekmē adekvāta pašvērtējuma veidošanos.

Pašnovērtējuma iedalījums atkarībā no jautājumiem:

- Reālais – kāds es esmu?
- Reflektīvais – cita vērtējums
- Ideālais – kāds es gribētu būt?
- Iespējamais – kāds tiešām, labi gribot, varētu būt?

Diferencēto uzdevumu izpildīšana:

Skolotājs piedāvā skolēnam izpildīt dažādu līmeņu sarežģītības uzdevumus. Šāda paņēmiena īstenošanai ir vairāki varianti.

1.variants. Darbs, kas jāveic skolēnam, ietver nepieciešamā un augstā līmeņa uzdevumus. Skolēnam noteikti jāveic nepieciešamā līmeņa uzdevumi, bet, vai pildīt, vai nepildīt augstā līmeņa uzdevumus, viņš izlemj pats.

2.variants. Darbs ietver nepieciešamā un augstā līmeņa uzdevumus. Skolēni kopā ar skolotāju definē sarežģītības līmeņu uzdevumu novērtēšanas kritērijus. Pēc šī darba katrs skolēns izvēlas darba līmeni, ko viņš veiks.

3.variants. Skolotājs piedāvā vairākus uzdevumus. Skolēns patstāvīgi nosaka, kādi uzdevumi būs jāveic nepieciešamajā līmenī un kādi būs augstā līmenī. Šajā gadījumā viņam ir tiesības atteikties no vērtējuma par augstā līmeņa uzdevumiem.

4.variants. Mājasdarba izpildīšanas organizācija. Skolēni saņem pamata mājas darbu un augsta līmeņa uzdevumu (olimpiādes uzdevumi, radošie uzdevumi), ko var veikt pēc paša vēlēšanās. Plānojot savu nākamo mācību stundu, skolotājs atvēl laiku nestandarta uzdevumu izpildīšanas rezultātu aizstāvēšanai. Skolēnu sasniegumi tiek publicēti klases elektroniskajā mājas lapā, norādot autoru. Tāds darbs motivē skolēnus mācību darbībai, māca pieņemt lēmumu, objektīvi novērtēt savas spējas un iespējas (Витушина, 2014).

Pēc grāmatas „Vērtēšana bez atzīmes” autoru domām, diferencēto uzdevumu metode arī tiek piedāvāta kā veiksmīga metode sākumskolas skolēnu adekvātā pašvērtējuma veidošanā. Tajā ir iekļauts arī nenoteikto uzdevumu princips. Metode veidota pēc diviem principiem: nenoteiktajam uzdevumam ārēji jābūt līdzīgam tikko izrēķinātajiem uzdevumiem ar unikālu risinājumu; ja uzdevumā ar unikālo risinājumu skolēns var pareizi atbildēt uz uzdevuma jautājumu, tad nenoteiktajā uzdevumā uz jautājumu jāatbild ar jautājumu vai apgalvojumu. Tādējādi nenoteiktajos uzdevumos skolēnam jāstāsta savs domu gājiens, nevis jāsniedz gatava atbilde (Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, 1999).

Tiesības uz vērtējumu (atteikšanās no vērtējuma)

Pieņemšana realizē skolēna izvēles brīvību, sekmē paaugstinātā spriedzes līmeņa mazināšanu. Tas ir loģisks diferencēto uzdevumu turpinājums. Skolēnam, pildot augstā līmeņa uzdevumus, ir tiesības atteikties no viņam nevēlamās atzīmes. Pildot uzdevumus, kuros iekļauta vēl neapgūtā mācību viela, skolotājam jāmotivē audzēkņi. Laba atzīme, paslavēšana, veiksmīgas situācijas veidošana var kļūt par stimulu. Skolēnam ir tiesības uzlabot atzīmi, veicot papildus uzdevumus pēc paša vēlēšanās, kā arī atteikties no atzīmes, kas viņu neapmierina. (Šo paņēmieni iesaka izmantot sākot ar 2. klasi.) (Витушина, 2014).

Tiesības uz konsultācijām:

Šo paņēmieni izmanto konsultāciju laikā, kur skolēni strādā patstāvīgi, bet var jautāt padomu konsultantam klasesbiedram. Šī paņēmiena ieviešanas sākumposmā skolēni izvēlas sev konsultantu patstāvīgi, balstoties uz skolotāja rekomendācijām. Kad konsultācijas stunda patstāvīgi ieies mācību sistēmā, skolēni varēs piedāvāt savu kandidatūru, apzinoties sava darba atbildību. Pārējie skolēni, kad rodas grūtības, var vērsties pie jebkura no konsultantiem. Jāpievērš uzmanība faktam, ka intelektuālās palīdzības procesā skolēns konsultants arī var kļūdīties. Tādā gadījumā, pārbaudot darbu, rekomendē izmantot problēmgadījumu apspriešanas, dialoga paņēmieni, pēc principa piekrītu/nepiekrītu. Skolēns un konsultants piedalās mācību dialogā, kura laikā viņi nonāk pie optimālā risinājuma.

Līdzīgu darba piemēru piedāvā G.Cukermane. Šī piemēra pamatā ir skolēnu hipotēzes, ko viņi izvirza, risinot uzdevumu mācību procesa laikā. Atšķirībā no iepriekšminētās metodes, hipotēžu pārrunāšanā un izvirzīšanā piedalās viss klases kolektīvs (Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, 1999).

Darbs pēc individuālā plāna (uzdevumu risināšana pēc izvēles)

Paņēmiens var tikt pielietots jebkurā stundā, kur skolēni veic dažus uzdevumus, lai nostiprinātu iegūtās zināšanas. Piedāvātie uzdevumi domāti darbam gan skolā, gan mājās. Skolēns patstāvīgi izstrādā uzdevumu secību, ko viņš veiks klasē, tādējādi veidojot savu mājasdarbu. Paņēmiens ļauj skolēnam izrādīt savu patstāvību lēmumu pieņemšanā, veidojot regulatīvās prasmes.

Darbs pēc reglamentēta (noteikta) laika:

Skolēniem tiek piedāvāts uzdevums, kas ir jāveic noteiktā laikā. Piemēram, uz tāfeles ir uzrakstīti uzdevumi, kas ir sadalīti ar horizontālu līniju divās daļās. Pirmā daļa –

nepieciešamais darba temps, otrā - ātrs darba temps. Uzdevumi ir paslēpti. Pēc skolotāja signāla uzdevumi tiek atvērti. Uzdevumu izpildīšanas laiks ir ierobežots. Kad laiks ir iztecējis, uzdevumi atkal ir paslēpti. Rezultātu vērtēšana notiek pēc diviem kritērijiem: darba temps un darbību pareizā izpilde. Pēc vērtēšanas ir nepieciešams apspriest veiksmes/neveiksmes iemeslus, novadīt savu darbību refleksiju. Šāds paņēmiens veido jaunāko klašu skolēnu regulatīvās un refleksīvās darbības.

Atgriezeniskās saites metodes:

Šajā nodaļā ir piedāvātas metodes, izmantojot, kuras bērns saņem atgriezenisko saiti no skolotāja vai klasesbiedriem, kas uzlabo viņa motivāciju patstāvīgai risinājumu meklēšanai mācību procesā. Adekvāta pašvērtējuma veidošanu ietekmē bērna panākumu atzīšana, ja to atzīst citi mācību procesa dalībnieki. Turklāt bērns apzinās to, kādus rezultātus viņš grib sasniegt, un plāno savu mācību darbu.

„Palīgu saraksts”

Jebkurā stundā atradīsies skolēni, kas palīdz (intelektuāli, radoši, emocionāli un pat fiziski) skolotājam noformulēt jaunus jēdzienus, uzlabot mācību stundas kvalitāti. Šo skolēnu vārdus skolotājs ieraksta uz „Palīgu” dēļa, kas ir sava veida „Goda dēlis”. Skolēnu vārdi uz tā saglabājas visas dienas garumā. Šāda veida darbs rada veiksmes situāciju, motivē bērnus mācību darbam.

„Jauno atklājumu saraksts”

Lai atbalstītu skolēna meklējumu un radošo piepūli, nepieciešams atrast viņa radošo un intelektuālo atklājumu fiksācijas formu, kas būtu rakstveida un nozīmīga. Tas varētu būt interesanta viedokļa, modeļa, jautājuma tūlītējs pieraksts uz „Jauno atklājumu” dēļa. Skolotāja uzdevums ir demonstrēt skolēna pozīcijas oriģinalitāti. Ja šis viedoklis tomēr bija kļūdainš, skolotājam jāpielieto visas savas pedagoģiskās meistarības rezerves, lai kļūdas autors, kurš lika visai klasei aizdomāties, nejostos kā zaudētājs. Pareizā lēmuma autors ir pelnījis klasesbiedru aplausus. Šis paņēmiens rada veiksmes situāciju un sekmē skolēnu radošā potenciāla realizāciju (Витушина, 2014).

Grāmatā „Vērtēšana bez atzīmēm” šī metode tiek piedāvāta ne tikai tādā veidā, kā to apraksta Vitušina. Autori piedāvā uzsvērt bērnu daiļradi, nosaucot to par autora atzīšanu vai par autoratklāsmēm: atklājumi nezināmajā, kur nav nekādu paraugu – jautājumi, pieņēmumi, hipotēzes, atklājumi. Būtiski ir uzsvērt, ka autori piedāvā ne tikai skolotājam veikt ierakstus uz „atklājumu dēļa”, svarīgi ir, lai paši skolēni piedāvātu kandidātus, kuru vārdus varētu tur

ierakstīt. Pēc autoru domām, tas izraisīs skolēnos lielāku šīs metodes vērtību. Autori piedāvā arī atzīmēt gudras kļūdas, kad rezultāts neatbilst kopīgam viedoklim vai nemaz nav pareizs, bet ideja un skolēna veiktā analīze ir piemērs tam, kā var spriest un meklēt atbildi (Миндарова, Романеева, Суховерша, Табачникова, Цукерман, Шияновская, 1999).

Refleksijas un analīzes metodes:

Šajā nodaļā var redzēt, ka visas piedāvātās metodes ir par refleksīvā pašvērtējuma attīstību. Refleksīvā pašvērtējuma attīstība balstās uz šādām darbībām: skolēna personīgo panākumu salīdzināšana, konkrēta diferencēta pašnovērtējuma izstrādāšana; sniegt skolēnam iespēju atlasīt lielu daudzumu līdzvērtīgu iespēju, kas atšķiras ar darbības veidu, mijiedarbības raksturu, kā arī radīt apstākļus novērtēšanas apzināšanai un salīdzinājumam u.c..

Personīgo darbību refleksija (pārdomas):

Cukermane un Ginzburgs izsaka savu viedokli par to, ka skolēna refleksīvās attieksmes pašvērtējuma veidošana un personiskā doktrīnas nozīme ir mācību mērķa un uzdevumu secīgās saiknes apzināšanās ar galamērķi; skolēnu nodrošinājums ar vajadzīgajiem uzdevumu risināšanas līdzekļiem, izvērtējot skolēna zināšanas, ņemot vērā viņa jaunus sasniegumus (Цукерман, Гинзбург, 2004).

Šīs darbības var izmantot kā atsevišķus paņēmienus vai kā pašnovērtējuma algoritma vienu no posmiem. Pēc darba novērtēšanas skolēns nosauc paša psiholoģiskā rakstura (uzmanība / neuzmanība, atmiņa / aizmāršība, miers / nemiers, u.c.) vai informatīvā rakstura (domāju, kā veikt darbības, nezināju, kā veikt darbības, es esmu spējīgs / nevaru veikt darbību, u.c.) veiksmes / neveiksmes iemeslus. Tādā veidā, skolēns apzinās savas veicināšanas / recesijas iemeslus. Turpmāk skolēnam būtu jāpiedāvā pārdomāt savas rīcības, lai noteiktu individuālo korekcijas darbu. Ieteicams izmantot šos paņēmienus kopā, jo no viena paņēmiena izriet nākamais (Витушина, 2014).

Refleksīvie domraksti

Refleksīvā domraksta tēma var būt noformulēta kā apgalvojums, jautājums vai izsauciens, piemēram, „Kas ir veiksmīgs skolēns?”, „Vai es esmu veiksmīgs skolēns?”, „Ko man nozīmē draudzība?”, „Kā es audzināšu savus bērnus?” u.c. Tātad, pēc sarunas vai diskusijas par tēmu „Kas ir pieaugušie?”, skolēni (kā savu argumentu apkopojumu) var uzrakstīt refleksīvo domrakstu par tēmu „Vai es esmu pieaudzis?” Kā atskaites punktu varētu izmantot šādas frāzes: „Es sevi uzskatu..., jo...”, „Man vēl ir grūti...”, „Es jau protu...”, „Es varu...”, „Man vēl nesanāk...”, „Es ļoti gribētu, lai...”, „Lai to paveiktu, man ir nepieciešams”

u.c. Šāda veida darbs ne tikai virza skolēna pašapziņu citā kvalitātes līmenī, bet arī mazina viņa paaugstinātā līmeņa spriedzi, jo skolēns sāk apjaust personīgās problēmas būtību, iezīmē tās risināšanas ceļus. Šādu darbības veidu ieteicams veikt mācību gada sākumā vai beigās pēc sarunām par audzinošām tēmām.

Uzsākot skolas gaitas, jaunāko klašu skolēnu pašvērtējuma veidošanos ietekmē, galvenokārt, skolotāja, organizējot mācību un audzināšanas procesu tā, lai skolēni izrādītu subjektīvu pozīciju, apzinoties savu lomu tā gala rezultātā (Витушина, 2014).

Savā darbā Asmolovs, Burmenska, Volodarska, Karabanova, Salmina, Molčanovs (Асмолов, Бурменская, Володарская, Карабанова, Салмина, Молчанов, 2008) arī iesaka šo metodi, bet piedāvā to izmantot 10,5-11 gadu vecumā.

„Kas es esmu?” metode:

Modificējot M.Kuna metodi, autoru kolektīvs (Асмолов, Бурменская, Володарская, Карабанова, Салмина, Молчанов), lai noteiktu skolēna pašnovērtējumu, piedāvā izmantot „Kas es esmu?” metodi. Katram skolēnam tiek piedāvāts uzrakstīt pēc iespējas vairāk atbilžu uz jautājumu „Kas es esmu?”. Darbības, ko šī metode ļauj novērtēt, ir darbības, kuru mērķis ir noteikt savu nostāju attiecībā uz skolēna sociālo lomu un skolas realitāti; darbības, kas nosaka mācību jēgu. Izanalizējot pozitīvo un negatīvo vērtējumu attiecību proporcijas, skolotājs var noteikt bērna pašvērtējuma līmeni. (Асмолов, Бурменская, Володарская, Карабанова, Салмина, Молчанов, 2008) Šo metodi var izmantot gan pašnovērtējumam, gan pašvērtējuma līmeņa noteikšanai.

Secinājumi

Izpētot visus iepriekšminētos paņēmienus, var teikt, ka pašnovērtēšanas procesu var piemērot katrā mācību priekšmetā. Ir ļoti būtiski, lai skolēni aktīvi piedalītos, izstrādājot vērtēšanas kritērijus. Šajā gadījumā skolēni ne tikai aizņemti ar pašnovērtējumu, bet arī izmanto tajā pašnovērtējuma elementus. Tādējādi skolēnus var piesaistīt procesam jau no pirmās skolas dienas.

Analizējot literatūru par pētāmo tēmu, tika konstatēti šādi secinājumi un piedāvājumi skolotāju darbam sākumskolas skolēnu pašvērtējuma veidošanā:

- 1) Vērtējums ir galvenais mērķis, kas stimulē un virza skolēnu mācību un izziņas darbību. Skolotājam jāsniedz saturisks vērtējums skolēna darbam. Pilnvērtīgs mācību un izziņas darbības process būs tikai tad, ja vērtējums nevis noslēdz to, bet pavada visos tā līmeņos.
- 2) Mācību darbībā ir nepieciešams salīdzināt bērnus, kam ir ļoti līdzīgas prasmes, bet tie sasniedz atšķirīgus rezultātus mācību darbā un attieksme pret mācībām viņiem ir dažāda.

- 3) Ir nepieciešamība izmantot savstarpējās pārbaudes, turklāt, izsakot atzinumu par vērtējumu, jāatzīmē priekšrocības un trūkumi. Pēc pārbaudes darbs tiek atgriezts autoram, un viņš var patstāvīgi to analizēt.
- 4) Piedāvāt skolēnam, kam sekmes nav tik labas un pašvērtējums ir pazemināts, sniegt palīdzību klasesbiedram ar līdzīgām sekmēm un pašvērtējumu.
- 5) Ir nepieciešamība iekļaut situācijas, kas aktualizē skolēna pašnovērtējumu. Tas liktu skolēnam apzināties sava darba īpatnības, tā stiprās un vājās puses, kā arī vērstu viņa uzmanību uz personīgās darbības veidiem.
- 6) Ir būtiski ieviest darba burtnīcas „Manas mācības”. Tajās skolēni pēc speciālās shēmas var veikt pierakstus, analizēt un vērtēt savu darbu stundas laikā, nosakot mācību vielas sarežģītības līmeni, izcelt darba grūtākos momentus. Tādējādi skolēns pats var novērot savas attīstības dinamiku.
- 7) Jāpiedāvā skolēniem patstāvīgi vērtēt klases un mājasdarbus, pirms tie tiek nodoti vērtēšanai skolotājam. Jāapspriež gadījumi, kad vērtējums nesakrīt. Jānoskaidro, kā pamato savu pašvērtējumu skolēni, un kritēriji, pēc kuriem skolotājs vērtē bērnu darbus.
- 8) Strādājot ar bērniem, kuriem ir zems pašvērtējums, jāpielieto mutvārdu pozitīvs vērtējums.

4. Empīriskā daļa

Balstoties uz mērķiem un pētāmā priekšmeta analīzi ir izvirzīta **hipotēze**: Regulārs un komplekss pašnovērtējums mācību procesā 1.-4. klases skolēniem dzimtās valodas stundās sekmē adekvāta pašvērtējuma attīstību.

Empīriskā pētījuma **mērķis**: pārbaudīt hipotēzi, pārbaudīt pašnovērtējuma pedagoģiskos nosacījumus, kuri veicina adekvāta pašvērtējuma veidošanos 1.-4. klases skolēnam.

4.1. Pētījuma plānošana un sagatavošana

4.1.1. Pētījuma plāns:

1. Izvēlēties pētāmo grupu.
2. Noteikt grupas dalībnieku pašvērtējuma līmeni.
  - a. Pētījuma sākumā tika izmantots tests, lai noteiktu skolēnu pašnovērtējuma līmeni pēc A. Zaharovas, spēles B. Volkova un M. Feneles metodēm, ekspertu grupas novērtējums;
  - b. Vecāku anketēšana.
3. Veikt pedagoģisko darbību, 3,5 mācību gadu garumā regulāri pielietojot dažādus pašnovērtējuma paņēmienus mācību procesā – rotaļformāta, prognozējošais un retrospektīvais, kriteriālais un padziļinātais pašnovērtējums.
4. Sekot katra skolēna pašvērtējuma attīstībai, izmantojot individuālās pārrunas un pedagoģisko novērošanu.
5. Noteikt pētījuma grupas dalībnieku pašvērtējuma līmeni un rādītāju dinamiku katra mācību gada beigās un pētījuma beigās.
6. Konstatēt katra izmantotā paņēmiena ietekmēšanas līmeni. Apkopot un aprakstīt to „metodisko paņēmienu apkopojumu”, kas mācību procesā, izmantojot pašnovērtēšanu, sekmē skolēna adekvātā pašvērtējuma veidošanos sākumskolā. (Sk.Pielikums).

4.1.2. Pētījuma metodes

Lai noteiktu skolēnu pašvērtējuma līmeni un tā attīstības dinamiku. Tika izmantotas daudzveidīgas metodes: tests, novērojums, pārrunas. **Skolēnu pašvērtējuma līmenis tika**

noteikts pēc šādiem kritērijiem: lasīšanas ātrums un kvalitāte; skolēnu iniciatīva; aktivitāte un interese mācību procesā; motivācija mācībām; mierīga kļūdu pieņemšana un darbs ar tiem; paškontrolē; savu iespēju izvērtēšana un, pēc nepieciešamības, spēja bez bailēm vērsties pēc palīdzības; argumentāciju izmantošana pašnovērtējumā; pašnovērtējuma kritēriju izstrāde un, izmantojot tos, savu mācību darbu novērtēšana; personīgo mācību interešu, mērķu un uzdevumu esamība; apzināta mācīšanās. Testa un novērojumu rezultātus apstiprināja ekspertu grupas vērtējums.

4.1.3. Pētījuma izlase

Pētījumā tika novēroti un analizēti Rīgas mazākumtautību vispārējās vidējās izglītības iestādes sākumskolas skolēni (4 mācību gadu garumā).

Pētījumam izvēlēta grupa sākotnēji sastāv no 27 cilvēkiem. Lai pētījuma rezultāti būtu labāk vispārināmi, izpētot skolēnu emocionālo stāvokli, ģimenes attiecības, medicīniskos rādītājus (hiperaktivitāte, izkropļota uztvere, neatbilstība vecumposma attīstībai, pāruzbudinājums) pētāmā grupa tika samazināta.

Pētījumā piedalījās 15 skolēnu – 8 meitenes un 7 zēni. Skolēnu vecums bija 7 gadi pētījuma sākumā un 10 gadi pētījuma beigās. Novērošana un darbs ar grupu tika veikts visu 4 mācību gadu garumā no 2015. gada septembra līdz 2018. gada novembrim.

Empīriskā pētījuma organizācijas pirmajā posmā bija plānots izmantot adaptācijas līmeņa pašnovērtējuma paņēmienus, lai noteiktu grupas dalībnieku emocionālo stāvokli. Kad grupa ir gatava pētījumam, nolēma ekspertu grupa.

Empīriskā pētījuma organizācijas pirmajā posmā bija plānots veikt diagnostiku, lai noteiktu pirmklasnieku pašvērtējuma līmeni šajā posmā.

4.1.4. Skolēnu pašvērtējuma noteikšana pētījumu sākumā.

Sadarbībā ar psihologu bija veiktas vairākas pārrunas un kvalitatīva novērtēšana (t. i. individuāla pieeja, nosakot katra pētījuma dalībnieka pašnovērtējumu), tajā piedalījās 15 skolēnu un viņu vecāki.

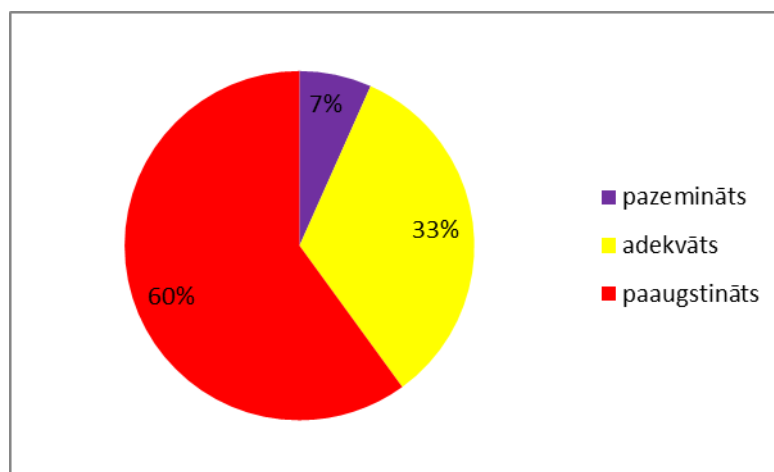
Lai skolēnu pašvērtējuma līmeņa novērtējums būtu objektīvs, vērtēšanā piedalījās klases audzinātāja un eksperts – skolas psihologs, kurš piedalījās visos skolēnu pašvērtējuma mērījumos, kā arī veica grupas periodisku novērošanu mācību procesa laikā, veica individuālās pārrunas ar grupas dalībniekiem. Eksperta un skolotāja viedoklis ir apvienots vienā kopējā rezultātā. Tabulā redzams, ka ekspertu grupas (psihologs un skolotājs) viedoklis sakrīt ar testa rezultātiem 94% gadījumos. Nosakot skolēnu pašnovērtējuma līmeni tika veikta

Tā kā psihologa un skolotāja vērtējums par bērna pašnovērtējumu tiek aplūkots kompleksi un procentuāli, liela daļa (94%) sakrīt ar testēšanas rezultātiem, tas ņemts par pamatu pētījumam.

Atlasot izpētes grupu, bija pieņemts lēmums samazināt grupas dalībnieku skaitu no 27 līdz 15 cilvēkiem. Dalībnieku sastāvu noteica: emocionālais stāvoklis, gatavība mācīties, psiholoģiskie aspekti un medicīniskie rādītāji.

Diagrammā (Sk. 5.attēlu) norādīti psihologa, skolotāja un testa analīzes rezultāti.

5.attēls. Ekspertu grupas rezultāti, nosakot skolēnu pašnovērtējuma līmeni.

4.1.5. Skolēnu pašnovērtējuma organizācijas metodiskie paņēmieni, kas bija izmantoti dzimtās valodas stundās, pētījuma perioda garumā.

Krievu valodas stundās tika izmantotas dažādas vērtēšanas skalas, tabulas un krāsu indikatori. Uz tāfeles, burtnīcā vai darba lapā tika fiksētas mācību stundas laikā apzināti veidojamo prasmju vērtēšanas skalas.

Šīs vērtēšanas skalas tika izmantotas dažādās mācību situācijās, lai:

1. analizētu veiktu, taču skolotāja nepārbaudītu darbu;
2. analizētu pārbaudītu, taču skolotāja nenovērtētu darbu;
3. veiktu prognozes novērtējumu patstāvīgajā darbā.

4.2.2. punktā tiek aprakstīti dažādi pašnovērtēšanas paņēmieni, kuri izmantoti mācību procesā pētījuma laikā. Detalizēts apraksts ar piemēriem darba pielikumā.

4.1.5.1. Rotaļformāta pašnovērtēšana

1. klases sākumā tika ieviesti trīs vērtēšanas paņēmieni „Krelles”, „Luksofors” un „Brīnumnūjiņa”.

„Krelles”, „Luksofors”

Vērtēšanas paņēmienam „Krelles” ir lietderīgi izmantot trīs („Luksofors” paņēmiena princips pilnīgi sakrīt ar „Krelles” paņēmieni) vai četru krāsu indikatoru. Katrā stundas posmā bērns novērtē savu darbību, izmantojot krāsainas „krelles”, kas stundas beigās tiek sakārtotas vienotā ķēdē. Tā bērns var secināt par savas darbības rezultātiem stundas laikā. Ar „Luksofors” paņēmieni var prognozēt savu stundas vai uzdevuma rezultātu un darba beigās salīdzināt sagaidāmu un reālu veikumu.

„Brīnumnūjiņa”

Paņēmieni „Brīnumnūjiņa” var izmantot ikviena uzdevuma pašnovērtēšanai. Novērtēšanas procesā var iesaistīt skolēnu, skolotāju un klasesbiedru (savstarpējā pārbaude). Bērns uz burtnīcas malas ar noteiktu simbolu atzīmē savu viedokli par uzdevuma veikšanu. Šo metodi „Волшебные линейчки”, ierosina un apraksta Cukermane (Г.А. Цукерман, 1999). Šo pašnovērtēšanas paņēmieni var izmantot darba novērtēšanai, ka arī prognozējošam un retrospektīvajam vērtējumam. Skolēna pašnovērtējums tiek veikts pirms skolotāja vērtējuma.

Lai veidotu adekvātu pašvērtējumu, tika izmantoti divu – prognozējošā un retrospektīvā – vērtējuma salīdzinājumi. Tādējādi skolēns var redzēt savas mācību darbības perspektīvas.

„Vai es piekrītu?”

Mācību stundu laikā uz jebkuru jautājumu, uz kuru tika saņemta atbilde, skolēni izmantoja žestus (sakrustotas rokas – piekrīt, mīnus – nepiekrīt, slīpa roka – šaubās), tā parādot savu viedokli. Tādā veidā bērni tika iesaistīti nepārtrauktā vērtēšanas procesā. Saņemot atbalstu un iemeslu aizdomāties par savas neapdomātās atbildes kvalitāti, skolēniem veidojas adekvāta pašvērtējuma attīstība.

„Zaļā pildspalva”

„Zaļā pildspalva” – skolēns pārbauda savu darbu, mēģinot skolotāja lomu. Šajā paņēmienā svarīgi, lai skolēni iegūtu pieredzi skatīties uz savu darbu un darba rezultātu no malas, novērtēt sevi bez aizspriedumiem.

Rotaļformāta pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošanas secinājumi. Rotaļformāta paņēmienus izmanto visbiežāk mācību sākumā (1.-2.klasē), jo tie neaizņem daudz laika, atbild skolēnu vecuma vajadzībām un motivē viņus iekļauties pašnovērtēšanas procesā. Izmantojot

visas piedāvātās metodes, var novērot, ka skolēniem rodas interese un motivācija veikt pašnovērtējumu mācību stundā. Šo paņēmieni ieviešana notiek viegli, jo tas ir līdzīgs rotaļformātam no bērnudārza mācību procesa. **Rotaļformāta pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošana un adekvāta pašvērtējuma sekmēšana.** Rotaļformāta paņēmieni pielietošana dod skolēniem iespēju sajūst pašnovērtēšanas izmantošanas vieglumu un ērtību. Kad bērni sāk mācīties skolā, viņi izjūt stresu: mainās ierastā apmācību forma, jauni mācību apstākļi prasa lielāku atbildību, patstāvību un pašorganizāciju, nav izpratnes, kā strādāt šajos jaunajos apstākļos un nav pieredzes salīdzināšanai (paraugu). Izmantojot rotaļformu, mācību process tiek organizēts tuvu ierastajiem bērnudārza apstākļiem, dod iespēju salīdzināt rezultātus un viedokļus ar citu skolēnu domām, saprast, ka nav vienas pareizās atbildes, sajūst veiksmes prieku no progresā izpratnes, ļaut sev kļūdīties; baudīt prieku no kļūdu meklēšanas, atrašanas un labošanas. Svarīgi šajā posmā, lai skolēni justos droši, izmantojot pašnovērtēšanu. Visi iepriekš minētie faktori ļauj skolēnam novērtēt reālu, godīgu pašnovērtējumu. **Skolēna vēlme novērtēt sevi reāli un godīgi ir pirmais solis adekvāta pašvērtējuma veidošanai un attīstībai.**

4.1.5.2. Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtējuma paņēmieni

„Zināšanu vāze”, „Panākumu celiņš”, „Sasniegumu kāpnes”

Skolēns novērtē savas zināšanas par mācību saturu nodarbības sākumā un beigās. Salīdzinot rezultātus, skolēns redz panākumus īstermiņā. Novērtē savu mācīšanās pašorganizāciju, vai iegūtais rezultāts apmierina. Izmantojot šos paņēmienus, svarīgi, lai bērni, kas gatavi atbildēt, sāk komentēt un pamatot savu pašnovērtēšanas rezultātu.

Prognozējošas un retrospektīvas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošanas secinājumi. Skolēns jūt katra mācību procesa brīža nozīmīgumu. Šos paņēmienus var izmantot īstermiņā un ilgtermiņā. Visus pašnovērtējuma paņēmienus ir nepieciešams ieviest pakāpeniski, jo skolēnam jādod laiks saprast, cik pašnovērtēšanas process ir svarīgs un kāpēc. **Prognozējošas un retrospektīvas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošana un adekvāta pašvērtējuma sekmēšana.** Komentējot savu pašnovērtējumu, skolēns pamato savu viedokli, novērtē sasniegumus, iegūto rezultātu nozīmīgumu un iegūto zināšanu pietiekamību vai nepietiekamību, nosaka nākotnes mērķus. Izmantojot šos paņēmienus, var sākt attīstīt metakognitīvās prasmes.

4.1.5.3. Krieriālo pašnovērtējumu paņēmiēni

„Jautājumu metode”

Visā mācību procesa laikā nodarbībās tika izmantoti atgriezeniskās saites pašnovērtējuma paņēmiēni. "Jautājumu metodei" var būt vairāki grūtību līmeņi, kurus var izmantot gan iesācējiem, gan pieredzējušiem skolēniem. Šo paņēmiēnu var izmantot mutiskā un rakstveida formā.

1.līmeņis - skolotāja var uzdot konkrētus jautājumus, kuriem ir nepieciešamas konkrētas atbildes.

2.līmeņis. - skolotāja piedāvā jautājumu tabulu, kur skolēns var izvēlēties atbildi pēc savām sajūtām.

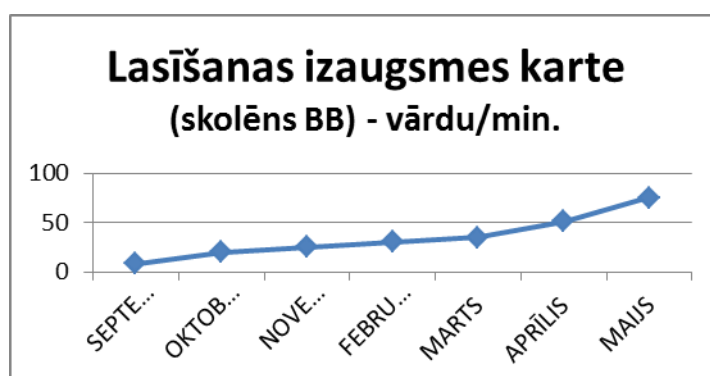
3.līmeņis. - skolotāja piedāvā atvērtas formas jautājumus.

Turpmāk grūtību līmeņi var būt atlasīti un piemeklēti atbilstoši jautājumu dziļumam un mācību vielas saturam.

„Lasītāja dienasgrāmata un lasīšanas izaugsmes karte”

Sākot ar otro mācību mēnesi dzimtās valodas stundās papildus tika ieviests radošs uzdevums – mājas lasīšana. Izglītojamie savus darba rezultātus pieraksta patstāvīgi atsevišķā žurnālā – „Lasītāja dienasgrāmata”. Žurnāla dizaina un satura izvēles brīvība ļauj skolēniem izmantot savu radošo potenciālu. Tas ir viens no pirmajiem paņēmiēniem, kurš ļauj skolēniem ietekmēt savu mācību saturu un arhitektūru.

Veicot regulārus lasīšanas ātruma un lasīšanas kvalitātes mērījumus, skolotājs izglītojamiem sniedz lasīšanas izaugsmes karti (Sk. 6.attēls). Izglītojamiem ir iespēja vizuāli redzēt savu lasīšanas izaugsmes dinamiku.

6.attēls. Lasīšanas izaugsmes kartes paraugs

Lasīšanas izaugsmes kartei ir motivējoša funkcija. Analizējot savus rezultātus, skolēns var izmantot „Lasītāja dienasgrāmata un lasīšanas izaugsmes karti” kā informācijas avotus,

kas viens otru papildina. Tādējādi, novērtējot savu darbu, skolēniem ir iespēja izmantot divus kritērijus: saturs un tehnika.

„Zināšanu zvaigzne”

To var izmantot kā prognozējošu un retrospektīvu pašnovērtējuma paņēmieni arī kriteriālai pašnovērtēšanai. Šis paņemiens ir labs, jo var pakāpeniski ieviest vairākus kritērijus. Šo paņēmieni var izmantot arī, lai palīdzētu skolēnam pašam izprast viņa novērtējuma realitātes līmeni.

Kriteriālas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošanas secinājumi. Kriteriālus pašnovērtējuma paņēmienus ir nepieciešams ieviest pakāpeniski, ieviešot kritēriju daudzumu. Kritēriju skaits, sarežģītības līmenis un jautājumu dziļums atkarīgs no skolēnu pašvērtējuma attīstības. Skolotāja loma ir palīdzēt saprast, kas ir kritērijs, kā to pareizi izvēlēties, lai kvalitatīvi novērtētu savu darbu. Sākumā skolotājs piedāvā kritērijus, attīstības procesā skolēni paši formulē kritērijus, un ir būtiski, lai viņi var pamatot savu izvēli. **Kriteriālas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošana un adekvāta pašvērtējuma sekmēšana.** Dod skolēniem iespēju analizēt savu mācību darbu vairākos līmeņos un daudzveidīgi. Komentējot kritērijus pašnovērtēšanai, skolēni analizē saturu un darbu, pamato savu viedokli, novērtē savus panākumus, rezultāta nozīmīgumu, nosaka nākotnes mērķus. Šajā posmā skolēniem veidojas sava mācīšanas vīzija, katrs novērtēts uzdevums parāda interešu līdzību un atšķirību skolēnu vidū. Šajā posmā rodas vēlme pēc diferencētas pieejas, kad mācību saturs un mācību process ņem vērā skolēna intereses un vajadzības.

4.1.5.4. Padziļinātā pašnovērtējumu paņēmieni

Pašnovērtēšanas anketēšanas

Pirmā pētījuma gada aprīlī tika ieviesta pašnovērtējuma anketa „Kā es lasu...” 2.klases sākumā skolēniem tika piedāvāts ielānāt savu prognozējamo rezultātu, analizējot pagājušā gada pieredzi, un uzrakstīt savu plāna rezultātu anketas lapā. Tāda plānošana notika katru mācību gadu. Aizpildot anketu, skolēns apdomā savu plānoto un reālo rezultātu. No 3.klases tika ieviesta anketas papildu daļa plānojumam, kas jādara, lai sasniegtu vēlamu rezultātu.

Pētījuma laikā skolēniem tika piedāvātas dažādas anketas padziļinātu pašnovērtējuma prasmju attīstībai. Ir svarīgi atzīmēt, ka anketas bija viens no efektīvākajiem veidiem izskaidrot skolēniem, kā analizēt savu darbu dziļāk. Dažas anketas tika izmantotas pašnovērtējumam un dinamikas novērojumam.

Skolēni ar interesi piedalījās anketēšanā, izvirzīja nākotnes mērķus (plānots rezultāts) un pārbaudīja, vai viņi sasniedz plānoto rezultātu (reālais rezultāts). Svarīga šī pašvērtējuma daļa bija (pēc vēlēšanās) saņemt individuālu konsultāciju, kur skolēns analizēja (ar ekspertu grupas atbalstu), kāpēc sasniedza tieši šo rezultātu, kādu korekcijas darbu var veikt, lai sasniegtu vēlamo rezultātu.

Kontroldarba vai pārbaudes darba pašanalīze un tā kritēriji

Veicot kontroldarba vai pārbaudes darba pašnovērtēšanu, skolēniem tiek piedāvātas pašanalīzes darba lapas ar atvērtiem jautājumiem. Skolēni, kuriem ir attīstītas kritēriālas pašnovērtēšanas prasmes, izstrādā jautājumus pašnovērtēšanai paši (apmēram 3.- 4.klase). Izanalizējis sava darba rezultātus, skolēns ir noteicis, ko viņš var veikt pats un kas viņam vēl jānācās. Tā viņš ir noskaidrojis savas mācību darbības perspektīvas un plāno korektīvās darbības.

Pašnovērtējums grupu darbā

Pašnovērtējumu svarīgi organizēt ne tikai individuālajā darbā, bet arī grupu darbā, lai skolēnam būtu iespēja novērtēt grupas rezultātu, savu ieguldījumu šajā rezultātā, ka arī citu grupas dalībnieku darbu. Audzēkņiem tiek piedāvātas individuālas pašanalīzes darba lapas ar atvērtiem jautājumiem, kā arī grupas pašnovērtējuma lapas. Grupas pašnovērtējuma darba lapas aizpildīšana sagādāja grūtības. Skolēniem vieglāk vienoties par mācību saturu, aizpildot uzdevumus, nekā par attiecībām grupā. Tam vajadzēja papildu mācību laiku.

Pašnovērtējums radošajā darbā

Kritēriji kalpo par atbalstu skolēniem darba veikšanas procesā. Rakstot atstāstījumu, nosaucam trīs svarīgākos darba virzienus: **Organizācija**. Pievēršam uzmanību galvenās domas attīstībai un radošā darba teksta noformējumam. **Saturs**. Darbam ir jāatbilst tēmai. Tajā ir jābūt paustām skolēna jūtām un personīgajai attieksmei. **Vārdu krājums**. Novērtējam vārdu krājuma bagātību un teikumu uzbūvi.

Atstāstījuma pašnovērtēšanas kritēriji

Rakstot atstāstījumu, nosaucam divus svarīgākos darba virzienus: **Saturs**. Aplūkojam atstāstījuma teksta atbilstību oriģinālam un autora stila saglabāšanu. **Teksta uzbūve**. Pievēršam uzmanību atstāstījuma loģiskumam un secīgumam.

Mutiskās atbildes pašnovērtēšanas kritēriji

Mutiskās atbildes pašnovērtējums tiek veikts četros virzienos: **Saturs**. Atbildes saturam jāatbilst piedāvātajai tēmai. Lai atklātu tēmu, bērns izmanto pārlicinošus argumentus, pauž personīgu attieksmi. **Izklāsta loģika**. Atbildē precīzi ir izteikta galvenā doma. **Vārdu krājums**. Novērtējam ne tikai vārdu krājuma bagātību un daudzveidīgumu, bet

arī vārdu lietojuma precizitāti runā. **Komunikativitāte.** Prasme brīvi un dabīgi uzvesties atbildes laikā.

Veicot **stāstījumu pēc attēla**, pašnovērtējums tiek veikts četros virzienos: **Saturs.** Ir jābūt atbilstībai tēmai, skolēnam jāpauž personīgā attieksme. Tiek ņemta vērā arī teksta oriģinalitāte. **Vārdu krājums.** Vārdu krājuma bagātība. Precīzs vārdu lietojums. **Runas kultūra.** Teikumi ir saistīti. Runa – izteismīga. **Komunikativitāte.** Brīvs, dabisks stāstījums.

Skolēnam, **deklamējot dzejoli**, pašnovērtējums tiek veikts 3 virzienos: **Saturs.** Prasme atklāt autora ieceru, runājot dzejoli. Loģiskā uzsvare, pauzes ievērošana. **Runas kultūra.** Runas izteismīgums, izrunas un intonācijas precizitāte. **Komunikativitāte.** Pievēršam uzmanību runas dabiskumam dzejoļa deklamēšanas laikā.

Padzilinātas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošanas secinājumi. Kritēriju tabulas krievu valodas stundās izmantotas ne tikai skolēnu pašnovērtējumam, bet arī savstarpējam novērtējumam un skolotāju novērtējumam. Šāda darba sistēma veicina informācijas par skolēna sasniegumiem mācību izziņas darbībā uzkrāšanu, par prasmes īstenot paškontroli un pašnovērtējumu izveidošanos. Ir plašākas skolotāja un vecāku sadarbības iespējas, jo vecāki redz, ko zina viņu bērns, ko prot, kas viņam vēl jāuzzina, kas jāuzlabo. Uzkrātais materiāls tiek izmantots mācību gada laikā, iepazīstinot vecākus ar skolēnu sasniegumiem vecāku sapulces laikā un organizējot individuālas konsultācijas vecākiem, kurās tiek pārrunāti mācību darbības rezultāti, prasmju un iemaņu attīstības dinamika. **Padzilinātas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošana un adekvāta pašvērtējuma sekmēšana.** Šajā posmā ir pietiekami pašnovērtēšanas rādītāji, kad audzēkņi izvirza savas izglītības iniciatīvas. Izmantojot kritēriju tabulas, skolēni saprot, kādu rezultātu viņi grib sasniegt (virziens), bet katrs izvēlas savu mācīšanās ceļu, izmantojot savas stiprās puses un intereses. Tajā brīdī viņi meklē domubiedrus, izsaka un pierāda savu viedokli, rada idejas, izveido komandu, lai īstenotu savus plānus. Skolotāju piesaista tikai ārkārtas situācijā, tie izrāda īpašu interesi par patstāvīgām darbībām. Aktīvi izmantojot uzkrātās prasmes, lai prognozētu rezultātus, analizē reālos sasniegumus, izmanto metakognitīvās prasmes.

4.1.6. Pētījuma periodā izmantoto metodisko paņēmieni analīze.

Tika izmantota virkne padagoģisko paņēmieni mācību procesa pašnovērtēšanā. Tie tika sadalīti četros līmeņos. Pētījumā *adaptācijas līmenis* tika izmantots tikai tādēļ, lai noteiktu laiku, kad var sākt pētījumu, saistībā ar skolēnu adaptēšanos mācību procesam. Paņēmieni, kuri tika izmantoti pētījuma laikā, apkopoti kopējā tabulā (Sk. 4.tabulu).

4.tabula. Apkopots paņēmienu saraksts, kuri tika izmantoti pētījuma periodā.

Nosaukums	Izmantošanas biežums mācību procesā	Komentāri un piezīmes
Adaptēšanās 0.līmenis - Emocionālā pašnovērtēšana		
„Zvaniņi”	Sākumposmā 1.klase septembris reizi dienā	Ekspress metode. Ātri un operatīvi. Bērna emocionālā stāvokļa kritums. Regulāri pielietojot, atspoguļo bērna attieksmju emocionālo dinamiku. Svarīgs, lai pakāpeniski apgūtu pašnovērtējuma prasmes. Izmanto kā situatīvās attieksmes vērtēšanu pret kādu priekšmetu vai darbību. Orientēta tikai uz emocionālā stāvokļa novērtējumu.
„Emocijzīme”	Sākumposmā 1.klase septembris pēc nepieciešamības	Ekspress metode. Ātri un operatīvi. Bērna emocionālā stāvokļa kritums. Regulāri pielietojot, atspoguļo bērna attieksmju emocionālo dinamiku. Var izmantot emocionālai pašnovērtēšanai. Palīgs skolotājam, lai pareizi saprastu un reaģētu uz situāciju. Svarīgi pareizi sastādīt jautājumus. Skolotājs rotaļīgā veidā var vienlaicīgi un ātri iegūt nepieciešamo informāciju no visiem skolēniem. Šajā vecumposmā tiek uztverta kā spēle. Svarīgs, lai pakāpeniski apgūtu pašnovērtējuma prasmes.
1.līmenis - Rotaļformāta pašnovērtēšana		
„Krelles”	Tiek veikts pēc izpildīta uzdevuma	Neprasa daudz laika. Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu. Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu. Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi. Piemērotākais šim vecumposmam, kā arī pašnovērtējuma procesa izpētes sākumam.
„Luksofors”	Pēc izpildīta uzdevuma; uzdevuma sākumā un beigās; stundas garumā	Neprasa daudz laika. Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu. Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu. Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi. Piemērotākais šim vecumposmam, kā rotaļformāta prognozējošas un retrospektīvas pašnovērtējuma attīstības paņēmieni
„Brīnumnūjiņa”	Tiek veikts pēc izpildīta uzdevuma	Viegli pielāgojama vērtēšanas skala. Var veikt pēc dažāda līmeņa uzdevumu izpildīšanas. Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi. Neprasa daudz laika. Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu. Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu. Piemērotākais šim vecumposmam, kā arī pašnovērtējuma procesa izpētes sākumam. Tiek veikts pirms skolotāja vērtējuma. Skolēnam ir iespēja salīdzināt pašnovērtējumu ar skolotāja vērtējumu.
„Vai es piekritu?”	Var izmantot jebkurā mācību laikā.	Var veikt pēc dažāda līmeņa uzdevumu izpildīšanas. Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi. Neprasa daudz laika. Piemērotākais šim vecumposmam, kā arī pašnovērtējuma procesa izpētes sākumam. Tiek veikts pirms skolotāja vērtējuma. Šajā vecumposmā tiek uztverta kā spēle. Tūlītēja atgriezeniskā saite Neprasa papildu resursus Svarīgs, lai pakāpeniski apgūtu pašnovērtējuma prasmes. Izmanto kā situatīvo vērtēšanu

„Zaļā pildspalva”	Tiek veikts pēc izpildīta uzdevuma	Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu.
		Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.
		Attīsta skolēnos objektivitāti darba vērtēšanā, jo skolēns izmēģina skolotāja lomu
		Var izmantot kā skolēnu savstarpējās pārbaudes veidu
		Pastāvīgi tiek saņemta atgriezeniskā saite.
2.līmenis - Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtēšana		
„Zināšanu vāze”	Var izmantot jebkurā mācību laikā. Var izmantot īstermiņā (stundas laikā) un ilgtermiņā (temats, pusgads) mācību periodā.	Tiek izmantots spēļu komponents
		Bērns pats var redzēt savas mācību darbības perspektīvas un nosaka nākotnes mērķus.
		Tiek veikts pirms skolotāja vērtējuma.
		Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi.
		Bērni uztver, cik viegli ir rīkoties ar sarežģītu procesu.
		Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu.
		Skolēni mācās pamatot savu viedokli, novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
		Skolēni novērtē iegūto zināšanu pietiekamību vai nepietiekamību
		Šajā posmā var sākt attīstīt metakognitīvās prasmes.
Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.		
„Panākumu celiņš”	Var izmantot jebkurā mācību laikā. Var izmantot īstermiņā (stundas laikā) un ilgtermiņā (temats, pusgads) mācību periodā.	Tiek izmantots spēļu komponents
		Bērns pats var redzēt savas mācību darbības perspektīvas un nosaka nākotnes mērķus.
		Tiek veikts pirms skolotāja vērtējuma.
		Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi.
		Bērni uztver, cik viegli ir rīkoties ar sarežģītu procesu.
		Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu.
		Skolēni mācās pamatot savu viedokli, novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
		Skolēni novērtē iegūto zināšanu pietiekamību vai nepietiekamību
		Motivācija skolēna pašorganizācijai
Šajā posmā var sākt attīstīt metakognitīvās prasmes.		
Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.		
„Sasniegumu kāpnes”	Var izmantot jebkurā mācību laikā. Var izmantot īstermiņā (stundas laikā) un ilgtermiņā (temats, pusgads) mācību periodā.	Tiek izmantots spēļu komponents
		Bērns pats var redzēt savas mācību darbības perspektīvas un nosaka nākotnes mērķus.
		Motivācija skolēna pašorganizācijai
		Tiek veikts pirms skolotāja vērtējuma.
		Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi.
		Bērni uztver, cik viegli ir rīkoties ar sarežģītu procesu.
		Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu.
		Skolēni mācās pamatot savu viedokli, novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
		Skolēni novērtē iegūto zināšanu pietiekamību vai nepietiekamību
		Var izmantot, lai novērtētu veikspēju, apkopojot iegūtās zināšanas
		Šajā posmā var sākt attīstīt metakognitīvās prasmes.
Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.		

3.līmenis - Krieriālā pašnovērtēšana		
„Zināšanu zvaigzne”	Tiek veikts pēc kompleksā darba, kas sastāv no vairākiem uzdevumiem, radošais darbs (domraksts, eseja, atstāstījums), projekts	Krieriālās vērtēšanas ieviešana.
		Bērns pats var redzēt savas mācību darbības perspektīvas un nosaka nākotnes mērķus.
		Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi.
		Bērni uztver, cik viegli ir rīkoties ar sarežģītu procesu.
		Skolēni mācās pamatot savu viedokli, novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
		Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.
		Motivē veiksmīgu mācību priekšmetu apguvi.
		Viegli pielāgojama vērtēšanas skala.
		Viegli pielāgojama vērtēšanas skala, skolotājs pielāgo līmeni atbilstoši skolēnu pašnovērtēšanas pieredzei.
		Piemērotākais šim vecumposmam, kā arī pašnovērtējuma procesa izpētes sākumam.
„Lasītāja dienasgrāmata” un lasītprasmes izaugsmes karte	Tiek veikts 1 reizi periodā (mēnesī)	Tā ir metode, kas pakāpeniski ievieš padziļināto pašnovērtējumu.
		Motivējoša funkcija
		Skolēns var ietekmēt žurnāla izskatu un saturu
		Parāda skolēnam, ka regulārais darbs noved pie rezultāta
		Šajā posmā skolēniem veidojas sava mācīšanās vīzija
		Pašnovērtējums un skolotāja kontrole, palīdz objektīvi noteikt grūtību cēloņus.
		Ir redzama rezultātu dinamika ilgstošā laika periodā. Precīzs pašnovērtējuma apkopojums un fiksējums.
„Jautājumu metode”	Tiek veikts katras stundas beigās	Pašnovērtējuma dziļums atkarīgs no jautājumu formulējuma.
		Krieriiju skaits, sarežģītības līmenis un jautājumu dziļums atkarīgs no skolēnu pašvērtējuma attīstības
		Skolotājs saņem atgriezenisko saiti.
		Var tikt veikts gan rakstiski, gan mutiski.
		Izmantojot mutisku pašnovērtējumu, skolēniem ir iespēja salīdzināt savu un klasesbiedru pašnovērtējumu.
		Var izmantot visos skolas gados
		Bērni uztver, cik viegli ir rīkoties ar sarežģītu procesu.
		Attīsta skolēniem ieradumu regulāri veikt pašnovērtējumu.
		Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.
		Dod skolēniem iespēju daudzveidīgi, vispusīgi analizēt savu mācību darbu.
4.līmenis - Padziļinātā pašnovērtēšana		
Pašnovērtējuma anketa „Kā es lasu...”	Veikts 1 reizi mācību gadā	Padziļināta pašnovērtējuma veida ieviešana
		Izraisa aktīvu darbību.
		Pašnovērtējuma dziļums atkarīgs no jautājumu formulējuma.
		Jautājumu skaitu un sarežģītību var ieviest pakāpeniski.
		Var izmantot visos skolas gados, pilnā mērā skolēna vecumam un interesēm
		Motivē izvīzīt mērķus un sasniegt vēlamu rezultātu
		Skolēni mācās novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
		Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtēšana (no 2.klases)
		Noved pie apzinātas mācīšanās un individuālo mērķu izvīzīšanas mācību procesā.
Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.		
Pašnovērtējuma anketa „Vai es sapratu tekstu...”	Pēc nepieciešamības	Padziļināta pašnovērtējuma veida ieviešana
		Noved pie apzinātas mācīšanās un individuālo mērķu izvīzīšanas mācību procesā.
		Tas rada vēlmi kvalitatīvai lasīšanai.
		Pašnovērtējuma dziļums atkarīgs no jautājumu formulējuma.
		Jautājumu skaitu un sarežģītību var ieviest pakāpeniski.
		Skolēni mācās novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
Noved pie apzinātas mācīšanās un individuālo mērķu izvīzīšanas mācību procesā.		

Pašnovērtējuma anketa „Manu sasniegumu lapa”.	Veikts 1 reizi mācību gadā	Novēd pie apzinātas mācīšanās un individuālo mēķu izvirzīšanas mācību procesā.
		Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtēšana (no 2.klases)
		Pašnovērtējuma dziļums atkarīgs no jautājumu formulējuma.
		Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.
		Skolēni mācās novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
		Šajā posmā students analizē, kādu korekcijas darbu var veikt, lai sasniegtu vēlamo rezultātu.
		Skolēnam viegli izsekot sasniegumu dinamiku
		Pildīšana prasa pašorganizāciju
Kontroldarba vai pārbaudes darba pašnovērtējums un Pašnovērtējums grupu darbā	Pēc nepieciešamības	Darba lapā tiek izmantoti atvērti jautājumi
		Pašnovērtējuma dziļums atkarīgs no jautājumu formulējuma.
		Jautājumu skaitu un sarežģītību var ieviest pakāpeniski.
		Dod skolotājam informāciju, lai analizētu adekvāta pašnovērtējuma līmeni katram skolēnam.
		Var izmantot visos skolas gados pilnveidojot skolēna vecumam un interesēm
		Novēd pie apzinātas mācīšanās un individuālo mēķu izvirzīšanas mācību procesā.
		Attīsta skolēnos motivāciju un interesi organizēt savu mācību procesu apdomīgi.
Kritēriju lapas: Radošā darba pašnovērtēšanas kritēriju lapa; Atstāstījuma pašnovērtēšanas kritēriju lapa; Mutiskas atbildes pašnovērtēšanas kritēriju lapa; Stāstījuma pēc attēla pašnovērtēšanas kritēriju lapa; Dzejoļa deklamēšanas pašnovērtēšanas kritēriju lapa	Pēc nepieciešamības	Kritēriju tabulas izmantotas skolēnu pašnovērtējumam, savstarpējam novērtējumam un skolotāju novērtējumam.
		Šāda darba sistēma veicina informācijas par skolēna sasniegumiem mācību izziņas darbībā uzkrāšanu, par prasmi īstenot paškontroli un pašnovērtējuma izveidošanu.
		Ir plašākas skolotāja un vecāku sadarbības iespējas
		Novēd pie apzinātas mācīšanās un individuālo mēķu izvirzīšanas mācību procesā.
		Pašnovērtējuma dziļums atkarīgs no jautājumu formulējuma.
		Jautājumu skaitu un sarežģītību var ieviest pakāpeniski.
		Var izmantot visos skolas gados, pilnveidojot skolēna vecumam un interesēm
		Skolēniem gatavojoties, ir jābūt pieejamiem pašnovērtējuma vai novērtēšanas kritērijiem, lai būtu iespējams sagatavot kvalitatīvu atbildi (darbu).
		Skolēni mācās novērtēt savu sasniegumu, rezultāta nozīmīgumu
		Attīsta skolēnos motivāciju un interesi veikt pašnovērtējumu.
		Māca skolēnus pašorganizācijai, pašnovērošanai un paškontrolei

Lai šo paņēmienu izmantošana būtu efektīva, jāņem vērā grupas īpatnības, skolēnu prasmes novadīt pašnovērtējumu, vecuma īpatnības (spēļu komponenta koncentrācija), izmantošanas biežums, katra paņēmienu īpatnības.

4.2.Pētījuma rezultāti

Šajā sadaļā apkopoti skolēnu pašnovērtējuma izmaiņas pētījuma laikā un vispārējs secinājums par dažādu paņēmienu izmantošanas rezultātiem dzimtās valodas stundās 1.-4. klasē.

4.2.1. Starpposma rezultātu tabulas. Kā mācību procesa pašnovērtējuma paņēmieni ietekmē skolēnus pētījuma laikā.

Skolēnu lasītprasmi pašnovērtējuma rezultāti.

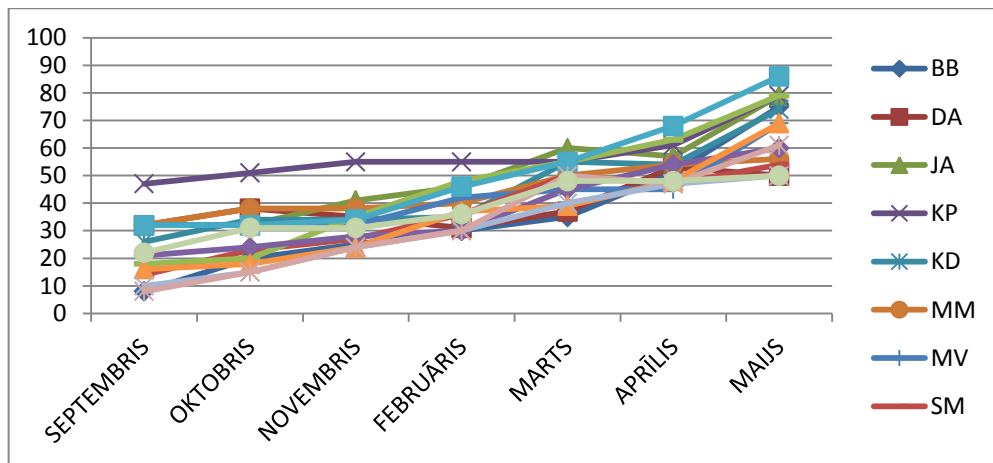
Jāatzīmē, ka pirmais padziļinātais pašnovērtējums uzrādīja augstus rezultātus. Aizpildot anketu „Kā es lasu...”, skolēniem bija iespēja ielikt vērtējumu brīvā formā, nevis izmantot piedāvāto skalu – aprakstošs vērtējums. Vairāk nekā 87% skolēnu vērtējums sakrita ar skolotāja vērtējumu. Tika pieaicināts speciālais pedagogs, kas pārbaudīja skolēnu anketas un piekrita iepriekšējam vērtējumam. Varam secināt, ka ir notikusi adekvāta pašvērtējuma izaugsmes dinamika.

Regulāri tika mērīts arī lasīšanas ātrums, lasīšanas prasmi apguves stadijā tas ir svarīgs rādītājs.

5.tabula. Skolēnu lasītprasmes līmenis (vārdu/min.) pētījuma periodā (1.pētījuma gads).

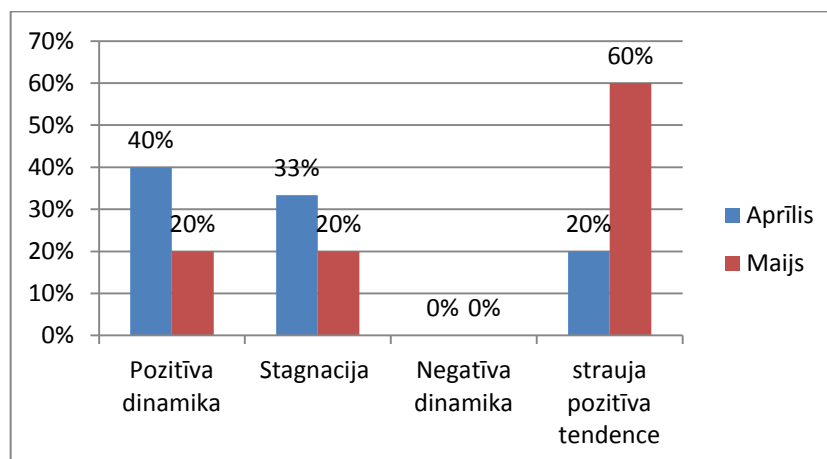
Lasīšanas prasmi tabula								
		SEPTEMBRIS	OKTOBRIS	NOVEMBRIS	FEBRUĀRIS	MARTS	APRĪLIS	MAIJS
1	BB	8	20	25	30	35	51	75
2	DA	32	38	35	31	37	53	50
3	JA	32	32	41	46	60	57	79
4	KP	47	51	55	55	55	61	79
5	KD	26	34	34	35	55	54	74
6	MM	32	38	38	40	50	54	56
7	MV	32	32	32	42	45	45	69
8	SM	14	23	27	36	50	47	54
9	SF	18	20	35	48	55	63	79
10	SA	21	24	28	30	45	54	60
11	ŠP	32	32	34	46	55	68	86
12	TA	16	18	24	37	39	48	69
13	TAr	10	15	24	30	40	47	50
14	ZS	8	15	24	30	50	47	61
15	ŽM	22	31	31	36	48	48	50

Lasītprasmes izaugsmes diagrammā (Sk. 7.attēlu) redzams, ka pozitīva dinamika 1.pētījuma gadā ir pastāvīga, tas ir normāls un dabisks rādītājs.

7.attēls. Skolēnu lasītprasmes līmenis (vārdu/min.) pētījuma periodā (1.pētījuma gads).

Aplūko maija rādītājus, ir vērojama straujāka izaugsmes dinamika, salīdzinot ar iepriekšējo periodu (Sk. 8.attēlu). Šo rezultātu ietekmē kompleksā pašnovērtējuma pieeja. Šī straujāka dinamika ir pašnovērtējuma rezultāts pirmajā gadā, pagrieziena punkts bija padziļināt pašnovērtēšanas ieviešanu.

8.attēls. Skolēnu lasītprasmes straujāka izaugsmes dinamika (vārdu/min.) maijā.

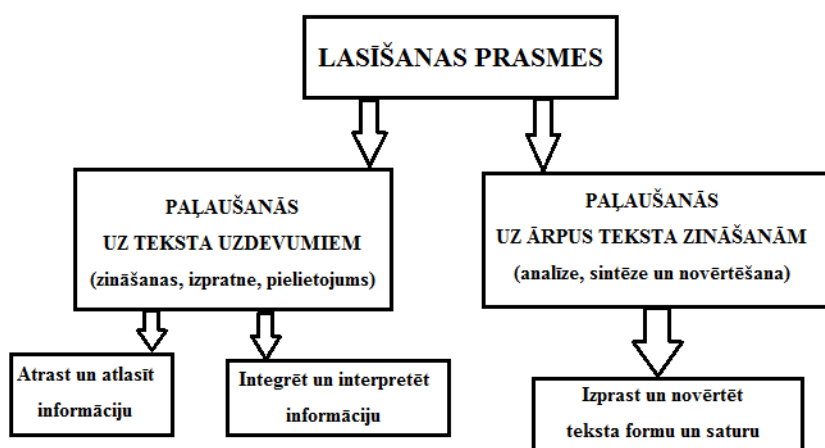
Ar katru jaunu skolēnu lasītprasmes līmeņa pārbaudes posmu kļuva skaidrs, nav pareizi secināt par lasīšanas ātrumu un tā saiti ar skolēnu adekvātu pašvērtējumu (Sk. 6.tabulu).

Kā redzams no 6.tabulas, strauja lasīšanas ātruma izaugsme tiek novērota 1.klasē un dažiem skolēniem 2.klasē. Lasītprasmes apgūšanas laikā lasīšanas ātrums var būt aktīva un patstāvīga darba rādītājs, bet kopš lasītprasmes apguves, kritērijs var būt tikai lasīšanas kvalitāte.

6.tabula. Skolēnu lasītprasmes ātrums (vārdu/min.) pētījuma periodā.

Lasīšanas prasmju tabula par visu pētījuma periodu												Rezultātu dinamika			
1.klase			2.klase			3.klase			4.klase			1.klases rezultāts	2.klases rezultāts	3.klases rezultāts	Pētījuma beigas
persona/men.	09	02	05	09	02	05	09	02	05	09	11	(ātruma pieaugums)			
BB	8	30	75	86	88	98	96	98	100	102	107	67	23	2	7
DA	32	31	50	55	69	65	70	70	72	75	82	18	15	7	10
JA	32	46	79	85	82	92	90	93	95	95	101	47	13	3	6
KP	47	55	79	85	88	93	98	95	102	111	110	32	14	9	8
KD	26	35	74	70	72	75	75	80	78	80	85	48	1	3	7
MM	32	40	56	55	67	75	77	80	82	82	86	24	19	7	4
MV	32	42	69	71	73	80	78	85	85	85	98	37	11	5	13
SM	14	36	54	66	63	70	72	70	75	76	75	40	16	5	0
SF	18	48	79	87	83	104	97	104	110	107	112	61	25	6	2
SA	21	30	60	62	65	60	71	70	80	83	102	39	0	20	22
ŠP	32	46	86	90	88	82	85	81	85	85	90	54	-4	3	5
TA	16	37	69	71	77	74	88	80	85	84	85	53	5	11	0
TAr	10	30	50	59	54	59	60	61	65	74	92	40	9	6	27
ZS	8	30	61	78	88	79	81	79	85	83	85	53	18	6	0
ŽM	22	36	50	60	68	65	67	68	71	74	79	28	15	6	8

„Lasīšanas prasmju attīstības līmeni dažādos apmācības posmos ir vērts pārbaudīt dažādos veidos. Lasītāja prasmes, kas jāpārbauda, uzrādīti 9.attēlā.” (Логвина, Рождественская, 2012, 19)

9.attēls. Novērtējuma modelis darbam ar tekstu.

Var secināt, ka lasīšanas ātruma rādītāju var izmantot, lai pētītu adekvātu pašvērtējumu tikai lasīšanas prasmju apgūšana posmā vai kompleksā, kur jāņem vērā lasīšanas kvalitāte.

“Teksts ir galvenā mācību didaktiskā vienība. Visu akadēmisko priekšmetu mācību rezultātā skolēni iegūst prasmes strādāt ar tekstu un tajā ietvertu informāciju, literatūras, izglītības, zinātnes tekstu lasīšanas procesā un dažādos norādījumos. Tāpēc ir svarīgi, lai skolotāji nosaka skaidrus un precīzi definētus vērtēšanas kritērijus uzdevumiem darbam ar tekstu, kas palīdzēs skolēniem veidot skaidru priekšstatu, kas un kā tiks vērtēts, lai varētu

noteikt personīgus mērķus un plānot savas mācību aktivitātes” (Логвина, Рождественская, 2012, 19).

Tādējādi lasīšanas kvalitātes novērtēšana joprojām ir viens no svarīgākajiem elementiem, novērojot izmaiņas pašvērtējuma ziņā.

Svarīgākais pētījuma rezultāts bija tas, ka skolēni izvirzīja ieteikumus mācību procesa darbībā. 7.tabulā tiek apkopotas skolēnu iniciatīvas mācību procesa organizācijā un ārpusstundu aktivitāšu pētījuma periodā.

7.tabula. Skolēnu iniciatīvas

Nosaukums	Skolēnu aktivitāte pasākuma ieviešanas laikā	Piedalīšanas % no grupas		Piezīmes
		pētījuma sākumā	pētījuma beigās	
Klases bibliotēkas izveidošana	5 skolēni papildināja literatūras klāstu 10 skolēnu izmantoja šo literatūru	100%	100%	grāmatu skaits sākumā -16 grāmatu skaits noslēgumā - 53
“Lasīšanas maratons”	piedalījās 2 vecāki, piedalījās 15 skolēnu (visi) aktīvi	14% 100%	30% 100%	Pasākums, kurā bērni lasīja pēc izvēles kopā ar saviem draugiem vai vecākiem. Pasākums ir kļuvis regulārs (1 reizi pusgadā).
“Jūs varat lasīt visur...”	Piedalījās 10 skolēnu	67%	100%+	Pasākums tika organizēts pavasarī. Nodrošinājis iespēju lasīt skolas pagalmā pastaigas laikā. Pēc grupas lasīšanas notika literārās debātes. Skolēni no citām klasēm pievienojās grupai.
Lasītāju dienasgrāmatu izstāde	10 skolēnu izrādīja vēlmi organizēt savu lasītāju dienasgrāmatu izstādi. 8 skolēni izrādīja lielu interesi par izstādītajiem paraugiem.	67% 53%	80% 100%	Notiek reizi pusgadā.
“Lasīšana kopā ar ģimeni”	2 skolēni aktīvi izmantoja paņēmieni “lasīšana kopā ar ģimeni” un izteica vēlmi iepazīstināt citus bērnus ar šo veidu.	14%	33%	Pasākums notiek ģimenes lokā mājās. Svarīga loma šīs iniciatīvas organizēšanā bija vecākiem.

Individuālā lasīšanas plāna izveide saskaņā ar skolēna interesēm	3 skolēni palūdza papildu literatūras sarakstu, kas atbilstu viņu interesēm un vajadzībām.	20%	53%	
Papildu konsultāciju apmeklēšana.	3 skolēni izrādīja interesi par fakultatīvo nodarbību apmeklēšanu lasīšanā, ko agrāk neapmeklēja.	20%	20%	
„Gudrais starpbrīdis”	Mācību rotaļā aktīvi piedalījās 8 skolēni. Notika starpbrīžos, uzdevums tika publicēts uz ekrāna.	53%	67%	Papilduzdevumi ar augstu sarežģītības pakāpi.
„Book trip”	Skolēni aktīvi piedalījās, bet iniciatīva pēc atklāšanas darbojās brīvā režīmā. Precīza dalībnieku kontrole nav iespējama.	80%	100%+	Skolēniem patīk brīvs piedalīšanās formāts. Tiek izmantotas grāmatas trīs valodās (krievu, latviešu, angļu). Dalībnieki uzaicināja piedalīties skolēnus no citām klasēm.

Var secināt, ka bērniem veidojas motivācija piedalīties ne tikai mācību stundās, bet arī ārpusklases pasākumos. Skolēni vēlas ietekmēt izglītības saturu un mācību formas, ņemot vērā savas intereses (apzināta mācīšanās), skolēni analizē savus sasniegumus un nosaka savas vajadzības. Visi šie rādītāji liecina par adekvāta pašvērtējuma veidošanos.

4.3. Skolēnu pašnovērtējuma noteikšana pētījumu beigās un secinājumi

Skolēnu kompleksās pieejas pašvērtējums mācību procesā ietver sevī dažādu līmeņu pašnovērtējumu izmantošanu. Pamatojoties uz pieejamo informāciju, var secināt, ka šāda veida pašnovērtējums (dziļais) ir visnopietnākais un dod vispārskatāmākos rezultātus. Tomēr šīs metodes lielākais trūkums ir tas, ka tā ir laikietilpīga.

Tika izmantota virkne padagoģisko paņēmienu mācību procesa pašnovērtēšanā. Tie tika sadalīti četros līmeņos. Pētījumā adoptācijas līmenis tika izmantots tādēļ, lai noteiktu laiku, kad var sākt pētījumus saistībā ar skolēnu adaptēšanos mācību procesā.

0.līmenis (Adaptēšanās) - Emocionālā pašnovērtēšana

1.līmenis - Rotaļformāta pašnovērtēšana

2.līmenis - Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtēšana

3.līmenis - Krieriālā pašnovērtēšana

4.līmenis - Padziļinātā pašnovērtēšana

Skolotājs veica pastāvīgu novērošanu, regulāras individuālās pārrunas, kā arī rotaļas. Bija iesaistīts eksperts (psihologs), kurš regulāri veica grupas novērošanu. Skolotājs un psihologs regulāri salīdzināja un pārrunāja rezultātus.

Pēc katra pielietotā paņēmienu tika veikta analīze, lai noskaidrotu, kā tika ietekmēts skolēna pašnovērtējuma līmenis.

Pētījuma beigās, nosakot skolēna pašnovērtējuma līmeni, bija veiktas individuālās pārrunas ar skolēniem, ekspertu grupa salīdzināja novērošanas dienasgrāmatas (to darīja regulāri), skolēnu sasniegumus un iniciatīvas. Balstoties uz šiem rādītājiem, bija noteikts skolēnu grupas pašnovērtēšanas līmenis.

No visa iepriekš minētā var secināt, ka katram no apskatītajiem paņēmieniem ir nozīme skolēna adekvāta pašvērtējuma veidošanā. Katras metodes līmeņu atšķirība nedrīkst būt par iemeslu, lai izvēlētos tikai vienu no piedāvātajiem paņēmieniem. Vislielāko ietekmi uz skolēna pašvērtējuma veidošanos var panākt tad, ja pašnovērtēšana notiek regulāri un kompleksi.

Kārtējā (rotaļformāta) pašnovērtēšana aizņem maz laika un pieradina skolēnu pastāvīgi izvērtēt savu mācīšanās darbību. Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtējuma paņēmieni palīdz skolēnam koncentrēties uz saviem sasniegumiem, saprast sava progresu vērtību. Krieriālais pašnovērtējums ietekmē skolēnu izpratni par to, ka pašnovērtējumam jābūt vairākos līmeņos (daudzpusīgam un universālam). Padziļinātais pašnovērtējums pieder pie nopietna pašvērtējuma. Tas izraisa skolēnā dziļāku sevis izpratni un ir pamats mērķu izvirzīšanai, kā arī skolēna patstāvīgai apzinātai mācīšanās darbībai, paškontrolei un pašorganizācijai.

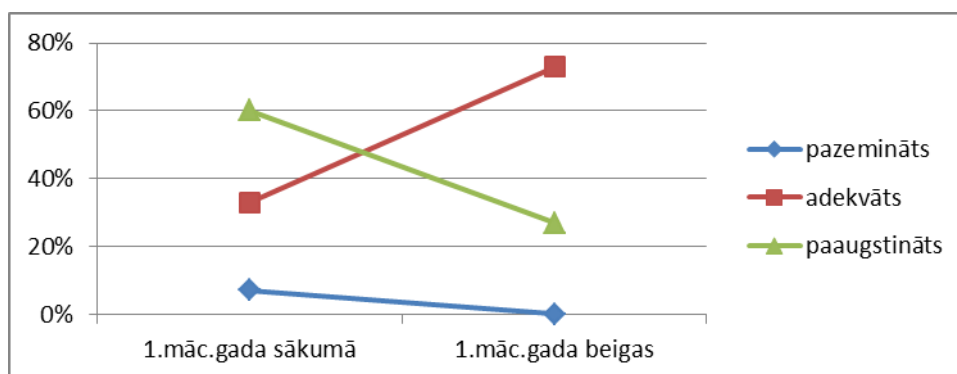
8.tabulā un 10.attēlā ir atspoguļoti adekvāta pašnovērtējuma rādītāji 1.pētījuma gada sākumā un beigās.

8.tabula. Skolēnu adekvāta pašnovērtējuma rādītāju dinamika (1.pētījuma gadā).

Pavērtējums	1.māc.gada sākumā	1.māc.gada beigās	Izmaiņas
pazemināts	7%	0%	-7%
adekvāts	33%	73%	40%
paaugstināts	60%	27%	-33%

Ir nepieciešams uzsvērt, ka 1.pētījuma gadā skolēnu skaits ar pazeminātu pašvērtējumu ir samazinājies par 7%, skolēnu skaits ar paaugstinātu pašvērtējumu ir samazinājies par 33%,

bet skolēnu skaits ar adekvātu pašvērtējumu ir paaugstinājies par 40%. Pašnovērtējuma rezultāta ietekme uz skolēna adekvātā pašvērtējuma veidošanos visa pētījuma garumā ir atspoguļota 9.tabulā „Skolēnu adekvātā pašnovērtējuma rādītāju dinamika”.

10.attēls. Skolēnu adekvātā pašnovērtējuma rādītāju dinamika (1.pētījuma gadā).

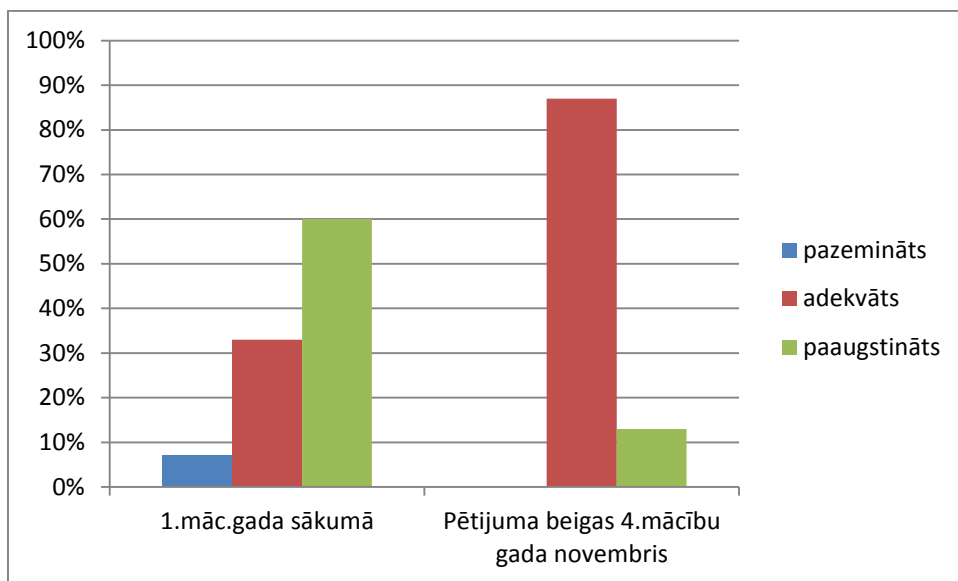
Pirmā gada rezultāti tiek izcelti atsevišķi, jo šajā periodā bija vērojamas vislielākās izmaiņas. Pašnovērtējuma ieviešana tika no pirmās mācību dienas, un tai bija regulāra un kompleksa pieeja. Tādējādi skolēni uztvēra šo procesu kā dabisku. Pirmā mācību gada beigās 73% skolēnu parādīja sevi kā personas ar adekvātu pašvērtējuma līmeni. 9.tabulā atspoguļotas visas izmaiņas pētījuma laikā. Kontroles punkts pašvērtējuma noteikšanai bija katra mācību gada beigās. Ekspertu grupa rezultātu noteikšanai izmantoja visu gadu novērojumus.

9.tabula. Skolēnu adekvātā pašnovērtējuma rādītāju dinamika.

Pavērtējums	pazemināts	adekvāts	paaugstināts
1.māc.gada sākumā	7%	33%	60%
1.māc.gada beigās	0%	73%	27%
<i>Izmaiņas</i>	-7%	40%	-33%
2.māc.gada beigās	7%	67%	27%
<i>Izmaiņas</i>	7%	-6%	0%
3.māc.gada beigās	0%	80%	20%
<i>Izmaiņas</i>	-7%	13%	-7%
Pētījuma beigās 4.mācību gada novembris	0%	87%	13%
<i>Izmaiņas</i>	0%	7%	-7%
Pētījuma kopējais rezultāts	-7%	54%	-47%

Adekvāts pašvērtējums nav pastāvīgs stāvoklis, īpaši sākumskolas skolēniem, jo viņus šajā vecumā ļoti ietekmē vide, vecāki un dažādi stresa faktori. 2. mācību gada beigās rezultātos var redzēt: skolēns, kura pašvērtējums pirmajā gadā mainījās no pazemināta uz adekvātu, 2. mācību gada beigās atgriezās pazeminātā stāvoklī, bet 3. mācību gada beigās viņš atgriezās adekvātā līmenī, kur arī palika pētījuma pēdējā mērījumā. Tas pierāda: ar regulāru

skolēna atbalstu un pārdomātu pašnovērtējumu skolotājs var ietekmēt pozitīvo dinamiku un nostiprināt rezultātu.

11.attēls. Skolēnu adekvātā pašnovērtējuma rādītāju dinamika (visa pētījuma periodā).

Pašvērtējuma veidošanas rezultāts var būt ātrs, bet attīstība un rezultātu uzturēšana ir ilgstošs darba process.

Secinājumi

1. Pašvērtējuma pamats ir bērna attieksme pašam pret sevi, kas mainās, iegūstot jaunu pieredzi. Pieaugušā (skolotāja) uzdevums ir nodrošināt skolēnam stiprināšanas līdzekļus un savu izmaiņu novērtēšanu katrā jauno zināšanu un prasmju iegūšanas posmā.
2. Bērns ar adekvātu pašvērtējumu var uzlabot un pilnveidot savu mācību izzinošo darbību patstāvīgi vai ar skolotāja palīdzību kā skolā, tā arī ārpus tās.
3. Skolēns spēj noteikt savas nezināšanas robežas un vērsties pēc palīdzības pie pieaugušā, spēj redzēt sevi no malas, spēj analizēt savu rīcību un dabisko interesi pret izglītības procesu, jaunu informāciju un zināšanām.
4. Pētījumā bija izcelti četri pašnovērtējuma līmeņi, kā arī papildu līmenis (0). Adaptācijas līmenis balstās uz savu izjūtu pētīšanu un neietekmē citus pašnovērtējumus. Lielā mērā tas atbild par komforta sajūtu. Savukārt komforts ir būtisks nosacījums, lai notiktu efektīvs pašnovērtējums. Visi paņēmieni tika sadalīti četrās galvenās grupās: 1.līmenis - Rotaļformāta pašnovērtēšana; 2.līmenis - Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtēšana; 3.līmenis - Kritēriālā pašnovērtēšana; 4.līmenis - Padziļinātā pašnovērtēšana. Katrs paņēmieni tiek ieviests pakāpeniski un ir pamats nākamajam pašnovērtējuma līmenim.
5. Pētījums pierādīja, ka ir nepieciešams izmantot dažāda līmeņa pašvērtējuma paņēmienus. Katram pašnovērtējuma paņēmienam ir stiprās puses, bet ir vecuma un gatavības ierobežojumi. Lai izmantotu dažādus paņēmienus, ir nepieciešama pašnovērtējuma prasme, un tikai pakāpeniska līmeņu ieviešana un konsekventa piemērošana mācībām attīstīs bērnos interesi un motivāciju veikt mācību darbības pašnovērtējumu patstāvīgi un regulāri.
6. Skolotāja uzdevums ir uzraudzīt skolēnu gatavības līmeni, kā arī pašnovērtējuma paņēmieni jāievieš pakāpeniski, ņemot vērā pašnovērtējuma prasmes attīstību un skolēnu pašvērtējuma attīstību.
7. Rotaļformāta pašnovērtēšana ir pašnovērtējuma pamats. Rotaļformāta pašnovērtējuma rezultāti nedod skaidru un dziļu pašsaprāšanu un nav daudzpusīga savu darbu analīze, bet sniedz skolēnam sajūtu par pašnovērtējuma nepieciešamību jaunāko klašu skolēniem, ko var raksturot arī kā prasmju attīstību, motivāciju un interesi par pašnovērtējumu.
8. Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtēšana ir pašnovērtējuma attīstības 1.solis. Šajā posmā nāk izpratne, ka tikai paša rezultāts ir svarīgs. Skolēns redz savu dinamiku, viņš salīdzina "sevi pirms" un "sevi pēc" mācību procesā. Šis pašnovērtējuma moments ir ļoti

svarīgs, jo bērns sāk novērtēt savus sasniegumus, nosaka savus mācību mērķus un uzdevumus. Mācību process kļūst vairāk personalizēts.

9. Kriteriālais pašnovērtējums ir svarīgs posms. Šis pašnovērtējuma līmenis ir pamats, lai bērniem mācītu padziļināto pašnovērtējumu. Pakāpeniski bērni izprot, kā pareizi formulēt pašnovērtēšanas kritērijus un kāpēc tas ir jādara. Šie paņēmieni ļauj veikt kvalitatīvu un regulāru pašnovērtējumu.
10. Padziļinātais pašnovērtējums pieder pie nopietna pašnovērtējuma, tas rada skolēnā dziļāku sevis izpratni un ir pamats mērķu izvirzīšanai, kā arī skolēna patstāvīgai apzinātai mācīšanās darbībai, paškontrolei un pašorganizācijai.
11. Sasniegumu atšķirība nedrīkst būt par iemeslu, lai izvēlētos tikai vienu no piedāvātajiem pašnovērtējuma paņēmieniem. Vislielāko ietekmi uz skolēna adekvātā pašnovērtējuma veidošanos var panākt tad, ja pašnovērtēšana notiek regulāri un universāli.
12. Adekvāts pašnovērtējums nav statisks, mainot mācību vides nosacījumus mācību procesā, kā arī ārpus tā, var mainīties skolēna stāvoklis. Tāpēc nepieciešams izmantot pašnovērtējumu visā mācību laika garumā.
13. Īpaši strauji pašvērtējums attīstās sākumskolas vecuma posmā, tāpēc ir svarīgi, lai šim jautājumam būtu īpaša uzmanība mācību procesā.
14. Pilnībā apstiprinājās empīriskās izpētes hipotēze: Regulārs un komplekss pašnovērtējums mācību procesā 1. - 4.klašu skolēniem dzimtās valodas stundās ietekmē adekvāta pašvērtējuma attīstību.

Literatūras un avotu saraksts

1. Andersone, R. (08.11.2011). *Pašvērtējuma veidošanās kā viens no eTwinning mācīšanās rezultātiem*. PowerPoint prezentācija. Pieejams:
http://www.slideshare.net/eTwinningLV/randerson5112011?from_action=save&from=fb_landing
2. Hahele, R. (2004). Portfolio – gan process, gan rezultāts, gan inovācija skolās. *Skolotājs*, Nr. 2. Rīga: Raka.
3. Hahele, R. (2006). *Pašnovērtējums mācību procesā*. Rīga: Raka.
4. *Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas aprakstā*. Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā. PDF prezentācija. Pieejams:
<https://domaundari.lv/cepure/Macibu%20satura%20un%20pieejas%20apraksts.pdf>
5. Jonīte, V. (2010). *Vadības prasmes pirmsskolā*. Prezentācija. Eiropas Sociālā fonda projekts „Inovātīva un praksē balstīta pedagogu izglītības ieguve un mentoru profesionālā pilnveide”. Pieejams:
[https://skolas.lu.lv/pluginfile.php/60801/mod_resource/content/2/Vadibas%20prasmes%20pirmsskola.ppt#266,1,Eiropas Sociālā fonda projekts](https://skolas.lu.lv/pluginfile.php/60801/mod_resource/content/2/Vadibas%20prasmes%20pirmsskola.ppt#266,1,Eiropas%20Soci%C4%82l%C4%82%20fonda%20projekts)
6. Krastiņa, E., Pipere, A. (2004). *Mācību sasniegumu pašizvērtēšana*. Rīga: Raka.
7. Milaša, I. (2000). Skolēnu sasniegumu kvalitatīvā vērtēšana sākumskolā. *Skolotājs*, Nr. 2, 4. – 7. lpp. Rīga: Raka.
8. NORDPLUS Horizontal (2010). *Projekts „Skolas menedžmenta attīstība Baltijas reģionā”*. PDF prezentācija. Daugavpils. Pieejams:
http://www.izglitiba.daugavpils.lv/Media/Default/Dokumenti/DokumentiLejupieladei/Gramata_latv_1-44lpp.pdf
9. Panova, T. (2016). *Pašnovērtējums krievu valodas stundas sākumskolā*. PowerPoint prezentācija. Pieejams: <https://metodmateriali34vs.wordpress.com/>
10. Plūce, G. (2004). Mūzika – bērnu saskarsmes un pašnovērtējuma sekmētāja. *Skolotājs*, Nr. 2, 92. – 101. lpp. Rīga: Raka.
11. Rimma, S. (2000). *Sekmīgas mācīšanās noslēpumi*. Rīga: Jumava.
12. Reņģe, V. (1999). *Psiholoģija: personības psiholoģiskās teorijas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
13. Špona, A. (2004). *Audzinašanas process teorijā un praksē*. Rīga: Raka.
14. Upmane, A. (2011). *Sociāli nosacītās personības īpašības: pašcieņa, pašvērtējums, pretenziju līmenis*. PowerPoint prezentācija audzēkņiem. Latvijas Universitātes realizētā projekta „Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu

- kompetences paaugstināšana”, Rīga. Pīejams:
http://profizgl.lu.lv/pluginfile.php/32476/mod_resource/content/0/pasciena_materials_sko_lenam.ppt#281,1,Slide_1
15. Irish National Teachers’ Organization (1995). *Enhancing Self-Esteem*. PDF report.
Retrieved from:
<https://www.into.ie/ROI/Publications/PublicationsPre2000/EnhancingSelf-Esteem1995.pdf>
  16. National Council for Special Education. *Self-Esteem*. Retrieved from:
<https://www.sess.ie/dyslexia-section/self-esteem>
  17. Nayler, C. (16.01.2010). What is Self-Esteem? 3 Theories on the Function of Self-Esteem.
Retrieved from: <http://positivepsychology.org.uk/self-esteem-theory/>
  18. Асмолов, А., Бурменская, Г., Володарская, И., Карабанова, О., Салмина, Н., Молчанов, С. (2008). *Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пособие для учителя*. Москва: Просвещение.
  19. Беденко, М., Савельев, А. (2014). *Блицконтроль скорости чтения и понимания текста: 3 классб 2-е полугодие*. Москва: 5 за знания.
  20. Василенко, С. (04.2013). *Формирование самооценки индивидуальных достижений младшего школьника как инструмента реализации требований ФГОС НОО*. Статья. Электронный журнал „Образование Ямала”, №3, Апрель 2013 г. Доступно:
<http://yamal-obr.ru/articles/formirovanie-samoocenki/>
  21. Витушкина, Э. (2014). *Роль учителя в формировании самооценки у младшего школьника*. Статья. Журнал „Начальная школа”, № 4/2014, 31-37 стр. Доступно:
<https://n-shkola.ru/storage/archive/1403778779-1845686982.pdf>
  22. Волков, Б. (2005). *Младший школьник. Как помочь ему учиться*. Москва: Академический проект.
  23. Выготский, Л. (1996). *Педагогическая психология*. Москва: Педагогика-Пресс.
  24. Гаврилина, М. (2018). *Проверка и оценивание достижений детей (6-7 лет)*. Презентация. Из курса лекций Латвийского Университета по предмету «Содержанию и методике преподавания русского языка». Рига: Латвийский университет.
  25. Захаров, А. (11.10.2013). *Методика определения эмоциональной самооценки*. Доступно:

http://pmss.m-sk.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=91:2013-10-11-03-35-32&catid=37:2013-10-11-02-08-28&Itemid=19&utm_source=Viber&utm_medium=Chat&utm_campaign=Private

26. Захарова, А. (1993). *Психология формирования самооценки*. Минск.
27. Ларина, А. (2011). *Психолого - педагогические условия формирования познавательной самооценки младших школьников*. (Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата педагогических наук, ГААОУ ВПО „Балтийский федеральный университет имени Иммануила Канта”, Калининград, Россия).
28. Лисина, М. *Влияние отношений с близкими взрослыми на развитие ребенка раннего возраста*. Статья. Журнал „Вопросы психологии”, 1961, № 3, 117 – 124 стр. Доступно: [http://psychlib.ru/mgppu/periodica/VP031961/LVo-117.htm#\\$p117](http://psychlib.ru/mgppu/periodica/VP031961/LVo-117.htm#$p117)
29. Логвина, И., Рождественская, Л. (2012) *Инструменты формирующего оценивания в деятельности учителя-предметника. Пособие для учителя*. PDF презентация. Нарва, Эстония. Доступно: <https://www.narva.ut.ee/sites/default/files/nc/oppevahend.pdf>
30. Матюшин, А., Аверина, И., Чистякова, Г., Шумакова, Н., Щербанова, Е., Щербо, Н., Юркевич, В., Яковлева, Е. (1991). *Развитие творческой активности школьников*. Москва: Педагогика.
31. Миндарова, В., Романеева, М., Суховерша, Л., Табачникова, Н., Цукерман, Г., Шияновская, С. (1999). *Оценка без отметки*. Рига: П „Эксперимент”.
32. Мишакина, Т., Алдошина, Н. (2014). *Читательский дневник. Контрольное пособие для проверки техники чтения учащихся 1-4 классов*. Москва: Ювента.
33. Моисеева, Г. *Мастер-класс: Формирование адекватной самооценки младших школьников*. Фестиваль педагогических идей Открытый урок, ИД „Первое сентября”, Москва, Россия. Доступно: <http://xn--i1abbnckbmc19fb.xn--p1ai/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/559839/>
34. *Национальная психологическая энциклопедия*. Доступно: <http://vocabulary.ru/termin/samoocenka-adekvatnaja.html#tab-opr>
35. *Самооценка школьника*. Статья. Доступно: <http://psihomed.com/samootsenka-shkolnika/>
36. Сапогова, Е. (2005). *Психология развития человека*. Москва: Аспект Пресс.

37. Серебренникова, Л. (2014). *Формирование оценочной деятельности в начальной школе*. Статья. Журнал „Начальная школа”, № 4/2014, 37-40 стр. Доступно: <https://n-shkola.ru/storage/archive/1403778916-59798114.pdf>
38. Феннел, М. (2005). *Как повысить самооценку*. Москва: АСТ.
39. Цукерман, Г., Гинзбург, Д. (2004). *Как учительская оценка влияет на детскую самооценку?* Рига: П „Эксперимент”.

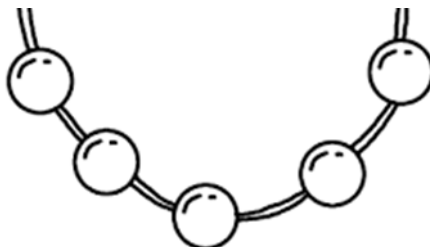
Kā mācību procesā, izmantojot pašnovērtēšanu, sekmēt skolēna adekvātā pašvērtējuma veidošanos sākumskolā.

1.līmenis – Rotaļformāta pašnovērtēšana

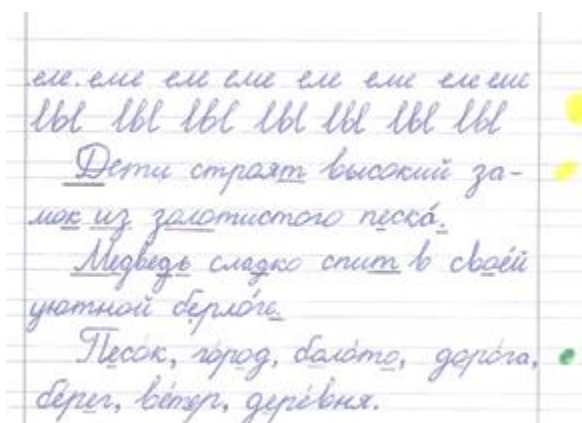
„Krelles”

Vērtēšanas paņēmienam „Krelles” ir lietderīgi izmantot dažādu krāsu indikatorus (piemēram, četrus): zaļš – labi zinu, varu palīdzēt; dzeltens – zinu; zils – šaubos; sarkans – nezinu, vajadzīga palīdzība

Katrā stundas posmā bērns novērtē savu darbību, izmantojot krāsainās „krelles”, kas stundas beigās tiek sakārtotas vienotā ķēdē. Tā bērns var secināt (kad šis paņēmiens tikai ieviests – analīze notiek ar skolotāja palīdzību) savas darbības rezultātus stundas laikā: kas ir izdevies, kam ir jāpievērš uzmanība. (Sk. P1.b attēlu – darbs burtņīcā (Panova, 2016), P1.a attēlu – darba lapā. (Panova, 2016)).

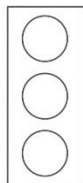
P1.a attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Krelles” paraugs

P1.b attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Krelles” paraugs

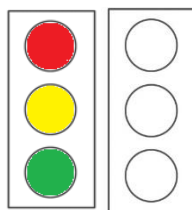
„Luksofors”

Vērtēšanas paņēmienam „Luksofors” ir lietderīgi izmantot trīs krāsu indikatorus: zaļš – labi zinu, varu palīdzēt; dzeltens – zinu, bet šaubos; sarkans – nezinu, vajadzīga palīdzība . (Sk. P2.a attēlu)

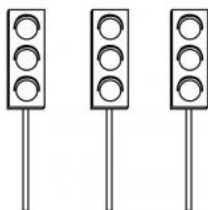
P2.a attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Luksofors” paraugs

Divus luksoforus var izmantot, ja mēs prognozējam savus stundas vai uzdevuma rezultātus un darba beigās salīdzinām, ko es gribēju un kāds man ir rezultāts? (Sk. P2.b attēlu) Svarīgi, lai prognozēšanas posmā notiktu saruna par to, kā es varu iegūt vēlamo rezultātu, ko es darīšu, lai to sasniegtu. Kad skolēni tikai mācās pašnovērtēšanu, var beigās analīzei piedāvāt katram skolēnam padomāt, kāpēc rezultāts sasniegts vai bija grūtības, nekommentējot to publiski.

P2.b attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Luksofors” paraugs

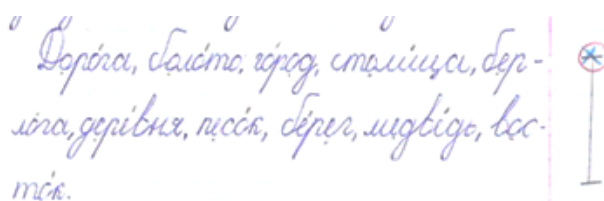
Jā pašnovērtēšana notiek katrā stundas posmā, tad luksoforu daudzumam darba lapā jābūt atbilstošam novērtēšanas posmiem (nav korekti atzīmēt visu vienā luksofora attēlā), beigās tiek sakārtots vienots ceļš. Tā bērns var veikt secinājumus par savas šodienas darbības rezultātiem (Zināšanas vai gudrības ceļu): kas ir izdevies, kam ir jāpievērš uzmanība. (Sk. P2.c attēlu). Kad šis paņēmieni tikai ieviests, analīze notiek ar skolotāja palīdzību.

P2.c attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Luksofors” paraugs

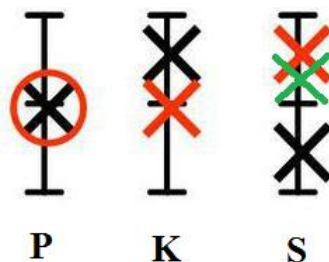
„Brīnumnūjiņa”

Paņēmienu „Brīnumnūjiņa” izmantojam pēc ikviena uzdevuma atrisināšanas. Bērns uz burtņīcas malas ar noteiktu simbolu atzīmē savu viedokli par uzdevuma veikšanas vai tā noformējuma kvalitāti (zilā krāsa). Skolēna pašnovērtējums tiek veikts pirms skolotāja vērtējuma. Pēc pašnovērtējuma to pašu darbu pārbauda skolotājs (sarkanā krāsa): vai nu apvelkot bērna pašnovērtējumu, vai uzzīmējot to augstāk vai zemāk. (Sk. P3.a attēlu (Panova, 2016)) Ja rodas domstarpības, mēs apspriežam rezultāta atšķirības ar bērnu individuāli, izskaidrojām, kāpēc veiktas tieši tādas atzīmes, meklējam saskaņošanas variantus.

P3.a attēls. Pašnovērtēšanas paņēmienu „Brīnumnūjiņa” paraugs

Šī paņēmienu izmantošanas sākumposmā pašnovērtējuma kritērijs ir tikai viens. Kad skolēni ir sapratuši šī paņēmienu principu, var pievienot citus kritērijus. Katram kritērijam ir sava atsevišķa brīnumnūjiņa. Tikpat labi šo paņēmienu ir ērti izmantot, lai skolēni mācītos veikt savstarpējo novērtējumu (piemēram, zaļā krāsa). Sākumā kritērijus nosaka skolotāja, bet, kad skolēni ir gatavi, viņi var piedāvāt savus kritērijus konkrētam darbam. Piemērā: P – pareizība; K – kārtība un kaligrāfija, S – saturs. (Sk. P3.b attēlu)

P3.b attēls. Pašnovērtēšanas paņēmienu „Brīnumnūjiņa” paraugs

Šo pašnovērtēšanas paņēmienu var izmantot darba novērtēšanai, kā arī prognozējošam un retrospektīvajam vērtējumam.

Lai veidotu adekvātu pašvērtējumu, izmantojam divu – prognozējošā un retrospektīvā – vērtējuma salīdzinājumu. Tādējādi bērns pats var redzēt savas mācību darbības perspektīvas.

„Vai es piekrītu?”

Vēl viens atgriezeniskās saites paņēmiens, kas tika izmantots stundu laikā, ir “Vai es piekrītu?” Mācību stundu laikā uz jebkuru mutisko jautājumu, uz kuru tika saņemta atbilde, skolēni izmantoja žestus (sakrustotas rokas – piekrīt, mīnus – nepiekrīt, slīpi pagrieztā roka – šaubās), tā parādot savu viedokli. Var izgudrot arī citus žestus, bet labāk neizmantojot žestus, kas ir parādīti P4.attēlā, jo katram skolēnam varētu būt atšķirīga izpratne par šo žestu nozīmi.

P4. attēls. Žesti, kuri nav piemēroti „Vai es piekrītu” paņēmienam

Izmantojot šo paņēmienu, bērni tika iesaistīti nepārtrauktā vērtēšanas procesā. Šis paņēmiens nepieciešams, lai atbalstītu skolēnus, kuri nav pārliecināti, tas liek padomāt skolēniem, kuri sniedz ātras un nedomātas atbildes. Saņemot atbalstu un iemeslu aizdomāties par savas neapdomātās atbildes kvalitāti, skolēniem veidojas adekvāta pašvērtējuma attīstība.

„Zaļā pildspalva”

Otrajā pusgadā var ieviest pārbaudes paņēmienu „Zaļā pildspalva”. Skolēns pārbauda savu darbu, mēģinot skolotāja lomu, un tam ir domāta zaļās krāsas pildspalva. Kad skolotājs konstatē, ka atbildības līmenis par pašnovērtēto darbu ir reāls vai tuvs tam, tad šo pašu metodi var izmantot arī kā skolēnu savstarpējās pārbaudes veidu.

Rotaļformāta pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošanas secinājumi. Rotaļformāta paņēmienus izmanto visbiežāk mācību sākumā (1.-2.klasē), jo tie neaizņem daudz laika, atbild skolēnu vecuma vajadzībām un motivē viņus iekļauties pašnovērtēšanas procesā. Izmantojot visas piedāvātās metodes, var novērot, ka skolēniem rodas interese un motivācija veikt pašnovērtējumu mācību stundā. Šo paņēmienu ieviešana notiek viegli, jo tas ir līdzīgs rotaļformātam no bērnudārza mācību procesa. **Rotaļformāta pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošana un adekvāta pašvērtējuma sekmēšana.** Rotaļformāta paņēmieni pielietošana dod skolēniem iespēju sajūst pašnovērtēšanas izmantošanas vieglumu un ērtību. Kad bērni sāk mācīties skolā, viņi izjūt stresu: mainās ierastā apmācību forma, jauni mācību apstākļi prasa lielāku atbildību, patstāvību un pašorganizāciju, nav izpratnes, kā strādāt šajos jaunajos apstākļos un nav pieredzes salīdzināšanai (paraugu). Izmantojot rotaļformu, mācību process tiek organizēts tuvu ierastajiem bērnudārza apstākļiem, dod iespēju salīdzināt rezultātus un viedokļus ar citu skolēnu domām, saprast, ka nav vienas pareizās atbildes, sajūst veiksmes prieku no progresā izpratnes, ļaut sev kļūdīties; baudīt prieku no kļūdu meklēšanas, atrašanas un labošanas. Svarīgi šajā posmā, lai skolēni justos droši, izmantojot pašnovērtēšanu. Visi

iepriekš minētie faktori ļauj skolēnam novērtēt reālu, godīgu pašnovērtējumu. Skolēna vēlme novērtēt sevi reāli un godīgi ir pirmais solis adekvāta pašvērtējuma veidošanai un attīstībai.

Prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtējuma paņēmieni

„Zināšanu vāze”

Šie paņēmieni pieder pie prognozējošā un retrospektīvā pašnovērtējuma. Šādi paņēmieni ir būtiski, lai skolēns varētu sajust katra brīža svarīgumu mācību procesā. Īsā laika periodā (stunda, tēma, uzdevums, uzdevumu virkne) skolēns novērtē, cik lielā mērā viņa zināšanas un gūtā pieredze uzlabojās un norāda to pašpārbaudes lapā (Sk. P5.a attēlu).

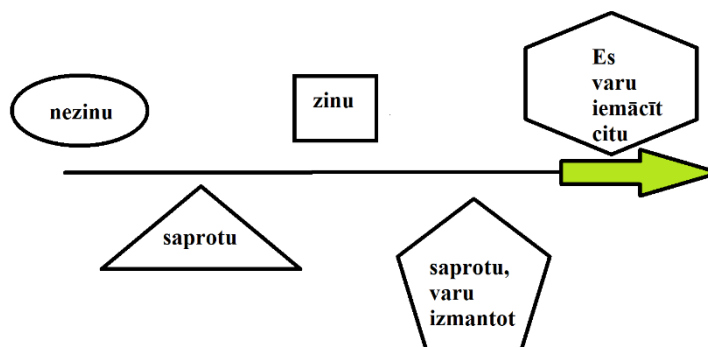

P5.a attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Zināšanu vāze” paraugs

Komentējot savu atbildi, viņš pamato savu viedokli, izvērtē savus sasniegumus, iegūtā rezultāta nozīmīgumu un iegūto zināšanu pietiekamību vai nepietiekamību, izvirza mērķus nākotnei.

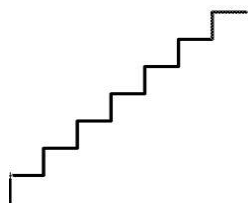
„Panākumu celiņš” un „Sasniegumu kāpnes”

Pašnovērtēšanas paņēmiens „panākumu celiņš” (Sk. P5.b attēlu) tāpat kā „Sasniegumu kāpnes” (Sk.5.c attēlu) ir ļoti ērti izmantojams prognozējošam un retrospektīvam pašnovērtējumam. Skolēns novērtē savas zināšanas pirms mācību aktivitātēm un pēc, atzīmējot savu zināšanu “vietu” darba lapā. Salīdzinot savus rezultātus dažādās stundās, skolēni bieži saprot, ka pašorganizācija ir svarīgs palīgs labāku rezultātu sasniegšanai.

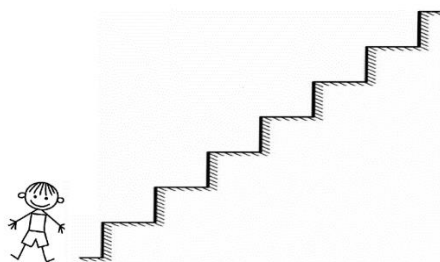
P5.b attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „panākumu celiņš” paraugs

„*Sasniegumu kāpnes*” ir ļoti ērts paņēmieni, jo to var izmantot skolēni, kuriem nav pieredzes pašnovērtējumā, tādā gadījumā skolotājs nosaka kritērijus katram pakāpienam.

5.c attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Sasniegumu kāpnes” paraugs

Pieredzējuši skolēni var gan kooperatīvi izvirzīt kritērijus, gan izstrādāt savas individuālās panākumu kāpnes. (Sk. 5.d attēlu)

5.d attēls. Darba lapa „Sasniegumu kāpnes” stundas sākumā paraugs

To pašu metodi var izmantot, lai novērtētu rezultativitāti un iegūto zināšanu kopsummu. (Sk. 5.e attēlu)

5.e attēls. Darba lapa „Sasniegumu kāpnes” stundas beigās paraugs

Prognozējošas un retrospektīvas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošanas secinājumi. Skolēns jūt katra mācību procesa brīža nozīmīgumu. Šos paņēmienus var izmantot īstermiņā un ilgtermiņā. Visus pašnovērtējuma paņēmienus ir nepieciešams ieviest pakāpeniski, jo skolēnam jādod laiks saprast, cik pašnovērtēšanas process ir svarīgs un kāpēc. **Prognozējošas un retrospektīvas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošana un adekvāta pašvērtējuma sekmēšana.** Komentējot savu pašnovērtējumu, skolēns pamato savu viedokli, novērtē sasniegumus, iegūto rezultātu nozīmīgumu un iegūto zināšanu pietiekamību vai nepietiekamību, nosaka nākotnes mērķus. Izmantojot šos paņēmienus, var sākt attīstīt metakognitīvās prasmes.

Kriteriāla pašnovērtējuma paņēmieni

„Jautājumu metode”

Visā mācību procesa laikā mācību stundās tika izmantoti atgriezeniskās saites pašnovērtējuma paņēmieni. Šo metodi var izmantot mutiskā un rakstveida formā.

1.līmenis. Sākumā vai paņēmiens ieviešanas periodā skolotāja var uzdot konkrētus jautājumus, kuriem ir nepieciešamas konkrētas atbildes. Jautājumu piemēri, kas tika izmantoti stundās:

- Ko jaunu es šodien uzzināju?
- Ko es atceros?
- Kas bija visgrūtākais?
- Kas bija visinteresantākais?
- Ko vēl es gribētu uzzināt?
- Kas man izdevās vislabāk?
- Patika mans darbs stundā. Kāpēc?
- Kas man vēl jāmācās/jāuzlabo?

2.līmenis. Kad paņēmiens ar skolotāja jautājumiem tiek apgūts, skolotāja var piedāvāt grūtāko līmeni – jautājumu tabulu, kur skolēns var izvēlēties atbildi pēc savām sajūtām. (Sk.P1.a, P1.b tabulu)

P1.a tabula. Jautājumu tabula 1.klases skolēniem. Paraugs

Šīs dienas uzdevumi man bija...			
	Nē	Gan jā, gan nē	Jā
sarežģīti			
interesanti			
informatīvi			

P1.b tabula. Jautājumu tabula 1.klases skolēniem. Paraugs

На уроке я работал	Активно / пассивно
Своей работой на уроке я	Доволен / не доволен
Урок для меня показался	Коротким / длинным
За урок я	Не устал / устал
Мое настроение	Стало лучше / стало хуже
Материал урока мне был	Понятен / не понятен
	Полезен / бесполезен
	Интересен / скучен
Домашнее задание мне кажется	Легким / трудным
	Интересным / неинтересным

3.līmenis. Kad paņēmiens ar skolotāja jautājumiem tiek apgūts, skolotāja var piedāvāt grūtāku līmeni – „Nepabeigtais teikums”. Teikumu piemēri (Sk.P1.c tabulu), kas tika izmantoti stundās:

P1.c tabula. “Nepabeigtais teikums”. Paraugs (Логвина, Рождественская, 2012)

Я почувствовал, что...	Es sajūtu, ka ...
Было интересно...	Bija interesanti...
Меня удивило...	Es biju pārsteigts ...
Своей работой сегодня я..., потому что...	Ar savu darbu es šodien... tāpēc, ka ...
Мне захотелось...	Es gribu ...
Мне больше всего удалось...	Man vislabāk paveicās ...
Заставил задуматься...	Lika man aizdomāties ...
Навел на размышления...	Deva iespēju pārdomām ...
Сегодня я узнал...	Šodien es uzzināju ...
Было трудно..., потому что...	Bija grūti ..., jo ...
Я понял, что...	Es sapratu, ka ...
Теперь я могу..., потому что...	Tagad es varu ..., jo ...
Я научился...	Esmu iemācījies ...
Задания для меня показались..., потому что...	Man likās, ka uzdevumi ..., jo ...
Для меня было открытием то, что...	Man bija atklājums, ka ...
Мне показалось важным..., потому что...	Man likās svarīgi ..., jo ...

Izmantojot šo paņēmienu, skolēni analizēja ne tikai savu darbu, bet arī novērtēja, kā savu darbu analizē citi.

Šo paņēmienu var izmantot skolas mācību laikā. Ir ļoti svarīgi sekot, lai jautājumu līmenis atbilstu skolēnu līmenim. Kad pašnovērtējuma līmenis ir augsts, ir svarīgi atstāt lauku tabulā skolēna papildinājumiem vai iespējai izteikties pašam. (Sk.P1.d tabulu)

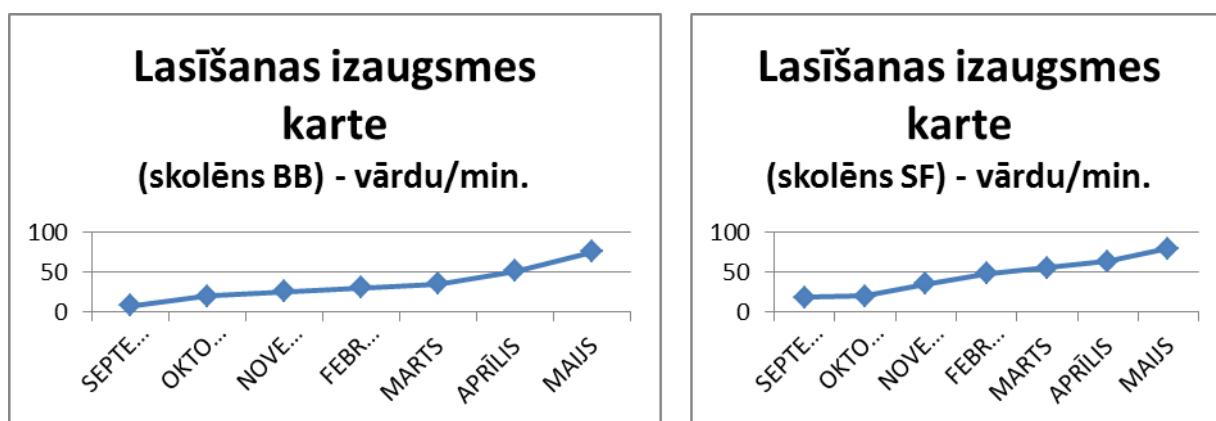
P1.d tabula. Jautājumu tabula 4.klases skolēniem. Paraugs (Логвина, Рождественская, 2012)

Jautājums. Kas man patīk/nepatīk piedāvātajā mājasdarbu izpildīšanas sistēmā?			
Atbilde. Atzīmē ar X			
	Nē	Gan jā, gan nē	Jā
Plānot laiku, iesaistīties mājas darbā izpildīšanā, pat ja nevēlos			
Pārbaudīt, vai es pats pareizi atrisināju mājas konkrētu uzdevumu			
Mācīties, paskaidrot uzdevumus citiem skolēniem			
Jautājums. Kā mana attieksme pret matemātiku ir mainījusies šīs metodes izmantošanas dēļ?			
Atbilde. Atzīmē ar X			
Es sāku saprast uzdevumus labāk			
Varu labāk (objektīvāk) novērtēt savas zināšanas			
Es sāku risināt vairāk dažādu uzdevumu			

„Lasītāja dienasgrāmata un lasīšanas izaugsmes karte”

Sākot ar otro mācību mēnesi, dzimtās valodas stundās tika ieviests papildu radošs uzdevums – mājas lasīšana. Izglītojamie savus darba rezultātus pieraksta patstāvīgi atsevišķā žurnālā (burtnīcā) – „Lasītāja dienasgrāmata”. Šajā žurnālā skolēns pieraksta informāciju par izlasīto: autors, nosaukums, mana galvenā atziņa par šo grāmatu, ilustrācija, jautājumi draugam par šo grāmatu. Skolēns var ietekmēt žurnāla izskatu un saturu, obligātie lauki ir tikai: autors, nosaukums, mana galvenā atziņa par šo grāmatu.

Veicot regulārus lasīšanas ātruma un lasīšanas kvalitātes mērījumus, skolotājs izglītojamiem sniedz lasīšanas izaugsmes karti (diagrammu) (Sk. P6.attēlu), ko attēlo skolēna lasīšanas dienasgrāmata. Izglītojamiem ir iespēja vizuāli redzēt savu lasīšanas izaugsmes dinamiku.

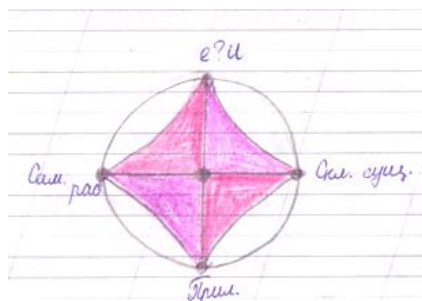

P6.attēls. Lasīšanas izaugsmes kartes paraugi

Šī metode ir ļoti svarīga tieši lasīšanas prasmju apguvei. 1. un 2. klasē šī rādītāja attīstības dinamika ir straujāka, tas rada papildu stimulu skolēniem attīstīt lasīšanas prasmes. Šo metodi izmanto tikai sākuma posmā, jo tikai lasīšanas ātrums nevar būt apzinātas personiskas izaugsmes pieejas rādītājs (kas ir viens no adekvātā pašnovērtējuma rādītājiem), pakāpeniski, lasīšanas prasmes apguvei pievieno arī citus kritērijus, kas novērtē lasīšanas kvalitāti. Tas tiks izskatīts sadaļā “Padziļinātā pašnovērtējuma paņēmieni”. Lasīšanas izaugsmes kartes pamatmērķis ir parādīt skolēnam, ka regulārs darbs noved pie rezultāta. Lasīšanas izaugsmes kartēm ir motivējoša funkcija. Analizējot savus rezultātus, skolēns var izmantot “Lasītāja dienasgrāmatu un lasīšanas izaugsmes karti”, šie informācijas avoti papildina viens otru. Tādējādi, novērtējot savu darbu, skolēniem ir iespēja izmantot divus kritērijus: saturs un tehnika.

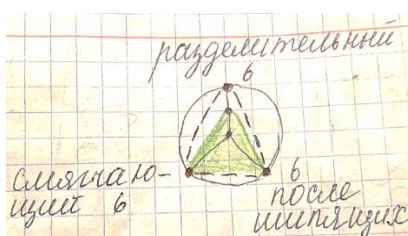
„Zināšanu zvaigzne”

Veicot kārtējo un nobeiguma vērtēšanu, pēc patstāvīgā darba, kontroldarba vai radošā darba rezultātiem var izmantot „Zināšanu zvaigznes” paņēmieni. To var izmantot kā prognozējošu un retrospektīvu pašnovērtējuma paņēmieni, kā arī kritēriālai pašnovērtēšanai.

P7.a attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Zināšanu zvaigzni” paraugs

Uz „zvaigznes” stariem bērns izliek līmeņus pēc piedāvātajiem kritērijiem. Jo tālāk punkts atrodas no centra, jo augstāks zināšanu līmenis. (Sk. 7.a attēlu (Panova, 2016)) Šis paņemiens ir labs, jo var pakāpeniski ieviest vairākus kritērijus (Sk. P7.a un P7.b attēlus). Prognozējošu un retrospektīvu paņēmiena izmantošanu var redzēt P7.b attēlā: saraustīta līnija apzīmē rezultātu prognozi, kad skolotājs (vai klasesbiedrs) pārbauda darbu, skolēni veic nobeiguma pašnovērtējumu - iekrāsots ar zaļo zīmuli.

P7.b attēls. Pašnovērtēšanas paņēmiena „Zināšanu zvaigzni” paraugs

Šo paņēmieni var izmantot arī, lai palīdzētu skolēnam pašam izprast viņa novērtējuma realitātes līmeni. Apgūstot tēmu, skolēns katras stundas beigās novērtē savus apgūšanas rezultātus, temata beigās viņš analizē savas pašnovērtējuma lapas, kur tiek apkopoti visi stundu rezultāti, prognozē savu pārbaudes darba rezultātu. Pēc darba pārbaudes salīdzina prognozējamo un reālo rezultātu.

Kritēriālas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošanas secinājumi. Kritēriālus pašnovērtējuma paņēmienus ir nepieciešams ieviest pakāpeniski, ieviešot kritēriju daudzumu. Kritēriju skaits, sarežģītības līmenis un jautājumu dziļums atkarīgs no skolēnu pašvērtējuma attīstības. Skolotāja loma ir palīdzēt saprast, kas ir kritērijs, kā to pareizi izvēlēties, lai kvalitatīvi novērtētu savu darbu. Sākumā skolotājs piedāvā kritērijus, attīstības procesā skolēni paši formulē kritērijus, un ir būtiski, lai viņi var pamatot savu izvēli.

Kriteriālas pašnovērtēšanas paņēmieni izmantošana un adekvāta pašvērtējuma

sekmēšana. Dod skolēniem iespēju analizēt savu mācību darbu vairākos līmeņos un daudzveidīgi. Komentējot kritērijus pašnovērtēšanai, skolēni analizē saturu un darbu, pamato savu viedokli, novērtē savus panākumus, rezultāta nozīmīgumu, nosaka nākotnes mērķus. Šajā posmā skolēniem veidojas sava mācīšanas vīzija, katrs novērtēts uzdevums parāda interešu līdzību un atšķirību skolēnu vidū. Šajā posmā rodas vēlme pēc diferencētas pieejas, kad mācību saturs un mācību process ņem vērā skolēna intereses un vajadzības.

Padziļināta pašnovērtējuma paņēmieni

Pašnovērtēšanas anketēšanas

Pirmā mācību pusgada laikā izglītojamie mājās (pēc izvēles) kontrolēja savu lasīšanas ātrumu, kuru varēja noformēt lasītāja dienasgrāmatā. Aprīlī tika ieviesta pašnovērtējuma anketa „Kā es lasu...” (Sk. P8. attēlu (Mišakinna, Aldošina, 2014)). 2.klases sākumā skolēniem tiek piedāvāts ieplānot savu prognozējamo rezultātu, analizējot pagājuša gada pieredzi, lasīšanas ātrumu septembrī, lasīšanas noteikumus, un uzrakstīt savu plānojamo rezultātu anketas lapā. Tāda plānošana notiek katru mācību gadu. Aizpildot anketu, skolēns apdomā savu plānoto un reālo rezultātu. No 3. klases tiek ieviesta anketas papildu daļa plānojumam, kas jādara, lai sasniegtu vēlamo rezultātu.

1 КЛАСС II полугодие	Норма чтения: 70 слов в минуту целыми словами, трудные слова по слогам безошибочно	2 КЛАСС II полугодие май
КАК Я ЧИТАЮ:		КАК Я ЧИТАЮ:
1. Способ чтения _____		1. Способ чтения <u>целыми словами</u>
2. Качество чтения — безошибочно (да, нет) _____		2. Качество чтения — безошибочно (да, нет) <u>да</u>
3. Мои ошибки:		3. Мои ошибки:
замена, пропуск, искажение букв _____		замена, пропуск, искажение букв _____
повторы слов и слогов _____		повторы слов и слогов _____
неверная постановка ударения _____		неверная постановка ударения _____
искажение окончаний в словах _____		искажение окончаний в словах _____
4. Понимание текста _____		4. Понимание текста <u>отлично</u>
5. Выразительность чтения (да, нет) _____		5. Выразительность чтения (да, нет) <u>да</u>
6. Темп чтения — _____ слов за минуту.		6. Темп чтения — <u>80</u> слов за минуту.
Моя оценка: _____		Моя оценка: <u>отлично</u>

P8.a attēls. Pašnovērtēšanas anketas „Kā es lasu...” paraugs 1.klasēm un 2.klasēm

Pētījuma laikā skolēniem tika piedāvātas dažādas anketas padziļināta pašvērtējuma prasmju attīstībai. Anketas bija viens no efektīvākajiem paņēmieniem izskaidrot skolēniem veidus, kā analizēt savu darbu. P8.b attēlā (Беденко М.В., Савельев А.Н., 2014, 100-101) tiek rādīta teksta satura izprašanas anketa pēc pirmās lasīšanas.

Настоящим ленивцем среди пресмыкающихся можно считать хамелеона. Ползёт он по ветке со скоростью улитки, едва-едва переставляя ноги. Да ещё хвостом за ветку держится. Шаг за шагом приближается хамелеон к мухе или бабочке. Одним глазом он смотрит на добычу, а другим вокруг посматривает, чтобы самого кто не съел. Подобравшись к добыче, хамелеон «стреляет» своим языком. Язык у хамелеона длиной с него самого. Мгновенье, и добыча уже во рту. А ещё хамелеон может изменять свою окраску. Эта особенность помогает ему прятаться.

Отметь правильный ответ.

Может ли хамелеон менять свою окраску?

Да Нет

Хамелеоны охотятся на...

Овец Мышей Насекомых

Может ли хамелеон одновременно смотреть в разные стороны?

Да Нет

Количество слов: 79. Время чтения: __ мин __ с.
Скорость чтения: _____ слов в минуту.

50

P8.b attēls. Pašnovērtēšanas anketas „Vai es sapratu tekstu...” paraugs

Dažas anketas tika izmantotas pašvērtējumam dinamikā. (Sk. P8.c attēlu (Mišakinna, Aldošina, 2014)).

ЛИСТ МОИХ ДОСТИЖЕНИЙ				
Умения и навыки	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс
Чтение по слогам				
Чтение по слогам и целыми словами				
Безошибочность (среднее число ошибок)				
Выразительность				
Умение отвечать на вопросы к тексту				
Типичные ошибки (часто встречающиеся)				
Умение пересказать текст				
Чтение наизусть (число выученных произведений)				
Умение составлять отзывы о прочитанных книгах (письменные и устные)				

P8.c attēls. Pašnovērtēšanas anketas „Manu sasniegumu lapa” paraugs

Aizpildot anketu, skolēni ar interesi uzstādīja sev mērķi nākamajam periodam (paredzamais rezultāts) un pārbaudīja, vai tas ir sasniegts (reāls rezultāts). Svarīga šī pašnovērtējuma paņēmiena daļa bija iespēja iegūt individuālu konsultāciju, kurā skolēns

analizēja (ar ekspertu grupu), kāpēc ir saņēmis tieši šo rezultātu, kādu korekcijas darbu var veikt, lai iegūtu labāku rezultātu.

Kontroldarba vai pārbaudes darba pašnovērtējums un tā kritēriji

Veicot kontroldarba vai pārbaudes darba pašanalīzi, skolēniem tiek piedāvātas pašanalīzes darba lapas ar atvērtiem jautājumiem. (Sk. P9.attēlu (Panova, 2016)) Augstākajā pašnovērtējuma prasmes līmenī skolēni patstāvīgi izstrādā jautājumus pašanalīzei (3.-4.klase).

Самоанализ проверочной работы

1. Я считаю, что выполнил (-а) работу хорошо.
2. Самым трудным было задание выписать три слова, которые по-разному называют медведя так как *медведь большой, и так, как я не люблю, как его можно назвать*.
3. Самым лёгким было задание сделать морфологический разбор слова *зубовка*, потому что я много тренировалась и выполняла задания.
4. Выполнив эту работу и проанализировав результаты, я понял (-а), что
  - хорошо умею
Писать под диктовку; подписывать, какими частями речи являются слова, определять главные и второстепенные члены предложения, подписывать текст и делать морфологический разбор
  - ещё надо научиться
делать морфологический разбор слов и выписывать из текста слова, которые по-разному называют медведя

P9.attēls. Pašnovērtējuma kontroldarba vai pārbaudes darba analīzes lapas paraugs

Izanalizējot sava darba rezultātus, bērns ir noteicis, ko viņš var veikt pats un kas viņam vēl jā mācās. Tā viņš ir noskaidrojis savas mācību darbības perspektīvas.

Pašnovērtējums grupu darbā

Šis pašnovērtējuma paņēmiens sniedz informāciju skolotājam (šajā pētījumā – ekspertu grupai), lai analizētu adekvāta pašvērtējuma līmeni katram skolēnam. Svarīgi, lai skolēns veiktu pašnovērtējumu grupu darbā: grupas kopējais rezultāts, personīgais ieguldījumu grupas rezultātā, paša un citu grupas dalībnieku aktivitāte, atbildības izjūta, komunikācijas spējas. Tas palīdz skolēnam saprast sevi, dod iespēju un vēlmi komunicēt un strādāt komandā, kopējā rezultāta vērtību un nozīmīgumu. (Sk. P10.attēlu (Panova, 2016))

Анализ работы в группе.

1. Это был урок на тему Сложные предложения и спряжения глаголов.
2. Мы все научились работать дружно в команде, ставить задания в сложные предложения.
3. Описание того, что делал каждый участник группы, чему научился.

Искали способ решения учебной задачи: вся группа определяли, где Сложное предложение и спряжения глаголов.

Выполняли предложенные задания: вся группа искали сложные предложения и определяли спряжения глаголов.

Задавали вопросы: Сколько основ? Какое окончание? Игорь, Леон, Милана, Марьяна.

Слушали: других членов группы; задания: вся группа.

Читали: правила Игорь.

Другое: распределяли глаголы в два столбика по спряжениям, разбирали предложения по членам и частям речи - вся группа.

4. Выводы, сделанные в процессе работы.

У сложных предложений несколько основ, и спряжения глаголов определяется по неопределённой форме; Работа в группе, легче выполнить работу.

P10.attēls. Pašnovērtējuma grupu darba analīzes lapas paraugs

Sākumskolas periodā mēs veidojam skolēniem prasmi **novērtēt savu darbību, izmantojot skolotāja piedāvātos kritērijus vai izstrādājot to pašiem individuāli un grupā.**

Pašnovērtējums radošajā darbā

2. – 4. klasēs pirms radošā darba rakstīšanas skolēniem ne tikai jāsaprot kritēriji, bet arī obligāti jāizvieto tie klases telpā visiem labi redzamā vietā, tie kalpo par atbalstu. **Rakstot atstāstījumu**, nosaucam trīs svarīgākos darba virzienus: **Organizācija**. Pievēršam uzmanību galvenās domas attīstībai un radošā darba teksta noformējumam. **Saturs**. Darbam ir jāatbilst tēmai. Tajā ir jābūt paustām skolēna jūtām un personīgajai attieksmei. **Vārdu krājums**. Novērtējam vārdu krājuma bagātību un teikumu uzbūvi. Precīzāk un detalizēti kritēriji ir atspoguļoti P2.tabulā (Panova, 2016).

P2. tabula. Radošā darba pašnovērtēšanas kritēriju lapas paraugs

	Организация		Содержание		Словарный запас
5	<ul style="list-style-type: none"> · Логика изложения полностью соблюдена. · Чёткое выделение и развитие главной мысли. · Текст разделён на абзацы. 	5	<ul style="list-style-type: none"> · Работа полностью соответствует теме. · Мысли и чувства выражены ясно и оригинально. · Чётко выражено личное отношение. 	5	<ul style="list-style-type: none"> · Богатый словарный запас. · Правильное построение предложений. · Разнообразные конструкции предложений.
4	<ul style="list-style-type: none"> · Логика изложения в целом соблюдена. · Достаточно чёткое развитие главной мысли. · Текст разделён на абзацы. 	4	<ul style="list-style-type: none"> · Работа соответствует теме. · Мысли и чувства выражены достаточно ясно и оригинально. · Достаточно чётко выражено личное отношение. 	4	<ul style="list-style-type: none"> · Богатый словарный запас. · Разнообразные конструкции предложений. · Есть недочёт в построении предложений.
3	<ul style="list-style-type: none"> · Логика изложения в целом соблюдена. · Видно развитие главной мысли. · Есть деление текста на абзацы. 	3	<ul style="list-style-type: none"> · Работа в основном соответствует теме. · Намечено личное отношение. 	3	<ul style="list-style-type: none"> · Достаточно богатый словарный запас. · Есть неточности в употреблении слов. · Однообразные конструкции предложений.
2	<ul style="list-style-type: none"> · Сложно проследить развитие главной мысли. · Абзацы выделены недостаточно. 	2	<ul style="list-style-type: none"> · Приблизительное развитие темы. · Личного отношения нет. 	2	<ul style="list-style-type: none"> · Недостаточно богатый словарный запас. · Неточное употребление слов. · Однообразные конструкции предложений.
1	<ul style="list-style-type: none"> · Не прослеживается главная мысль. · Нет абзацев. 	1	<ul style="list-style-type: none"> · Тема лишь намечена. · Предложения не очень связаны по смыслу. · Личного отношения нет. 	1	<ul style="list-style-type: none"> · Бедный словарный запас. · Неправильное употребление слов. · Неверное построение предложений.

Analizējot **radošo darbu**, piedāvājam skolēniem pāros vai individuāli veikt pašnovērtējumu, izmantojot dažādu līmeņu kritērijus. Kritēriju skaitam un kvalitātei grupas pašnovērtējumā ir būtiska nozīme pašnovērtējuma prasmes līmenim un emocionālai gatavībai. Grūtībām un padziļināšanas līmenim jāmainās atbilstoši grupas iespējām un vajadzībām.

Atstāstījuma pašnovērtēšanas kritēriji

Rakstot atstāstījumu, nosaucam divus svarīgākos darba virzienus: **Saturs**. Aplūkojam atstāstījuma teksta atbilstību oriģinālam un autora stila saglabāšanu. **Teksta uzbūve**. Pievēršam uzmanību atstāstījuma loģiskumam un secīgumam. Precīzāk un detalizēti kritēriji ir atspoguļoti P3.tabulā (Panova, 2016).

P3. tabula. Atstāstījuma pašnovērtēšanas kritēriju lapas paraugs

	Содержание		Построение текста
4	<ul style="list-style-type: none"> · Изложение точно соответствует тексту оригинала. · Сохранён авторский стиль. 	4	<ul style="list-style-type: none"> · Изложение логичное и последовательное. · Текст разделён на абзацы.
3	<ul style="list-style-type: none"> · Достаточно точное соответствие тексту оригинала. · Сохранён авторский стиль. 	3	<ul style="list-style-type: none"> · В целом изложение логичное и последовательное. · Текст разделён на абзацы.
2	<ul style="list-style-type: none"> · Изложение в основном соответствует тексту оригинала. · Есть элементы авторского стиля. 	2	<ul style="list-style-type: none"> · В основном изложение логичное, но есть нарушения в последовательности. · Есть абзацы.
1	<ul style="list-style-type: none"> · Изложение примерно соответствует тексту оригинала. 	1	<ul style="list-style-type: none"> · Нарушена логика и последовательность изложения. · Абзацы выделены недостаточно.

Mutiskās atbildes pašnovērtēšanas kritēriji

Mutiskās atbildes pašnovērtējums tiek veikts četros virzienos: **Saturs**. Atbildes saturam jāatbilst piedāvātajai tēmai. Lai atklātu tēmu, skolēns izmanto pārlicinošus argumentus, pauž personīgu attieksmi. **Izklāsta loģika**. Atbildē precīzi ir izteikta galvenā doma. **Vārdu krājums**. Novērtējam ne tikai vārdu krājuma bagātību un daudzveidīgumu, bet arī vārdu lietojuma precizitāti runā. **Komunikativitāte**. Prasme brīvi un dabīgi uzvesties atbildes laikā. Precīzāk un detalizēti kritēriji ir atspoguļoti P4.tabulā (Panova, 2016).

P4. tabula. Mutiskās atbildes pašnovērtēšanas kritēriju lapas paraugs

	Содержание	Логика изложения	Словарный запас	Коммуникативность
3	<ul style="list-style-type: none"> · Высказывание полностью соответствует теме. · Убедительный выбор аргументов для раскрытия темы. · Ярко выражено личное отношение. 	<ul style="list-style-type: none"> · Четкое выделение главной мысли. 	<ul style="list-style-type: none"> · Богатый словарный запас. · Точное и верное употребление слов. · Речь чёткая, выразительная. 	<ul style="list-style-type: none"> · Рассказывает свободно, естественно, доброжелательно.
2	<ul style="list-style-type: none"> · Высказывание соответствует теме. · Достаточно убедительный выбор аргументов для раскрытия темы. · Выражено личное отношение. 	<ul style="list-style-type: none"> · Достаточно чёткое выделение главной мысли. 	<ul style="list-style-type: none"> · Достаточно богатый словарный запас. · Достаточно правильное употребление слов. · В целом выразительная и чёткая речь. 	<ul style="list-style-type: none"> · Рассказывает достаточно свободно, естественно, доброжелательно.
1	<ul style="list-style-type: none"> · Высказывание приблизительно соответствует теме. · Недостаточно убедительный выбор аргументов для раскрытия темы. · Не выражено личное отношение. 	<ul style="list-style-type: none"> · Нечёткое выделение главной мысли. 	<ul style="list-style-type: none"> · Недостаточно богатый словарный запас. · Ошибки в употреблении слов. · Недостаточно чёткая и выразительная речь. 	<ul style="list-style-type: none"> · Рассказывает недостаточно свободно.

Veicot **stāstījuma pēc attēla** pašnovērtējums tiek veikts četros virzienos: **Saturs**. Ir jābūt atbilstībai tēmai, skolēnam jāpauž personīgā attieksme. Tiek ņemta vērā arī teksta oriģinalitāte. **Vārdu krājums**. Vārdu krājuma bagātība. Precīzs vārdu lietojums. **Runas**

kultūra. Teikumi ir saistīti. Runa – izteiksmīga. **Komunikativitāte.** Brīvs, dabisks stāstījums. Precīzāk un detalizēti kritēriji ir atspoguļoti P5.tabulā (Panova, 2016).

P5.tabula. Stāstījuma pēc attēla pašnovērtēšanas kritēriju lapas paraugs

Содержание	Словарный запас	Речь	Коммуникативность
3 · Рассказ полностью соответствует теме. · Создан оригинальный, интересный текст. · В речи выражено личное отношение. · 8 – 10 предложений.	3 · Богатый словарный запас. · Верное и точное употребление слов. · Произношение соответствует орфоэпическим нормам.	3 · Предложения связанные, последовательные · Речь выразительная, плавная. · Интонация соответствует ситуации.	3 · Рассказывает охотно, свободно, доброжелательно.
2 · Рассказ в целом соответствует теме. · Создан достаточно интересный текст. · Личное отношение прослеживается. · 6 – 8 предложений.	2 · Достаточно богатый словарный запас. · В основном верное и точное употребления слов. · Произношение в целом соответствует орфоэпическим нормам.	2 · Предложения в целом связанные, последовательные · Речь в целом выразительная, плавная. · Интонация соответствует ситуации.	2 · Рассказывает в целом охотно, свободно, доброжелательно.
1 · Рассказ в начале соответствует теме, а потом переходит на пересказ. · Личное отношение выражено недостаточно. · Меньше 6 предложений.	1 · Недостаточно богатый словарный запас. · Ошибки в употреблении слов и произношении.	1 · Предложения недостаточно связанные и последовательные · Речь недостаточно выразительная и плавная. · Интонация не всегда соответствует ситуации.	1 · Рассказывает недостаточно охотно, свободно, доброжелательно.
0 · Рассказ ограничивается описанием картинки	0 · Бедный словарный запас. · Много ошибок в употреблении слов и произношении.	0 · Преобладают простые, короткие предложения. · Речь невыразительная.	0 · Рассказывает неуверенно.

Skolēnam, **deklamējot dzejoli**, pašnovērtējums tiek veikts 3 virzienos: **Saturs.** Prasme atklāt autora ieceru, runājot dzejoli. Loģiskā uzsvara, pauzes ievērošana. **Runas kultūra.** Runas izteiksmīgums, izrunas un intonācijas precizitāte. **Komunikativitāte.** Pievēršam uzmanību runas dabiskumam dzejoļa deklamēšanas laikā. Precīzāk un detalizēti kritēriji ir atspoguļoti P6.tabulā (Panova, 2016).

P6.tabula. Dzejoļa deklamēšanas pašnovērtēšanas kritēriju lapas paraugs

	Содержание	Культура речи	Коммуникативность
3	· Умение передать авторский замысел в чтении. · Соблюдение логического ударения и пауз.	· Выразительное чтение. · Правильное произношение. · Соответствующая интонация.	· Естественная речь.
2	· Достаточное умение передать авторский замысел в чтении. · В целом соблюдается логическое ударение и паузы.	· Достаточно выразительное чтение. · Правильное произношение. · Достаточно верная интонация.	· Достаточно естественная речь.
1	· Недостаточное умение передать авторский замысел в чтении. · Не соблюдаются логическое ударение и паузы.	· Недостаточно выразительное чтение. · Неточности в произношении и в выборе интонации.	· Недостаточно естественная речь.

Padzilinātas pašnovērtēšanas panēmienu izmantošanas secinājumi. Kritēriju

tabulas krievu valodas stundās izmantotas ne tikai skolēnu pašnovērtējumam, bet arī savstarpējam novērtējumam un skolotāju novērtējumam. Šāda darba sistēma veicina informācijas par skolēna sasniegumiem mācību izziņas darbībā uzkrāšanu, par prasmes īstenot paškontroli un pašnovērtējumu izveidošanos. Ir plašākas skolotāja un vecāku sadarbības iespējas, jo vecāki redz, ko zina viņu bērns, ko prot, kas viņam vēl jāuzzina, kas jāuzlabo. Uzkrātais materiāls tiek izmantots mācību gada laikā, iepazīstinot vecākus ar skolēnu sasniegumiem vecāku sapulces laikā un organizējot individuālas konsultācijas vecākiem, kurās tiek pārrunāti mācību darbības rezultāti, prasmju un iemaņu attīstības dinamika.

Padzilinātas pašnovērtēšanas panēmienu izmantošana un adekvāta pašvērtējuma sekmēšana. Šajā posmā ir pietiekami pašnovērtēšanas rādītāji, kad audzēkņi izvirza savas izglītības iniciatīvas. Izmantojot kritēriju tabulas, skolēni saprot, kādu rezultātu viņi grib sasniegt (virziens), bet katrs izvēlas savu mācīšanās ceļu, izmantojot savas stiprās puses un intereses. Tajā brīdī viņi meklē domubiedrus, izsaka un pierāda savu viedokli, rada idejas, izveido komandu, lai īstenotu savus plānus. Skolotāju piesaista tikai ārkārtas situācijā, tie izrāda īpašu interesi par patstāvīgām darbībām. Aktīvi izmantojot uzkrātās prasmes, lai prognozētu rezultātus, analizē reālos sasniegumus, izmanto metakognitīvās prasmes.

Piedāvātie paņēmieni, nevar segt šāda veida mācību materiālu trūkumu un atrisināt visus jautājumus saistībā ar novērtēšanas problēmām. Pamatojoties uz šiem materiāliem, skolotājs var izveidot savus darba materiālus un piemērot tos atbilstošā mācību situācijā.

GALVOJUMS

Es,

_____ apļiecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

_____
(vārds, uzvārds)

_____
(paraksts)

Datums:

_____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs izstrādāts
(atbilstoši pasvītrot)

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs aizstāvēts
Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums

_____

(vērtējums)

_____

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

_____

(paraksts)